

3^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΝΤΥΠΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ



ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ & ΠΡΑΞΗ

27-29 Απριλίου 2018

Θεολογική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Εγγραφές: synathena.gr/political-philosophy3 / 6946-522-288, 6972-438-881

Περιοδικό Φιλοσοφείν: *ἐπιστήμη, εὐνοία, παρρησία & Σύλλογος Αρχαίας
Ελληνικής Φιλοσοφίας «σὺν Ἀθηνᾶ»*



ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα, Ομ, Καθηγήτρια Γλωσσολογίας, ΑΠΘ, *Απαξίωση της γυναίκας με γλωσσικά μέσα*
- Αντωνίου, Ανδρέας, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Η Φιλοσοφία στην εξουσία: η (Υπαρξιστική) περίπτωση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου*
- Αποστολόπουλος, Χαράλαμπος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ...και κόκαλά τσακίζει! Οι ρητορικοί μηχανισμοί της γλώσσας που σκοτώνει
- Αποστόλου, Κωνσταντίνος, Υπ. Δρ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ, *Η παραταξιακή προδιάθεση των πολυπολιτισμικών πολιτικών*
- Αργυρός, Δημήτριος, Μτπ. φοιτητής ΦΠΨ Ιωαννίνων, *Το ερώτημα της επανοσηματοδότησης μιας «καθεαυτής» και «διδεαυτής» υποκειμενικότητας*
- Βαβούρας, Ηλίας, Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Η σχέση πολιτικής φιλοσοφίας & θρησκείας: δύο παραδείγματα της αρχαίας & της νεότερης φιλοσοφίας*
- Βαρδάκας Παναγιώτης, Υπ. Δρ. Κλασικής Φιλολογίας ΑΠΘ. «Οὐδ' ἄρξαι καλῶς τοὺς μὴ πρότερον ὀρθῶς δουλεύσαντας δυναμένους (Πλούτ.,*Ηθ.806f*)»: Πολιτική θεωρία και πράξη στον Πλούταρχο
- Βασιλείου-Δαμβέργης, Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ιω., συμβ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, *Η πολιτική φιλοσοφία του Δημοκρίτου και η ελληνική πόλις-κράτος: συγκριτική θεώρηση και επίκαιρες προεκτάσεις για την Ελλάδα και την Ευρώπη του 21ου αιώνα*
- Βλαχάκης, Νίκος, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Σόφιας «Σβετί Κλήμεντ Όχριντσκι», -Σύμβουλος Τύπου και Επικοινωνίας Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης & Επικοινωνίας, *Δημόσια λογική – δημόσια σφαίρα: όψεις κρατικότητας στον 21ο αιώνα*
- Βότη, Θεοδώρα, Μτπ. Φοιτήτρια Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, *Η χειραγώγηση της μάζας: από την αλληγορία του σπηλαίου του Πλάτωνα στις τεχνικές του Noam Chomsky*
- Γαλάνης, Παναγιώτης, Υπ. Δρ. Πολιτικής Φιλοσοφίας, *Το (αντι) πολιτικό (;) μήνυμα του μοναχικού περιπατητή. Πολιτικές σκέψεις του J.-J. Rousseau στο έργο του «Ονειροπολήσεις ενός μοναχικού οδοιπόρου»*
- Γεωργιάδης Κωνσταντίνος, Θεολόγος (Δρ.), Νομικός ΑΠΘ, *Πρός μία στενή έννοια του όρου Πολιτική Θεολογία κατά τον Έλληνα λόγο*
- Δεληβογιατζής, Σωκράτης, Καθηγητής ΑΠΘ Διευθυντής Εργαστηρίου Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό - Διευθυντής Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών Τομέα Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Η φιλοσοφία & η πολιτική της επένδυση*
- Δημητριάδης Ανάργυρος, Διευθυντής ΙΓΕΛ ΑΕΙΟΝ, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, *Συμμετοχικές πολιτικές και ευθύνη*
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Βασιλική Εξάρχου, Μαρία Βουβούση, Αγορίτσα Οικονόμου, Ειρήνη – Χρυσοβαλάντη Δροσινού, Δημήτριος Λιόβας, Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «εκ των υστέρων», *Η γοητεία του αρσενικού και του θηλυκού φύλου ως παράγων επιτυχίας του πολιτικού*
- Δόικος, Παναγιώτης, Αν. Καθηγητής ΑΠΘ, *Η πολιτική πράξη ως υπαρξιακή επιλογή*
- Δότση, Αλεξία, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας της Τέχνης ΕΜΠ, *Πολιτική φιλοσοφία και Θέατρο: Η έννοια της ελευθερίας στο έργο «Οι Μύγες» του Ζαν Πωλ Σαρτρ*
- Ηλιόπουλος, Παναγιώτης Ι., Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, *Η πολιτική φιλοσοφία των Στωικών: νόμος & ηθική*
- Ήφαιστος, Παναγιώτης, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων & Στρατηγικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, *Πολιτική θεωρία: Τι συγκροτεί και συγκρατεί τα κράτη και τον κόσμο*
- Θανοπούλου, Ευγενία, Υπ. Δρ. Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών & Δικαίου, ΕΜΠ & Κωνσταντίνος Θεολόγου, Επ. Καθηγητής Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών & Δικαίου, Εθνικό Μετσόβειο Πανεπιστήμιο, *Παραγωγικές δυνάμεις, παραγωγικές σχέσεις & κοινωνικός μετασχηματισμός*
- Κανταράς Τάσος, Υπ. Δρ. Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας, ΑΠΘ, *Η Πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέσα από τα επιγράμματα στον Σταυρό και την Σταύρωση του Χριστού*
- Καπελάκη Μαρίνα, Φιλολόγος, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας & Φιλολογίας ΕΚΠΑ, *Το φαινόμενο της «λαϊκής τύφλωσης» στην Αθήνα της κλασικής αρχαιότητας και η διαχρονικότητά του κατά τη Γαλλίδα ελληνίστρια Jacqueline de Romilly*
- Κεχρολόγου, Χρυσάνθη, Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Το «λάθε βιώσας» ως πόλις εν πόλει*
- Κουγιουμτζόγλου Δημήτριος, Φιλολόγος-Αρχαιολόγος, Ο Μέγας Αλέξανδρος ως φιλόσοφος βασιλιάς και πρότυπο χριστιανικής αρετής στο Βυζάντιο

- Κουμάκης, Γεώργιος Χ., Επ. Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, *Η έννοια της εναντιότητας δούλων & ελευθέρων κατ' Αριστοτέλη (Πολιτικά, Α 5, 1254 b 34-38)*
- Κουμπούρη Ειρήνη, Δρ. Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΕΚΠΑ, *Η ρητορική των ΜΜΕ: όταν ο πολιτικός λόγος γίνεται τίτλος*
- Κουρούπης Αλέξανδρος, Μπ. Κλασικής Φιλολογίας ΑΠΘ, *Βερενίκης πλόκαμος: μια πολιτική ανάγνωση*
- Κούρτης, Ιωάννης, Υπ. Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ & Αντωνίου, Κωνσταντίνος, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, *Η δυναμική της επαναστατικότητας σε ατομικό & συλλογικό επίπεδο: ο ρόλος της διανοήσης στην πολιτική ζωή*
- Κουτσουπιάς, Νικόλαος, Αν. Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας & Μποϊτσης Ιωάννης, Υπ. Δρ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας «Πολιτική και Μεταφυσική» – Από τους Μυθικούς ημίθεους βασιλείς στον Φιλόσοφο Βασιλιά του Πλάτωνα
- Κράιας, Γεώργιος, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου & Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, *Αρχαία ελληνική τραγωδία & δημοκρατία: Βίοι Παράλληλοι*
- Μακρής, Σπύρος, Επ. Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, *Η σημασία της Πολιτικής Οντο-Θεολογίας σήμερα & η συμβολή της στη σύγχρονη Πολιτική Θεωρία - Ρεύματα, θεωρήσεις, στοχαστές*
- Μαραμαθάς, Γιάννης, Υπ. Δρ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ, *Ο «ασυμφιλίωτος ανταγωνισμός»: εξερευνώντας τα όρια του πολιτικού σώματος*
- Μαυρίδης, Συμεών, Δικηγόρος, ΠΔ 407/1980, τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης ΔΠΘ, *Η ιστορική εξέλιξη της αποδοχής των παθών στη σύγχρονη διακυβέρνηση*
- Μικέλης, Κυριάκος, Επ. Καθηγητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, *Διεθνείς σχέσεις & η ασφάλεια ως γλωσσική πράξη: οντολογικά διακυβεύματα & προκλήσεις*
- Μιχαηλίδης, Χαράλαμπος, Ακαδημαϊκός Διευθυντής New York College, Θεσσαλονίκη, *Ο κίνδυνος της καλής ρητορικής*
- Νεοκοσμίδου, Παναγιώτα, Υπ. Δρ. Κοινωνιολογίας, Πανεπιστημίου Αιγαίου, *Το δικαίωμα του εκλέγειν & του εκλέγεσθαι στα ανάπηρα άτομα ή στα άτομα με αναπηρία*
- Οικονόμου, Αναστασία, *Η κοινωνική & πολιτική φιλοσοφία του Αριστοτέλους & του Κ. Καστοριάδη: συγκλίσεις & αποκλίσεις*
- Παϊπέτης, Φίλιππος, Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, *Η έννοια της αντίθεσης Πολιτικής & Παθών στην Πολιτεία του Πλάτωνα*
- Παπαμανωλάκης, Αριστείδης, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Φράιμπουργκ Ελβετίας, *Αρετή, πρόοδος & κυριαρχία κατά τον Ρουσσώ*
- Παππάς, Παναγιώτης, Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Η εργαλειακή λειτουργία της υπόσχεσης στην πολιτική ανθρωπολογία & η συγχώρεση στην πολιτική καθημερινότητα*
- Παρασκευά-Βελουδογιάννη, Δέσποινα, Υπ. Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ, *Το χαμόγελο της Αντιγόνης: αμφισημίες μιας οριακής μορφής*
- Πάυλος, Γιώργος, Καθηγητής Φυσικής & Φιλοσοφίας ΔΠΘ, *Έλλογος Ελληνική Κοινοπολιτεία. Η Ελληνική πολιτική θεωρία & πράξη σύμφωνα με τον διαχρονικό Ελληνικό πολιτισμό*
- Πέτρου, Αλέξιος, Αν. Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, *Ο κοινός τόπος της Αισθητικής & της Πολιτικής: η εμπειρία του Είναι μέσα από την Τέχνη & την Αισθητική Οικολογία*
- Πιτένης, Κωνσταντίνος, *Martin Heidegger: από το ζῶον λόγον ἔχον στο animal rationale: ουσία, λόγος & πολιτική στον Αριστοτέλη*
- Σέργης, Νίκος Τζ., Ειδικός Επιστήμων (Π.Δ. 407/80), Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, *Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Η γλωσσική φιλοσοφία στο φως της κριτικής: η επιρροή του G. Lukács & της κριτικής της «αστικής φιλοσοφίας»*
- Σκουλά, Δέσποινα Γ., Δρ. Νομικής ΔΠΘ, *Η θεμελιώδης έννοια της ισότητας & το φύλο στην πολιτική της εποχής μας*
- Σκουλάς, Γεώργιος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, *Τι είναι και πως ορίζεται η Πολιτική Φιλοσοφία*
- Τζήμας, Γεώργιος, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, *Η ηθική συστήνει τον Λόγο στα Πολιτικά του Αριστοτέλη*
- Τζιώκα, Πηνελόπη, Δρ. Φιλοσοφίας, *Ατομικότητα, Εξουσία, Ελευθερία: ένα πολιτικό τρίγωνο*
- Τζωρτζόπουλος, Δημήτρης, Δρ. Φιλοσοφίας-Συγγραφέας, *Nietzsche – Heidegger: η εισβολή του μηδενισμού στη σύγχρονη πολιτική & η άλλη ερμηνευτική του Πολιτικού*
- Τριαντάρη, Σωτηρία, Καθηγήτρια, Πρόεδρος του ΠΤΝ, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, *Ρήτορας Ηγέτης ή Ηγέτης Ρήτορας. Ο Ηγέτης στη Ρητορική του Αριστοτέλη*

- Τσιριγώτης, Διονύσιος, Επ. Καθηγητής, ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, *Από το ελληνικό κοινό στο ελλαδικό κράτος: μια ερμηνεία των παθολογιών του ελληνικού πολιτικού συστήματος, με όχημα τη μετάβαση από το ελληνικό κοσμοσύστημα στο κράτος έθνος*
- Τσίρος, Νικόλαος, Αν. Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ., *Η έννοια της αυθεντικότητας στον πολιτικοφιλοσοφικό λόγο της νεωτερικότητας*
- Φώτιος Λουκάς, Μτπ. φοιτητής Φιλοσοφίας ΑΠΘ, *Ο ρόλος της Αστυνομίας στο πλαίσιο του κοινωνικού συμβολαίου & ο θεσμός της κοινοτικής αστυνόμευσης "Communal Policing"*
- Χατζοπούλου, Κατερίνα, Δρ. Γλωσσολογίας, Μτδρ ΑΠΘ, *Η κάθετη συνοχή των δομών: από τη γλώσσα στην πολιτεία*
- Ψωμάκης, Ιωάννης & Θεοφάνης Μελίδης, Υπ. διδάκτορες Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, *Στοιχεία πολιτικής σκέψης & πράξης στο έργο των Νικηφόρου Βλεμμύδη & Θεοδώρου Β' Λάσκαρη*

Η έρευνα αυτή παρουσιάζει ενδιαφέρον για τις σπουδές σχετικά με το φύλο και τις πολιτισμικές σπουδές, στο βαθμό που η κατάληξη -ω, π.χ. αγγούρω, βαρέλω, γκαντέμω, μουλάρω, μπατάλω, μπατίρω, πονήρω, ρεζίλω, τσουράπω, χοντρέλω, αποτελεί απτή απόδειξη στο γλωσσικό επίπεδο της μη ισότητας των δύο φύλων και της απορρέουσας ιδεολογίας. Επίσης παρουσιάζει ενδιαφέρον για τη θεωρητική γλωσσολογία και ιδιαίτερα τη μορφολογία, επειδή η κατάληξη -ω δεν είναι πρωτοτυπική κλιτική κατάληξη, και τέλος για την ανάλυση λόγου, επειδή η κατάληξη -ω σχηματίζει λέξεις που υπογραμμίζουν την υποκειμενικότητα του ομιλητή.

Η νέα ελληνική διαθέτει μια δάνεια κλιτική κατάληξη -ω, αφού η κύρια λειτουργία της συνίσταται στο σχηματισμό του θηλυκού τύπου ουσιαστικών και επιθέτων που αναφέρονται σε [+έμφυχα] με θηλυκό φυσικό γένος. Η κατάληξη αυτή επιβάλλει το τονικό σχήμα στη λέξη όπου ανήκει: αποτελεί τον πυρήνα της ληκτικής συλλαβής, είναι σταθερά άτονη και απαιτεί τονισμένη παραλήγουσα. Συνεπώς διαφέρει από την κατάληξη -ω που απαντά ήδη από την αρχαία ελληνική σε θηλυκά κύρια ονόματα όπως Λητώ, Θεοφανώ, Μαριώ, Τασώ.

Η κατάληξη -ω είναι ιδιαίτερη από τρεις κυρίως απόψεις: είναι κλιτική αλλά εκτός από τη γραμματική σημασία της (σχηματισμός θηλυκού) εμπεριέχει και συνυποδηλώσεις. Είναι δάνεια, ενώ είναι εξαιρετικά σπάνιος ο δανεισμός κλιτικών καταλήξεων. Τέλος αναφέρεται μόνο σε [+έμφυχα], ενώ το νεοελληνικό κλιτικό σύστημα δεν κάνει γενικά χρήση της διάκρισης [+έμφυχα] [-έμφυχα]. Σε ορισμένες περιπτώσεις για την κατανόηση της σημασίας του θηλυκού τύπου είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη το σχήμα της μεταφοράς, π.χ. μπουκάλω «γυναίκα με χοντρές γάμπες», από τη φράση τα πόδια της είναι (σα) μπουκάλες. Το ουσιαστικό-βάση μπουκάλα έχει μεταφορική σημασία, η οποία κληροδοτείται στο ουσιαστικό μπουκάλω. Η αρνητική ιδιότητα που αποδίδει το επίθετο/ουσιαστικό σε -ω στο [+έμφυχο] προσδιοριζόμενο ουσιαστικό γίνεται αντιληπτή με τις αισθήσεις, κυρίως με την όραση.

Η κατάληξη αυτή, που φέρει εγγενώς αρνητικές συνυποδηλώσεις, εξακολουθεί να παράγει νεολογισμούς, είναι [-λόγιο] στοιχείο του προφορικού λόγου, χαρακτηριστικό με το οποίο συνταιριάζεται απόλυτα το εξαιρετικά απλό κλιτικό της σύστημα. Κατασκευάζει ουσιαστικά και επίθετα που αποτελούν μειωτικό χαρακτηρισμό για τη γυναίκα, την οποία προσδιορίζουν με απαξιωτικό τρόπο. Οι αρνητικές συνυποδηλώσεις επηρεάζουν αρνητικά την εικόνα των ομιλητών για τη γυναίκα. Έτσι η επιλογή εκ μέρους των ομιλητών ουσιαστικών και επιθέτων σε -ω, όπου αντικατοπτρίζεται η ιδεολογία τους και η στάση τους για τη γυναίκα, αποτελεί ένδειξη της περιφρονητικής στάσης τους προς τη γυναίκα. Η κατάληξη -ω εξειδικεύεται με σταθερό τρόπο στην έκφραση της απαξίωσης της γυναίκας. Επίσης τα στοιχεία που είναι εγγενώς απαξιωτικά εμφανίζονται σε μειωτικά συμφραζόμενα, λ.χ. μωρή σουρτούκω, που εμπεριέχουν τον υβριστικό τύπο μωρή. Η απαξίωση της γυναίκας παίρνει πολλές όψεις: άλλοτε είναι αισθητικής τάξης π.χ. βαρέλω, χοντροχειλώ, άλλοτε ψυχολογικής π.χ. μουλάρω, παλάβω, πονήρω, φοβίτσω, και άλλοτε ηθικής τάξης π.χ. (καρ)καλτάκω.

Ο αρνητικός χαρακτηρισμός συνταιριάζεται απόλυτα με το σημαίνον της κατάληξης (/o/), που δεν είναι πρωτοτυπική των θηλυκών (όπως τα -α και -η) αλλά των ουδετέρων, τα οποία συχνά είναι [-έμφυχα]. Τέλος η κατάληξη -ω αποτελεί γλωσσικό στοιχείο μέσω του οποίου ο ομιλητής εκδηλώνει την παρουσία του, και, επειδή εμπεριέχει υποκειμενικότητα, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε κείμενα με αξιώσεις αντικειμενικότητας όπως ο επιστημονικός λόγος.

Βιβλιογραφία

- Anastasiadis-Symeonidis A. 1996. «A propos de l'emprunt suffixal en grec moderne» *Cahiers de Lexicologie* 68 – 1: 79-106.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου 2003. «Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής - Μια θεωρητική πρόταση». *Το γένος της ελληνικής*. Αθήνα: Πατάκης 13-56.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. & Α. Φλιάτουρας 2004. «Η διάκριση λόγιο και λαϊκό στη νέα ελληνική». *Πρακτικά του 6ου Διεθνούς συνεδρίου ελληνικής γλωσσολογίας*. Ρέθυμνο: Κρήτη 110-120.
- Corbin, D. 1987. *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*. 2 τόμοι. Τυβίγγη: Max Niemeyer Verlag, 1991², Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires de Lille.
- Derive J. & M.-J. Derive. 2004. «Processus de création et valeur d'emploi des insultes en français populaire de Côte-d'Ivoire» *Langue Française* 144 : 13-34.
- Ernotte Ph. & L. Rosier. 2004. «L'ontotype : une sous-catégorie pertinente pour classer les insultes ? » *Langue Française* 144 : 35-48.
- Kerbrat-Orecchioni C. 1980. *L'énonciation – De la subjectivité dans le langage*. Paris: Masson & Armand Colin. [Οι παραπομπές στην έκδοση του 1997].
- Laforest M. & D. Vincent. 2004. «La qualification péjorative dans tous ses états» *Langue Française* 144 : 59-81.

Lagorgette D. & P. Larrivée. 2004. «Interprétation des insultes et relations de solidarité». *Langue Française* 144 : 83-103.
Μακρή-Τσιλιπάκου Μ. 1984. «Απόπειρα περιγραφής της νεοελληνικής προσφώνησης» *ΜΕΓ* 4. 219-239.
Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής). 1941, 1978². Θεσσαλονίκη. ΙΝΣ.
Παυλίδου Θ.-Σ., Α. Αλβανούδη, Ε. Καραφώτη. 2004. «Γραμματικό γένος και σημασιακό περιεχόμενο: προκαταρκτικές παρατηρήσεις για τη λεξιλογική αναπαράσταση των φύλων». *ΜΕΓ* 24: 543-553.
Stephany U. 1982. «Inflexional and Lexical Morphology - A Linguistic Continuum». *Γλωσσολογία* 1: 27-55.

Η Φιλοσοφία στην εξουσία: η (Υπαρξιστική) περίπτωση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου

Ανδρέας Αντωνίου, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ

neo667goelm@hotmail.com

Θεματική: Πολιτική Θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους

Είναι κοινός τόπος πως το όραμα του Πλάτωνα για τον «Φιλόσοφο-Βασιλέα», δηλαδή για τον φιλόσοφο που θα είχε ενεργή πολιτική εξουσία, δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Αυτό δεν είναι εντελώς αλήθεια. Υπήρχε μια σημαντική περίπτωση, στην ελληνική μάλιστα ιστορία, στην οποία η πολιτική θεωρία και η πολιτική εξουσία συμβάδισαν και αλληλοτροφοδοτήθηκαν, μια περίπτωση που μας αφορά ακόμη και σήμερα. Η περίπτωση του Παναγιώτη Κανελλόπουλου.

Η πολιτική πορεία του Παναγιώτη Κανελλόπουλου είναι τεράστια και καλύπτει ένα φάσμα πενήντα ετών. Από την ίδρυση του Εθνικού Ενωτικού Κόμματος το 1935, την εξορία του επί μεταξικού καθεστώτος και την συμμετοχή του ως αντιπρόεδρος της εξόριστης κυβέρνησης επί Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μέχρι τα τελευταία του χρόνια ως συνεργαζόμενος βουλευτής με την Νέα Δημοκρατία, ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος πρωταγωνιστούσε σε όλες τις ιστορικές εξελίξεις του περασμένου αιώνα. Εκτός όμως από την πολιτική του δράση – στην οποία θα αναφερθούμε – ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος έχει αφήσει ένα πλούσιο φιλοσοφικό έργο, το οποίο αγγίζει και την πολιτική φιλοσοφία, με κυριότερο παράδειγμα το *Ο Εικοστός Αιώνας: Πάλη μεταξύ Ανθρωπισμού και Απανθρωπιάς*.

Η παρούσα εργασία θα κινηθεί σε τρεις βασικούς άξονες: Πρώτον την σκιαγράφηση της πολιτικής θεωρίας του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, κυρίως στην πολεμική του ενάντια στον ολοκληρωτισμό, την βαθύτατη πίστη του στα ιδεώδη της δημοκρατίας και την συμβολή του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού στην δημόσια σφαίρα. Δεύτερον την εφαρμογή αυτών των θέσεων στα πολιτικά του αξιώματα, δηλαδή πως ο πολιτικός βίος του Κανελλόπουλου συμβάδισε με την πολιτική του θεωρία και ταυτόχρονα την ένταξή τους στο ευρύτερο πολιτικό κλίμα της εποχής. Θα τονίσουμε πως ο Κανελλόπουλος ήταν τρόπο τινά τέκνο της εποχής του, μιας εποχής που σηματοδεύτηκε από Δύο Παγκόσμιους Πολέμους και έναν εμφύλιο. Τρίτον, την σχέση της πολιτικής θεωρίας του Κανελλόπουλου με τις φιλοσοφίες της ύπαρξης και των πολιτικών τους προεκτάσεων. Τα πολιτικά έργα του Καρλ Γιόσπερς και του Γκαμπριέλ Μαρσέλ μπορούν να χρησιμεύσουν ως παραβαλλόμενα κείμενα, προκειμένου να καταδειχθεί η φιλοσοφική βαθύτητα των πολιτικών θέσεων του Κανελλόπουλου.

Εν κατακλείδι, στόχος είναι μέσα από την ανάπτυξη – ιστορικά και φιλοσοφικά – της σκέψης του Παναγιώτη Κανελλόπουλου να τονίσουμε με τον πιο emphaticό τρόπο την ανάγκη της φιλοσοφίας, και ειδικότερα της φιλοσοφίας της ύπαρξης, στην σημερινή κοινωνία, στα τρέχοντα δεδομένα της τεχνολογίας, και στην δημόσια σφαίρα γενικότερα.

Βιβλιογραφία

Jaspers, Karl, *The Origin and Goal of History*, London, Routledge and Kegan Paul, 1953.
Jaspers, Karl, *Man in the Modern Age*, London, Routledge and Kegan Paul, 1951.
Κανελλόπουλος, Παναγιώτης, *Ο Εικοστός Αιώνας: Πάλη μεταξύ Ανθρωπισμού και Απανθρωπιάς*, Αθήνα, Χ.Ε, 1951.
Κανελλόπουλος, Παναγιώτης, *Ο Χριστιανισμός και η Εποχή μας*, Αθήνα, Χ.Ε, 1953.
Marcel, Gabriel, *Man Against Mass Society*, London, St' Augustine's Press, 2006.
Πάπαρη, Κατερίνα, *Ελληνικότητα & Αστική Διανόηση στον Μεσοπόλεμο: Το Πολιτικό Πρόγραμμα των Π. Κανελλόπουλου, Ι. Θεοδωρακόπουλου και Κ. Τσάτσου*, Αθήνα, εκδόσεις Ασίνη, 2017.
Τακόπουλος, Πάρις, *Παναγιώτης Κανελλόπουλος, ο Φίλος μου και ο Πολιτικός, Αυτός ο Άγνωστός σας*, Αθήνα, εκδόσεις Καλλιγράφος, 2017.

...και κόκαλά τσακίζει! Οι ρητορικοί μηχανισμοί της γλώσσας που σκοτώνει

Αποστολόπουλος, Χαράλαμπος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

chaposto@uoi.gr

Θεματική: Πολιτική & λόγος

Καθοριστικός για την έναρξη του περί την γλώσσα φιλοσοφικού διαλογισμού υπήρξε, ως γνωστόν, ο Αριστοτέλης, ο οποίος εξέλαβε την γλώσσα ως μέσο επιχειρηματολογίας και όργανο εχέφρονος λόγου. Διότι η ιδιαιτερότητα της λεκτικής επικοινωνίας συνίσταται -όπως επεσήμανε εμφατικά στις μέρες μας και ο Juergen Habermas- στην διόρυξη ακριβώς ενός χώρου συμμετοχικής δράσης που θα επιτρέπει την ειρηνική, συνομολογούμενη διευθέτηση των διαφορών χάρις στην αβίαστη διαμεσολάβηση του επιχειρήματος. Η γλώσσα εμφανίζεται έτσι ως φορέας ενός περί το πράττειν συντονισμού, απηλλαγμένου από στοιχεία βίας, υπό μια προοπτική, όπου γλώσσα και βία συσχετίζονται κατά το σχήμα πολιτισμός-βαρβαρότητα, ή πολιτισμός και έκλειψη πολιτισμού. Γλώσσα και βία θεωρούνται εδώ ως αντίποδες.

Η αντιπαράθεση τούτη μεταξύ γλώσσας και βίας μπορεί να κατανοηθεί και να γίνει αποδεκτή ως μια εύλογη εξιδανίκευση που αποκαλύπτει την δυνατότητα της γλώσσας και της δυναμικής της, θέτοντας ταυτόχρονα και ένα ηθικό ορόσημο του λόγου μας. Σε σχέση όμως με την κατανόηση της πραγματικότητας της ομιλίας μας, η εξιδανίκευση αυτή φαίνεται να αστοχεί. Διότι, όπως έχει ήδη ορθά τονισθεί, η “καθαρή” γλώσσα υφίσταται τόσο ελάχιστα όσο και η “καθαρή” βία. Πράγματι, καμία βίαη πράξη δεν στερείται απολύτως συμβολικών προσδιορισμών και γλωσσικών διαστάσεων. Και αντιθέτως, σε κάθε ομιλούμενη γλώσσα εμφιλοχωρεί το δυναμικό πάντοτε λόγων που πληγώνουν και κακοποιούν. Θα μπορούσαμε στ’αλήθεια να φαντασθούμε μια (φυσική) γλώσσα, της οποίας ο λεκτικός πλούτος να μην περιλαμβάνει και ύβρεις, ή να μη διαθέτει ρήματα δηλωτικά ενός γλωσσικού τραυματισμού, όπως “συκοφαντώ”, “κοροϊδεύω”, “καταριέμαι” κλπ.; Η γλώσσα μπορεί, λοιπόν, να αποτρέπει αλλά και να εξασκεί βία. Τα λόγια ήταν ανέκαθεν όπλα ευρέως διαδεδομένα και η “γλώσσα” ένα από τα πιο κοφτερά σπαθιά. Είναι αυτή που όπως λέει ο λαός μας “κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει”.

Η σοφή αυτή λαϊκή παροιμία φαίνεται να προκαταλαμβάνει μάλιστα και να εκφράζει σπερματικά μια φιλοσοφική αντίληψη που άλλαξε όσο καμία άλλη το διανοητικό τοπίο των επιστημών του πνεύματος και του πολιτισμού, τις τελευταίες δεκαετίες: Πρόκειται για την επισήμανση του John Langshaw Austin, ότι τα λόγια συνεπάγονται ανέκαθεν και την πράξη: Ενεργούμε καθώς ομιλούμε. Δεν αναφερόμαστε μόνο στον κόσμο καθώς ομιλούμε, αλλά συγκροτούμε τον κόσμο μας ως κοινωνικό κόσμο, εφ’ όσον ομιλώ σημαίνει υπεισέρχομαι σε μια σχέση με εκείνον στον οποίο απευθύνομαι. “Κοινωνικά δεδομένα” απορρέουν πάντοτε από την πρακτική δραστηριότητα της ομιλίας μας. Η κοινωνική λειτουργία της γλώσσας αναδεικνύεται μάλιστα κατ’εξοχήν στον προσβλητικό λόγο, στο γεγονός δηλαδή ότι είμαστε όντα που μπορούν να πληγωθούν με λόγια.

Η χρήση της γλώσσας ως όπλου σημαίνει όμως πάντοτε την προσπάθεια καταστροφής της γλώσσας του Άλλου διαμέσου της δικής μου. Πώς καθίσταται τούτο δυνατόν; Υφίσταται όντως μια “ρητορική λεκτικού τραυματισμού”; Μπορούμε να διακρίνουμε στα σχήματα της λεκτικής βίας, του επιθετικού λόγου, κάποιες ιδιαίτερες φόρμες και πρότυπα, όπως είναι λ.χ. η αποστασιοποιητική διάκριση και διαφοροποίηση, σε συνδυασμό με την κατηγοροποίηση βάσει στεροτύπων και εν τέλει, την απαξίωση και εξόντωση του Άλλου; Θα δείξουμε, πράγματι, ότι στην ιδιομορφία της δυσφημιστικής διάκρισης παίζει ένα σημαίνοντα ρόλο η διάσταση του χώρου ή της χωρικότητας: Σύνορα και όρια τοποθετούνται, διαχωρισμοί επινοούνται και αποστάσεις λαμβάνονται, τοπογραφίες του “εντός” και του “εκτός” συντάσσονται, κατηγορήματα του υποβιβασμού, της ταπείνωσης, του αφανισμού, της έκπτωσης κλπ. τίθενται στην ημερήσια διάταξη! Η ρητορική και γραμματική του λόγου που πληγώνει αποσκοπεί όντως σε μια μετάθεση-υποβάθμιση της κοινωνικής θέσης του Άλλου.

Η παραταξιακή προδιάθεση των πολυπολιτισμικών πολιτικών πρακτικών

Κωνσταντίνος Αποστόλου, Υπ. Δρ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

kostasapo83@hotmail.gr

Θεματική περιοχή: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η ανάδειξη μιας κεντρικής προδιάθεσης των πολυπολιτισμικών πολιτικών και κατ’επέκταση της πολυπολιτισμικότητας ως συνολικού φαινομένου. Η προδιάθεση αυτή καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον χαρακτήρα αλλά και την πρακτική εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών και αποτελεί κεντρική αιτία των δυσλειτουργιών που συνδέονται παραδοσιακά με την πολυπολιτισμικότητα αλλά και της αμφισβήτησης

του πολυπολιτισμικού μοντέλου συνολικά. Σύμφωνα με την προσέγγιση που παρουσιάζεται, οι πολυπολιτισμικές πολιτικές τείνουν να χειρίζονται τα διάφορα πολιτισμικά πλαίσια εξαρχής παραταξιακά. Πιο συγκεκριμένα, οι πολυπολιτισμικές πολιτικές τοποθετούν τα εν λόγω πλαίσια κατά παράταξη, διακριτά σε μια σειρά που καθορίζεται από τις δέσμες παροχών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που θεσμοθετούνται για τους πληθυσμούς που τα συναποτελούν.

Οι προσεγγίσεις των Kymlicka και Pieterse συγκλίνουν στην υιοθέτηση δύο βασικών θέσεων που υποστηρίζουν την παραπάνω επιχειρηματολογία. Η πρώτη θέση αφορά την αδυναμία των πολυπολιτισμικών πολιτικών ως προς την εγκαθίδρυση πολλαπλών και συμπληρωματικών πολιτιστικών πλαισίων, άρα και ταυτοτήτων. Η εν λόγω αδυναμία έγκειται τόσο στην απουσία της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και στη μη παραχώρηση δικαιωμάτων στις εκάστοτε μειονότητες εξαιτίας του φόβου για την εθνική ασφάλεια ή καλύτερα του φόβου για την ασφάλεια της πληθυσμιακής πλειοψηφίας. Σύμφωνα με τον Kymlicka οι δύο παραπάνω παράγοντες είναι κρίσιμοι καθώς τόσο η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και η απαλοιφή του φόβου της εθνικής ασφάλειας, άρα και η παραχώρηση δικαιωμάτων στις μειονότητες μπορούν να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση της προαναφερθείσας αδυναμίας. Η δεύτερη θέση αφορά την αναγνώριση ενός παραδόξου σε σχέση με την πολυπολιτισμικότητα και τις σχετικές με αυτήν πολιτικές. Το εν λόγω παράδοξο έγκειται στην ίδια την ανάγκη εγκαθίδρυσης των παραπάνω πολιτικών. Ο Pieterse παρατηρεί πως όταν σε ένα κράτος εμφανίζονται οι αδυναμίες που περιγράφηκαν σε σχέση με την πρώτη θέση οι πολυπολιτισμικές πολιτικές απλά δεν λειτουργούν. Από την άλλη όταν οι αδυναμίες αυτές δεν υφίστανται τότε πολύ απλά δεν υπάρχει ανάγκη για να τεθούν σε ισχύ οι πολιτικές αυτές. Έτσι σύμφωνα με τον ίδιο η πολυπολιτισμικότητα προσφέρει μια λύση για ένα πρόβλημα που δεν υπάρχει και ένα φάρμακο για μια φανταστική ασθένεια.

Οι Kymlicka και Pieterse συμφωνούν ως προς την ύπαρξη του παραδόξου. Ωστόσο ο Kymlicka διαφοροποιείται ως προς την διαδικασία υπηκοότητας στην οποία θεωρεί απαραίτητη την πολυπολιτισμική πρακτική. Η παραταξιακή προδιάθεση των πολυπολιτισμικών πολιτικών εξηγεί τόσο την πρώτη όσο και την δεύτερη θέση όπως διατυπώνονται από τους δύο στοχαστές. Σχετικά με την πρώτη θέση θα στοιχειοθετηθεί το επιχείρημα πως η δυσκολία στην επίτευξη πολλαπλών και συμπληρωματικών πλαισίων επιμένει ακόμα και χωρίς τους δύο παράγοντες που αναφέρει ο Kymlicka, ως αποτέλεσμα της παράταξης των πολιτισμικών πλαισίων. Σε σχέση με την δεύτερη θέση το παράδοξο της πολυπολιτισμικότητας θα εισαχθεί στο εξηγητικό πλαίσιο της παραταξιακής προδιάθεσης ώστε να επιλυθεί ικανοποιητικά.

Βιβλιογραφία

Jan Nederveen Pieterse, Development and Change, , The Human Development Report and Cultural Liberty, Tough Liberalism, Volume 36 issue 6 2005.
Jan Nederveen Pieterse, Globalization and Culture: Global Melange, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. (2003)
Will Kymlicka, Multicultural citizenship, a liberal theory of minority rights, Clarendon Press, (1995)
Will Kymlicka, Multicultural Odysseys, Navigating the New International Politics of Diversity, (2007)
Will Kymlicka, Politics in the Vernacular, Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship, Oxford University Press, USA (2001)
Will Kymlicka, The rise and fall of multiculturalism. New debates on inclusion and accommodation, International Social Science Journal Volume 61 issue 199 2010.

Το ερώτημα της επανομηματοδότησης μιας «καθεαυτής» και «διαεαυτής» υποκειμενικότητας

Δημήτριος Αργυρός, Μτπ. φοιτητής ΦΠΨ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
argirosd@gmail.com

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Το ερώτημα με το οποίο θα αναμετρηθώ σε αυτή τη παρουσίαση είναι το εξής: Είναι δυνατή στους καιρούς που ζούμε, καθώς αναγκαία είναι, η ανασυγκρότηση μιας καθολικής θέασης, μιας καθολικής αφήγησης στην οποία το άτομο θα συναντά την συλλογικότητα, η αγάπη για την ελευθερία την αγάπη για την ισότητα, το «καθεαυτό» το «δί' αυτό» στην ενότητα, την αντίθεση τους και την άρση τους στην «διαεαυτή καθεαυτότητα»; Με συμπληρωματικό ερώτημα την σχέση της «διαεαυτής καθεαυτότητας» με το πρόταγμα των «ελεύθερων συνεταιρισμένων παραγωγών». Λαμβάνοντας υπόψη τα ακόλουθα: Χαρακτηριστικό στοιχείο της ιστορικής πορείας των τελευταίων 30 ετών είναι η απουσία κάθε θετικής κοινωνικής αφήγησης. Μιας αφήγησης που θα στόχευε στον κοινωνικό μετασχηματισμό προς όφελος του συνόλου των ανθρώπων. Τέτοιου τύπου αφηγήσεις, τέτοιου τύπου κοινωνικά και πολιτικά προτάγματα υπήρξαν κατά τον 19ο αιώνα και μέχρι τη τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα ο φιλελευθερισμός και ο σοσιαλισμός. Που υπήρξαν παιδιά της μεγάλης Γαλλικής

Επανάστασης, με τον πρώτο τον φιλελευθερισμό να θέτει στο κέντρο του κοινωνικού μετασχηματισμού το άτομο και ύστερα το σύνολο. Αντίθετα ο σοσιαλισμός θέτει στο κέντρο του κοινωνικού μετασχηματισμού το σύνολο και ύστερα το άτομο.

Τόσο ο φιλελευθερισμός, όσο και ο σοσιαλισμός κινήθηκαν ανταγωνιστικά -σε ενότητα και αντίθεση- στα πλαίσια του παγκόσμιου κοινωνικού γίγνεσθαι- ως μια ολότητα, με πολλαπλές ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συναποτελούν τους δυο πόλους μιας αντίθεσης που ο ένας πόλος δυνάμωνε τον άλλο. Αυτό φάνηκε και στις στιγμές που χρειάστηκε να συνεργαστούν απέναντι στο κίνδυνο του φασισμού. Ενώ η επικράτηση του πρώτου απέναντι στο δεύτερο, του φιλελευθερισμού απέναντι στο σοσιαλισμό, όπως ήταν λογικό, δεν οδήγησε σε μια χρυσή εποχή του φιλελευθερισμού, αλλά στην ιστορική παρακμή του με την μετάλλαξη του φιλελευθερισμού σε νεοφιλελευθερισμό, που αποτελεί ένα εντελώς άλλου τύπου αφήγημα. Ήταν δε λογικό να συμβεί αυτό, καθώς η παρακμή του ενός πόλου, οδήγησε στη παρακμή του άλλου πόλου. Αυτό που συνέβαινε ανάμεσα στον φιλελευθερισμό και τον σοσιαλισμό σε ένα επίπεδο φιλοσοφικής ανθρωπολογίας εμφανίζεται ως ενότητα και αντίθεση μιας «μορφής ζωής» που θέτει σε προτεραιότητα το άτομο και μιας «μορφής ζωής» που θέτει σε προτεραιότητα το σύνολο. Αντίστοιχα σε ένα φιλοσοφικό-οντολογικό επίπεδο παρατηρείται η ενότητα, η αντίθεση και η άρση του «καθεαυτού και δι' αυτό». Με την ενότητα και την άρση του καθεαυτού και δι' αυτού να είναι το «καθεαυτό» / «δι' αυτό», η «διαυτή καθεαυτότητα». Με την «διαυτή καθεαυτότητα» να είναι ή να τείνει να είναι, η συνειδητοποιημένη ατομικότητα που επιχειρεί ή και επιλύει με θετικό τρόπο τις αντιθέσεις ανάμεσα στο άτομο και το σύνολο.

Σήμερα η ολοκληρωτική κυριαρχία μιας «καθεαυτότητας», επάνω στην «διαυτότητα», δεν επιτρέπει να δημιουργηθούν τα διάκενα, τα ανοίγματα έτσι ώστε να δομηθεί ο χώρος που η «καθεαυτότητα» και η «διαυτότητα» θα ενωθούν και θα αρθούν με παραγωγικό τρόπο που θα οδηγήσει στη μορφοποίηση της κίνησης/ της «μορφής ζωής»/ της καθολικής θέασης της «διαυτής καθεαυτότητας». Αναφερόμαστε σε μια δυναμική κίνηση που τείνει, δίχως να ταυτίζεται με τους «ελεύθερους συνεταιρισμένους παραγωγούς», με την κίνηση, το πρόσταγμα των «ελεύθερων συνεταιρισμένων παραγωγών» που θα είναι το αποτέλεσμα της διαλεκτικής άρσης/ υπέρβασης του φιλελευθερισμού με τον σοσιαλισμό.

Βιβλιογραφία

Αργυρός, Δημήτριος. *Οι δυναμικές της Χειραφέτησης, Από το «δικαστήριο της ιστορίας» στους «Ελεύθερους Συνεταιρισμένους Παραγωγούς»*. Αθήνα: Εκδόσεις των συναδέλφων, 2015.

Αργυρός, Δημήτριος. «Κομμουνιστική Δημοκρατία: Ερωτήματα, προϋποθέσεις και δυνατότητες», Τετράδια του Μαρξισμού, τεύχος 2, (Φθινόπωρο 2016), ΚΨΜ.

Δρόσος, Γ. , Δ. *Αγορά και κράτος στον Α. Smith* Κριτική στην αναδρομική θεμελίωση του νεο-φιλελευθερισμού, εκδ. Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994

Δρόσος, Γ. , Δ. *Το Ευγενές εμπόριο της Συμπάθειας αστικός πολιτισμός και ηθική κοινότητα στο Σκωτικό Διαφωτισμό*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2016

Καντ. Ι., *Κριτική του καθαρού λόγου*, μτφ. Α. Γιανναράς, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1990

Λούκατς, Γιοργκ. *Ιστορία και Ταξική συνείδηση*. Μτφ. Γ. Παπαδάκης , Αθήνα: Οδυσσέας, 2001.

Μαρκούζε Χ., *Λόγος και Επανάσταση*, Ο Χέγκελ και η γένεση της κοινωνικής θεωρίας, μτφ. Γ. Λυκιαρδόπουλος, εκδ. ύψιλον, Αθήνα, 1985

Μαρξ, Καρλ. *Χειρόγραφα 1844*, μτφ. Ν. Μπαλή, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1974

Μαρξ, Καρλ. *Η κριτική της Εγγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου*. Μτφ Μ. Λυκούδης, Αθήνα: Παπαζήσης, 1978.

Πόππερ Κ., *Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της*, τ. II, μτφ. Ε. Παπαδάκη, εκδ. Δωδωνη, Αθήνα – Γιάννινα, 1982

Ροσέρι., Κάρολο., *Φιλελεύθερος Σοσιαλισμός*, μτφ. Α. Καλαμαράς, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2013

Ρουσσώ Ζ.Ζ, *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο*, μτφ. Δ. και Ν. Κουχτσόγλου, 3η εκδ., εκδ. Δ. Δαρέμα, Αθήνα 1963

Σουμπέτερ., Γιοζεφ., *Καπιταλισμός, σοσιαλισμός και δημοκρατία*, επιλ. Μ. Μ. Ψαλιδόπουλος, μτφ. Χ. Τσαμπρούνης

Φεγεράμπεντ, Πωλ., *Γνώση για Ελεύθερους Ανθρώπους*, μτφ. Γ. Τζοβάρας, εκδ. Σύγχρονα Θέματα, Αθήνα 1986

Φεγεράμπεντ, Πωλ. *Δημοκρατικός Σχετικισμός*. μτφ Π. Μπουρλάκης Αθήνα: Υποδομή, 1991.

Φεγεράμπεντ, Πωλ. *Αποχαιρετισμός στον λόγο*, Επιμ. Στέλιος Βιρβιδάκης μτφ. Πάρις Μπουρλάκης, Αθήνα 2002

Χέγκελ, Γκεόργκ. *Τι είναι Διαλεκτική*, [αυτεξούσιο και ελευθερία σκέψης]. Αθήνα: Ηριδανός, 2016..

Σύνδεσμοι:

<http://www.polhist.panteion.gr/images/Dialexeis/Argyros.pdf>

www.argiros.net

<http://argiros.net/?p=7901>

**«Οὐδ' ἄρξαι καλῶς τοὺς μὴ πρότερον ὀρθῶς δουλεύσαντας δυναμένους (Πλούτ., Ἡθ.806f)»: Πολιτική
θεωρία & πράξη στον Πλούταρχο**

Παναγιώτης Βαρδάκας, Υπ. Δρ. Κλασικής Φιλολογίας ΑΠΘ
pan.vardakas@gmail.com

Θεματικές: Διδακτική της πολιτικής τέχνης, Πολιτική & πάθη,
Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους

Σε ολόκληρο το σωζόμενο κειμενικό υλικό του Πλουτάρχου, οι ιδέες της πολιτικής και της ηθικής αλληλοσυνδέονται, αλληλοεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται. Από τη μία, τα *Ηθικά* αποτελούν το θεωρητικό μέρος και υπόβαθρο της πλουτάρχειας σκέψης, και από την άλλη οι *Βίοι Παράλληλοι* λαμβάνουν χαρακτήρα πρακτικής εφαρμογής και δοκιμής, λειτουργώντας ταυτόχρονα, ως παραδείγματα προς μίμηση ή αποφυγή. Η είσοδος στην πολιτική ζωή συνιστά για τον Πλούταρχο ένα καίριο ζήτημα θεωρητικού στοχασμού που αναλαμβάνει να αναλύσει και να οριοθετήσει στα λεγόμενα «πολιτικά του έργα» και κυρίως στα «*Πολιτικά Παραγγέλματα*». Έχοντας υπόψιν τις πλατωνικές αλλά και αριστοτελικές αντιλήψεις σχετικά με τον ιδανικό τρόπο διακυβέρνησης αλλά και πολιτικής συμπεριφοράς, ο χαιρωνός βιογράφος παρουσιάζει ένα συστηματοποιημένο σχήμα «πολιτικής εμβάπτισης» που προσδιορίζεται από δυο δρόμους: τον γρήγορο και τον αργό. Καθένας από αυτούς συνδέεται με θετικά και αρνητικά στοιχεία, όχι μόνον για τον ίδιο τον πολιτικό αλλά κυρίως για την πολιτεία και το κοινό καλό. Με παραδείγματα επιφανών πολιτικών ανδρών που αναδεικνύονται μέσα από το διακειμενικό πλέγμα που συνθέτει η πένα του Πλουτάρχου ανάμεσα στα *Ηθικά* και τους *Βίους Παράλληλους*, επιχειρεί να δώσει μίαν πρόταση, έναν μπούσουλα ορθής πολιτικής πρακτικής που αφορμάται από θεωρητικές –φιλοσοφικές αρχές και στοιχειοθετείται από προγενέστερα ιστορικά παραδείγματα που καταλήγουν ως θετικά ή αρνητικά. Μέσα από τις δύο επιλογές που προτείνει ο Πλούταρχος για την είσοδο στην πολιτική κοινότητα, αναδεικνύονται –πέρα από τις θεωρητικές αντιλήψεις του συγγραφέα – η παθολογία της βεβιασμένης και γρήγορης πολιτικής ανάρρησης, η ανάγκη της ύπαρξης ενός φιλοσοφικού υποβάθρου για την πολιτική πράξη, καθώς και ανάγκη ενός διδακτικού ή και εποπτικού προκαταρκτικού σταδίου πολιτικής καθόδου που κρίνεται απαραίτητο. Ο Πλούταρχος σκεπτόμενος πάντοτε το κοινό συμφέρον και το όφελος της μάζας και όχι του ενός, έχοντας γνωρίσει τις τραγικές συνέπειες της λανθασμένης πολιτικής ιστορίας του τόπου του, αλλά και τη σύγχρονη κατάσταση που βιώνει ο ελληνισμός, αναλαμβάνει να προτείνει ένα ρεαλιστικό και διδακτικό πρότυπο πολιτικής θεωρίας που θεμελιώνεται πάνω στον καμβά της ελληνικής πολιτικής ιστορίας με απτά και αδιάσειστα παραδείγματα πολιτικής πράξης.

Η πολιτική φιλοσοφία του Δημοκρίτου & η ελληνική πόλις-κράτος: συγκριτική θεώρηση & επίκαιρες προεκτάσεις για την Ελλάδα & την Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα

Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ιω. Βασιλείου-Δαμβέργης, συμβ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
damvergis@yahoo.gr

Θεματική περιοχή: Πολιτική θεωρία και πολιτικός βίος στους φιλοσόφους.

Η πολιτική σκέψη του Δημοκρίτου, αναπόσπαστο τμήμα της ηθικής του φιλοσοφίας είναι πνευματικό δημιούργημα ενός στοχαστή της εποχής, γέννημα της πολιτικής κοινωνίας της ελληνικής πόλεως κρατους, επάνω στην οποία και στα ζητήματα που την αφορούν συγκέντρωσε ο ηθικός φιλόσοφος την οξυδερκή ματιά του, θίγοντας, αναδεικνύοντας και προτείνοντας λύσεις σε όλα τα μείζονα προβλήματα που παρουσίασε η κοινωνία αυτή κατά την κλασική εποχή. Η ηθική του Δημοκρίτου έρχεται ως οδηγός να προσδιορίσει και να καθορίσει σε σχέση με τον κάθε άνθρωπο το δέον γενέσθαι απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Κύριος μοχλός της ηθικής συμπεριφοράς του ανθρώπου είναι η ηθική του συνείδηση, που θα τον προστατεύσει από άσκοπες ή λανθασμένες στάσεις και ενέργειες. Κατά τον Δημόκριτο τελικός σκοπός της ζωής του ανθρώπου είναι η επίτευξη της *εὐθυμίας*, την οποία ονομάζει και *εὐεστώ*.

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να εντοπίσει και να αναδείξει τα κύρια θέματα της δημοκρίτειας πολιτικής φιλοσοφίας που συνδέονται ιστορικά με την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα του 4^{ου} αιώνα π.Χ. και να τα εξετάσει συγκριτικά. Η προέκταση αυτών θα στοχεύει στην ανάδειξη της επικαιρότητας της σκέψης του Δημοκρίτου σχετικά με την Ελλάδα και την Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα.

Πίνακας συντομογραφιών

DK: Diels, Hermann, Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Olms Verlag, 2005.

TLG: Thesaurus linguae graecae.

Γενική βιβλιογραφία

Α. Εκδόσεις αρχαίων κειμένων

Diels, Hermann, Kranz, Walter, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Olms Verlag, 2005.

Oxford Classical texts.

Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana.

Thesaurus linguae graecae.

Β. Δευτερεύουσα βιβλιογραφία

Andrews, Antony, *Αρχαία ελληνική κοινωνία*, εκδ. MIET, Αθήνα 2008.

Βαμβακάς, Κ. Ι., *Οι θεμελιωτές της δυτικής σκέψης*, ΠΕΚ, Ηράκλειο 2001.

Βασιλείου-Δαμβέργης, Αλέξανδρος-Νεκτάριος Ιω., *Η ιστορική εξέλιξη του πολιτεύματος της αρχαίας πόλεως των Αθηνών μέχρι την κλασική εποχή, συμβολή στην ιστορία των πολιτειακών θεσμών και της μνημειακής τοπογραφίας των πόλεων της αρχαίας Ελλάδας*,

https://www.academia.edu/10102234/_The_historical_development_of_the_constitution_of_the_ancient_city_of_Athens_from_its_beginnings_to_the_classical_era._Contribution_to_the_history_of_the_state_institutions_and_the_monumental_topography_of_the_ancient_Greek_city-states._

Βέικος, Θεόφιλος, *Οι Προσωκρατικοί*, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1988.

Βέικος, Θεόφιλος, *Φύση και κοινωνία από Θαλή ως το Σωκράτη*, εκδ. Σμίλη, Αθήνα 1991.

Bormann, Karl, *Πλάτων*, μετάφρ. Ι. Γ. Καλογεράκος, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 2006.

Βουδούρης, Κωνσταντίνος, «Ο Ηράκλειτος και η διαλεκτική αντίληψη για την πολιτική», *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, 4, 1987, 255-275. Βλ. <file:///C:/Users/User/Downloads/1630-2400-1-SM.pdf>

Brehier, Emil, *Παγκόσμιος ιστορία της φιλοσοφίας*, εκδ. Αδελφών Συριόπουλου, Αθήναι 1970.

Βώρος, Φ. Κ., *Η φιλοσοφία της Ζωής, όπως εκφράστηκε από τον Αβδηρίτη στοχαστή Δημόκριτο (c. 460-370 π.Χ.)*, 2002, url: www.voros.gr e-mail: info@voros.gr ημ. Προσπ. 19/7/2015

Βώρος, Φ. Κ., *Τι μπορεί να σημαίνει Παιδαγωγική Φρόνηση, Σύνεση*, <http://www.voros.gr/did/ar0827.html>

Γεωργούλης, Κ. Δ., *Ιστορία της ελληνικής φιλοσοφίας*, εκδ. Παπαδήμα 2007.

Γκίκας, Σωκράτης-Ευαγγέλου, Ιάσων, *Προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 1995.

Γκίκας, Σωκράτης, «Η ηθική του Δημόκριτου», στο: *Αρχαίοι Έλληνες Στοχαστές*, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 1996. Βλ. επίσης: http://thesecretrealttruth.blogspot.com/2015/06/blog-post_324.html#ixzz3gKVxFTJ3

Δανέζης, Μάνος, *Δημόκριτος- Επιστήμη και Δημοκρατία*,

<http://www.manosdanezis.gr/attachments/article/178/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82.pdf>

Δεσποτόπουλος, Κωνσταντίνος, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Ιδεολογία του Αθλητισμού στην Αρχαία Ελλάδα», *Ετήσια έκδοση του ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τον πολιτισμό και την τεχνολογία*, ΙΜΕ 2005. Βλ. http://www.ime.gr/publications/print/imeros/gr/05_1/article01.html ημ. προσ. 28/7/2015

Δημοπούλου, Αθηνά, *Ιδιωτικό δίκαιο, κλασικοί χρόνοι*, ημ. προσ. 27/7/2015 users.uoa.gr/~adimopoul/Idiotiko_Dikaio_Athina.pptx

Δρακάκη, Αναστασία, «Η έννοια του θείου στον Θρασύμαχο», *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, 9, 1992, σ. 13-20.

Enriques, Frederigo, Mazzioti, Manlio, *Οι θεωρίες του Δημόκριτου του Αβδηρίτη*, εκδ.

Διεθνούς Δημοκρατικού Ιδρύματος, Ξάνθη 1982.

Φαρμάκης, Δημήτριος, *Αρχαία ελληνική σοφιστική: ο τόπος του κοινωνικοπολιτικού, διδακτορική διατριβή*, Θεσσαλονίκη 2009.

<http://ikee.lib.auth.gr/record/112409/files/GRI-2009-2398.pdf>

Ιωακείμίδου, Γιώτα, *Ο θεσμός της νιοθεσίας στην αρχαία Αθήνα* <http://www.schooltime.gr/2015/02/06/thesmos-yiothesias-stin-archaia-athina/> ημ. Προσ. 27/7/2015.

Kenny, Antony (επιμ.), *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2005.

Gerson, L. P., *God and Greek philosophy: studies in the early history of natural theology*, Routledge, London 1990.

Κόντος, Π., *Η Αριστοτελική ηθική ως οντολογία*, Κριτική, Αθήνα 2000.

Lebedev, A.V., *The Logos of Heraclitus: a Reconstruction of his Thought and Word* (with a New Critical Edition of the Fragments), "Nauka" Publishers, St. Petersburg 2014.

Long, A.A., *Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2005.

Μακρής, Νίκος, *Οι Έλληνες φιλόσοφοι της αρχαιότητας και η φιλοσοφία*, τ. Α', εκδ. Σμπίλιας, Αθήνα 1995.

Μακρυγιάννης, Δημήτριος, Ηλ., *Κοσμολογία και ηθική του Δημόκριτου*, εκδ. Γεωργιάδης, Αθήνα 1999.

Μαραγγιανού-Δερούση, Ευαγγελία, *Οι προσωκρατικοί*, Αθήνα 2011.

Μιχαηλίδης, Κ.Π., *Οι Προσωκρατικοί*, εκδ. Χριστάκης, Αθήνα.

Μουσόπουλος Θανάσης, «Κοινωνικές απόψεις του Δημόκριτου». Στο: *Θρακική Επετηρίδα* 4 (Κομοτηνή 1983), 57-63.

Μουσόπουλος Θανάσης, *Αβδηρα: γη του κάλλους και του στοχασμού*, <http://www.avdera.gr/index.php/parousiasch-dimou/avdirites-filosofoi/dimokritos>

Μουτσόπουλος, Ευάγγελος, «Είναι η ηθική του Δημόκριτου μία ηθική του καιρού;», *Πρακτικά Α' Διεθνούς συνεδρίου για τον Δημόκριτο*, Ξάνθη 1984.

Μυλωνά, Λίνα, Δίκαια της ελληνικής αρχαιότητας 1600 π.Χ. – 212 μ.Χ. http://mylinablog.blogspot.gr/2011/12/blog-post_3580.html, ημ. προσ. 27/7/2015.

Nesselrath, Heinz-Günther, *Εισαγωγή στην αρχαιολογία*, τόμ. Α', *Αρχαία Ελλάδα*, Επιμ. Ιακώβ-Ρεγκάκος, Εκδ. Παπαδήμα (Αθήνα 2008 δ'), ISBN 978-960-206-468-9

Παπαδόπουλος, Θανάσης, *Δημόκριτος: ο φιλόσοφος και ο φυσιοδίφης, ο θεωρητικός της δημοκρατίας*, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα, 1974.

Πελεγρίνης, Θ., *Οι πέντε εποχές της φιλοσοφίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Στεφανόπουλου, Θ.Κ., Τσιτσιρίδη, Στ., Αντζουλή, Λ., Κριτσέλη, Γ., *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας* language.gr/Resources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=135

Taylor, C.C.W. *Routledge History of Philosophy, From the Beginning to Plato*, Volume I, Routledge, London-NY 1997.

Waren, James, *Democritus science, The arts and the care of the soul*, Leiden-Boston 2007.

Δημόσια λογική- δημόσια σφαίρα: Όψεις κρατικότητας στον 21^ο αιώνα

Νίκος Βλαχάκης, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Σόφιας «Σβετί Κλήμεντ Όχριντσκι», -Σύμβουλος Τύπου & Επικοινωνίας Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης & Επικοινωνίας
nicolaos_vlahakis@yahoo.fr

Στο έργο του Political liberalism ο μεγάλος φιλόσοφος John Rawls εισήγαγε ως καταστατική αρχή μιας συνταγματικής και εύτακτης πολιτείας, την ιδέα της δημόσιας λογικής «η οποία προσδιορίζει βαθύτατα τις βασικές ηθικές και πολιτικές αξίες που πρέπει να προσδιορίζουν τη σχέση μιας συνταγματικής δημοκρατικής κυβέρνησης με τους πολίτες της και τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Με λίγα λόγια αφορά το πώς πρέπει να γίνεται κατανοητή η πολιτική σχέση»¹.

Μία τέτοια λογική—όπως ο ίδιος ορίζει—είναι δυνατή, είναι η λογική που διέπει τις σχέσεις μεταξύ ελεύθερων και ίσων μεταξύ τους πολιτών και αντικείμενο της είναι το κοινό καλό που αφορά ζητήματα θεμελιώδους πολιτικής δικαιοσύνης. Εξ αυτού πηγάζει η ιδέα της αναδιανεμητικής δικαιοσύνης (distributive justice) που εισήγαγε επίσης ο Rawls και η οποία αναφέρεται στο όραμα του για ένα κράτος δικαίου, που στηριγμένο στην αντίληψη περί ισότητας, έχει τη βάση του στην ιδέα περί κοινωνικού συμβολαίου του Διαφωτισμού (hobbes, Lock κλπ). Με αυτόν τον τρόπο ανανεώνει την καντιανή παρακαταθήκη περί συμβολαιακού χαρακτήρα της δικαιοσύνης (Immanuel Kant Metaphysical elements of Justice). Από μια άλλη οπτική, ο Jurgen Habermas, εκκινώντας από την ανάγκη θεμελίωσης μιας φιλοσοφίας της γλώσσας η οποία θα εδράζεται σε μια «ηθική του διαλόγου» (une ethique de la discussion), η ανάλυση του οποίου επεκτείνεται στη διατύπωση μιας διαλογικής θεωρίας του Δικαίου και της Δημοκρατίας (Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy) καταλήγει στην διατύπωση μιας παρεμφερούς έννοιας, αυτή της «δημόσιας σφαίρας».

Αποτελούν τα παραπάνω θεμελιακές ιδέες της ανάγκης επαναδιατύπωσης του προγράμματος ενός πολιτικού φιλελευθερισμού της εποχής μας και αν ναι ποια η θέση τους στη διαμόρφωση μιας σύγχρονης θεωρίας του κράτους, η οποία θα συσσωματώνει και θα περικλείει ως συστατικά της στοιχεία του θεσμικού και του κοινωνικού πεδίου, τόσο την ιδέα της δημόσιας λογικής όσο και αυτή της δημόσιας σφαίρας, στο βαθμό που αποτελούν η μεν πρώτη την βασική ιδέα γύρω από την οποία αναπτύσσεται η λογική των θεσμών, η δε δεύτερη ως η βασική αντίληψη γύρω από την οποία οργανώνεται η δημοκρατία;

Αυτή η καταστατική διάσταση του δημόσιου λόγου—με την έννοια της κατοχύρωσης της όχι μόνο στην ηθική του διαλόγου μεταξύ των διαφορετικών παραγόντων (actors) αλλά και σ' αυτή καθαυτή την λογική της λειτουργίας του ίδιου του κράτους—που έρχεται να αντικαταστήσει την κανονιστικότητα της γραφειοκρατίας στα κράτη του 19^{ου} -20^{ου} αιώνα και τον ορθολογισμό της τεχνοκρατίας του 21^{ου} αι., κατά πόσο μπορεί να αποτελέσει το πρότυπο μιας νέας «κρατικότητας» η οποία θα ταυτίζεται ολοένα και περισσότερο με την έννοια μιας επεκτατικής δημοσιότητας που μέσω μιας διευρυμένης συμμετοχικότητας των πολιτών, θα «απονεκρώνει» τις παραδοσιακές λειτουργίες του κράτους, υποκαθιστώντας τις με διαδικασίες διαβούλευσης και μιας ολοένα και περισσότερο εκδημοκρατισμένης λήψης αποφάσεων;

Τα παραπάνω ερωτήματα αποτελούν το αντικείμενο εξέτασης της εν λόγω παρουσίασης, φιλοδοξώντας όχι στη διεξοδική τους διερεύνηση, αλλά στην ανίχνευση μιας νέας «δημοσιοποιημένης» αντίληψης της σχέσης κράτους-πολίτη.

¹ Τζων Ρωλς: Το Δίκαιο των λαών – Η ιδέα της Δημόσιας Λογικής Αναθεωρημένης», Εκδ. Ποιότητα, 2002, σελ.231.

**Η χειραγώγηση της μάζας: από την αλληγορία του σπηλαίου του Πλάτωνα
στις τεχνικές του Noam Chomsky**

Θεοδώρα Βότη, Μτπ. Φοιτήτρια Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
voti.theod@gmail.com

Θεματική: Θέματα πολιτικής & κοινωνικής ανθρωπολογίας

Στην πολιτική φιλοσοφία η έννοια της δικαιοσύνης, τόσο σε προσωπικό-ατομικό, όσο και σε κοινωνικό-συλλογικό επίπεδο, αποτελεί από την αρχαιότητα τη βάση της πολιτικής θεώρησης, με σημείο αναφοράς την «Πολιτεία» του Πλάτωνα. Το ζήτημα της δικαιοσύνης είναι συνυφασμένο με την κλασική οντολογική «Θεωρία των Ιδεών» και την έννοια της Γνώσης μέσα από τις αναλογίες που χρησιμοποιεί ο Πλάτωνας στις αλληγορίες του Ήλιου, της Γραμμής και του Σπηλαίου. Συνεπώς, η γνώση οδηγεί στον ενάρετο τρόπο ζωής, που διέπεται από τη δικαιοσύνη και έχει ως σκοπό, με την αριστοτελική σημασία της λέξης, την ευδαιμονία. Απεναντίας, η άγνοια επιτρέπει τη χειραγώγηση του ανθρώπου και του κοινωνικού συνόλου με στόχο το συμφέρον της εξουσίας και όχι το κοινό. Οι πλατωνικές Ιδέες εντοπίζονται ως οντότητες που συμβάλλουν στην επίλυση προβλημάτων των ανθρώπων. Η σύλληψη της Ιδέας της Δικαιοσύνης συνεπάγεται για τον φιλόσοφο την ηθική κατανόηση του κόσμου και την ανάγκη του δικαίως πράττειν. Ο βίος του φιλοσόφου εξυψώνεται έναντι των υπολοίπων και θεωρείται ως ο ανώτερος, καθώς όλοι οι υπόλοιποι ζουν γνωρίζοντας μόνο τα ομοιώματα άλλων αντικειμένων, τις σκιές όπως αναφέρει ο Πλάτωνας και όχι την ουσία τους. Η έλλειψη γνώσης επιτρέπει τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης και η διαχρονικότητα της διαπίστωσης αυτής μέσα από την πλατωνική θεώρηση του μύθου του σπηλαίου, αποτελεί γνώμονα της πολιτικής δράσης του αμερικανού γλωσσολόγου, κοινωνιολόγου και φιλόσοφου της σύγχρονης παγκόσμιας πολιτικής σκηνής Noam Chomsky. Ο κορυφαίος διανοητής διαπιστώνει με διεσδυτική ματιά στη σύγχρονη πραγματικότητα την καταλυτική σημασία της άγνοιας της κοινής γνώμης στη διαμόρφωση μιας άδικης κοινωνικής πολιτικής που στόχο έχει μέσα από από μια σειρά τεχνικών, βασιζόμενων στην ψυχολογία της μάζας να θέσει τους πολίτες στην υπηρεσία της ισχύος και του κέρδους. Ο Chomsky τονίζει την ανάγκη για αφύπνιση, τόσο σε προσωπικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά την εγκυρότητα και την επικαιρότητα της αρχαίας ελληνικής πολιτικής σκέψης.

Το (αντι) πολιτικό (;) μήνυμα του μοναχικού περιπατητή. Πολιτικές σκέψεις του J.-J. Rousseau στο έργο του «Ονειροπολήσεις ενός μοναχικού οδοιπόρου»

Παναγιώτης Γαλάνης, Νομικός, Υπ. Δρ. Πολιτικής Φιλοσοφίας
panagiotisgln@gmail.com

Θεματικές: Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους,
Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία, Πολιτική & πάθη

Έχει, άραγε, νόημα να ομιλούμε για μία «λίστα» έργων πολιτικής φιλοσοφίας, για το οποία υφίσταται numerus clausus; Απέναντι στο ερώτημα αυτό θα πρέπει να απαντήσουμε αρνητικά, όντας σίγουροι για το προφανές: ότι η πολιτική φιλοσοφία «ενδημεί» και σε χώρους, όπου δεν θα την αναμέναμε, και, όταν ανιχνεύονται τέτοια ψήγματα (ρητώς ή εμμέσως εκπεφρασμένα, μέσα από νύξεις κλπ.) «πολιτικώς λέγειν» σε κείμενα που έχουν άνευ προηγουμένου καταταγεί σε καταλόγους λογοτεχνημάτων ή άλλων ειδών φιλοσοφημάτων, αποτελεί ευτύχημα και ένδειξη ακμής, διακρίνισης, διάδοσης και εν γένει «κυριαρχίας» της πολιτικής θεωρίας. Με τη λογική αυτή, το έργο-«διαθήκη» του Ρουσσώ «Ονειροπολήσεις ενός μοναχικού οδοιπόρου» αποτελεί την κραυγή αγωνίας ενός στοχαστή «περιθωριοποιημένου» εξαιτίας της παρησίας του, ο οποίος μεταμορφώνει εύσημα την αυτοκριτική του σε ηχηρό πολιτικοκοινωνικό μήνυμα που θα ηχήσει στα αυτιά απάντων, σκεπτομένων ή μη. Ασφαλώς, δεν θα είχε νόημα η καταγραφή όλων των πολιτικών μηνυμάτων που προβάλλει στο έργο του, αλλά η υπογράμμιση των σημαντικότερων.

Αρχίζοντας από την αντίκρουση των εχθρών και των αντιρροησιών ιδεών, ο Ρουσσώ θίγει εμμέσως πλην σαφώς την υπόθαλψη του μίσους κατά των εν γένει διανοουμένων και φιλοσόφων, όχι μόνο στην εποχή του αλλά και σήμερα, γεγονός που τους ωθεί στην υιοθέτηση μίας στάσης αποχής, ολιγωρίας αλλά και αδιαφορίας, όταν βλέπουν την μη αποδοχή, ή έτι περαιτέρω τη μανιώδη απόρριψη των προβληματισμών που αυτοί εισάγουν στην κοινωνία ή σε ατομικό επίπεδο. Η σκέψη του αυτή συνάπτεται με την αντιστροφή του «αενάως διδάσκεσθαι» σε μία στάση κατά το μάλλον ή το ήττον παθητική (τουλάχιστον κατά τα λεγόμενά του), οιονεί στάση «εποχής» (βλ. πρώτο Περίπατο), για να υιοθετήσουμε σκεπτικιστική ορολογία. Είναι, ωστόσο, αποκλειστικό μέλημά του να διαπιστώσει και να θίξει μία συγκεκριμένη de facto φιλοσοφική συμπεριφορά ή

μήπως εξικνείται ο στοχασμός του και πέραν τούτου, ήτοι στη διατύπωση ενός εναγώνιου αιτήματος τροποποίησης, ενώ όλω ή εν μέρει της συμπεριφοράς των ομοίων του, πνευματικών ταγών προς την κατεύθυνση της εξόδου από την υπερπροστασία και προς την αμφισβήτηση του κατεστημένου; Το έργο, συνεπώς, αποτελεί αφετηρία πολιτικού προβληματισμού τόσο για τον φιλόσοφο και τον ρόλο του, όσο και για τον πολιτικό. Άραγε, συνεχίζει ο Ρουσσώ, μπορούμε, και υπό ποιες προϋποθέσεις να ψευδόμαστε; Και τούτο αφορά εξίσου την ιδιωτική και την δημόσια (κατ' επέκταση πολιτική) ζωή, εφόσον ο άνθρωπος ευρίσκεται σε πολυποίκιλες αλληλεπιδράσεις με το περιβάλλον του και μάλιστα με αμφίδρομο χαρακτήρα. Και αν εκεί, τελικά, ο ίδιος προσωπικά λαμβάνει θέση υπέρ της αλήθειας (βλ. τέταρτο περίπατο), στην πολιτική δεν είναι καθόλου προφανής η επιλογή της από τους κυβερνώντες.

Ίσως όμως, κατορθώνει το ανάποδο ακριβώς: να διατυπώσει ένα ηχηρό αντι-πολιτικό μήνυμα, ή ορθότερα α-πολιτικό, με την πρόταξη ως ιδανικού ενός ανθρώπου το να αρκεστεί αυτός στον ήσυχο βίο (παρόμοιο της φυσικής κατάστασης που ευαγγελιζόταν ο ίδιος) για να επιζήσει, αλλά και (γιατί όχι;) να ευδοκιμήσει (πβ. πέμπτο και έβδομο Περίπατο). Μήπως τελικά, το έργο δεν αποτελεί παρά γύρισμα σε θέσεις (με παραμυθητικό χαρακτήρα) του Ρουσσώ πάλαι ποτέ ρηθείσες, ίσως και αντιδιαφωτιστικές, με την έννοια ότι εκείνος αποστρέφεται την πεπολιτισμένη διαφθορά, την εκμηδενιστική επιστημοσύνη και την καμουφλαρισμένη πολιτική σύνεση και ορθοφροσύνη;

Βιβλιογραφία (για την περίληψη)* Ξενόγλωσση και ελληνική.

Howlett M.-V., *Jean-Jacques Rousseau, L'homme qui croyait en l'homme*, Gallimard, coll. « Découvertes Gallimard » n°66, Paris, 2012.

Lavielle Ém., *Les rêveries du promeneur solitaire - Rousseau*, Bréal, coll.

« Connaissance d'une œuvre », Paris, 2001.

Lejeune P., *L'autobiographie en France*, Armand Colin, coll. « Cursus », Paris, 2010.

Malet et Isaac, *L'Histoire, Hachette Littérature, Tome 2, l'âge classique 1492-1789* coll.

« Pluriel », Paris, 2012.

Ricatte R., *Réflexions sur Les Rêveries*, ed. Corti, 1960.

Rousseau J.-J., *Les rêveries du promeneur solitaire* Éditions Flammarion, Collection

« GF Philosophie », Paris 2012 (avec Dossier présenté par Érik Leborgne). 7. Swift A., *Πολιτική φιλοσοφία*, εκδ. Οκτώ, 2015.

Αντωνίου Θ., *Ιστορία των πολιτικών ιδεών*, εκδ. Νομ. Βιβλιοθήκη, 2016.

Μαυριάς Κ., *Ιστορία των πολιτικών ιδεών : από την Ελληνική Αρχαιότητα έως τον Ρουσσώ*, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 2014.

Πελεγρίνης Θ., *Ηθική Φιλοσοφία*, εκδ. Ελλ. Γράμματα, 2009.

Ρουσσώ Ζ.-Ζ., *Οι ονειροπολήσεις του μοναχικού οδοιπόρου*, μετάφραση: Νίκος Σημηριώτης, εκδ. Ζαχαρόπουλος Σ. Ι., 1989.

Ρουσσώ Ζ.-Ζ., *Το κοινωνικό συμβόλαιο, Αρχές πολιτικού δικαίου*, σε μτφρ:

Γρηγοροπούλου, Σταϊνχάουερ, Αλβέρτου, εκδ. Πόλις, 2004.

Συλλογικό έργο, *Θεωρίες της πολιτικής και του Κράτους, Hobbes, Locke,*

Rousseau, Kant, Hegel, εκδ. Σαββάλας, 2005.

Ηλεκτρονική.

<http://rousseau.unige.ch/>. <http://www.unige.ch/citeuni/rousseau/captab.html>.

Πρὸς μία στενή έννοια τοῦ ὅρου Πολιτική Θεολογία κατὰ τὸν Ἕλληνα λόγο

Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης, Θεολόγος (Δρ.), Νομικός ΑΠΘ

konigeorg@gmail.com

Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Ὁ διεθνὴς ὅρος «Πολιτική Θεολογία» (= «Political Theology», «Politische Theologie») ὑποδηλώνει τὸ θεολογικὸ ὑπόβαθρο ἀνάλογης πολιτικῆς θεωρίας. Απόλυτα ἐξαρτώμενος κατὰ τὸ νοηματικὸ του περιεχόμενο ἀπὸ τὰ συνθετικά του («Πολιτική» καὶ «Θεολογία»), κατὰ τὸν τρόπο πού καὶ αὐτὰ μεμονωμένα νοηματοδοτοῦνται στὴ σύγχρονη σκέψη, συνδέεται ἀπόλυτα μὲ τὴ θρησκεία, κατεξοχήν δὲ μὲ τὸ χριστιανισμό. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν έννοια, μία θεολογία τοῦ «Corpus Christi» ἐμπεριέχει τὰ στοιχεῖα μίας *suī generis* πολιτειολογίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο καὶ μετὰ φτάνει νὰ διαμορφώσει ὄχι μόνο τὴ μεσαιωνικὴ πολιτικὴ σκέψη, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴ νεωτερικὴ καὶ μετανεωτερικὴ, στὸ βαθμὸ πού κάθε πολιτικὴ έννοια μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς μία ἐκκοσμηκευμένη πλέον θεολογικὴ έννοια. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς, ἀφοῦ γεννᾶται κατὰ τὸ Μεσαίωνα στὴ βάση τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ, δὲν μπορεῖ στὴ διαχρονία του παρὰ νὰ διατηρεῖ τὰ ἴδια πρότυπα καὶ μοντέλα σκέψης, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀπορρίπτει τὴ χριστιανικὴ μεταφυσικὴ. Νεωτερικὰ πολιτειακὰ μοντέλα, τοῦ φιλελευθερισμοῦ π.χ. ἢ τοῦ κομμουνισμοῦ, ὅσο ἀθεϊστικά καὶ ἀντιθρησκευτικά καὶ ἂν ἐμφανίστηκαν, πόσω μᾶλλον οὐδετερόθησκα,

ἀποδείχθηκαν τὸ ἴδιο θεϊστικά στὸν ὁλοκληρωτισμὸ τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, στὴν ὅποια ἀμφισβήτηση τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ἠθικὴ του οὐδέποτε ἔπαψε νὰ δεσπόζει ὡς κύρια πηγὴ μιᾶς συλλογικῆς συνείδησης, ποὺ γεννᾷ καὶ πολιτικὴ.

Ὡστόσο, σύμφωνα μὲ μία «ἐπίσκεψιν τῶν ὀνομάτων» τῆς «Πολιτικῆς» καὶ τῆς «Θεολογίας» στὰ συμφραζόμενα τοῦ ἑλληνος λόγου καὶ ὡς συνθετικῶν μιᾶς ὑποδηλούμενης «Πολιτικῆς Θεολογίας», θὰ ὀδηγούμασταν σὲ μιὰ ἄλλη σημασιολογία, κατὰ τὴν οὐσιωδέστερη πάντα αἰτιολόγηση τῶν πραγμάτων. Στὰ *Ἠθικά Νικομάχεια*, φερόειπεν, ἡ «Πόλις» προηγείται τοῦ «Πολιτεύματος», ἐν εἶδει μιᾶς συλλογικῆς συνείδησης, ἄλλως τοῦ «ὁμονοεῖν», στὴν ἀπουσία τοῦ ὁποίου εἶναι μάταιη κάθε συζήτηση περὶ τοῦ «ὁμοδόξου» ἢ τοῦ εἶδους τοῦ πολιτεύματος. Στὸ ἐπίπεδο δὲ αὐτὸ τῆς «Πόλεως» καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς σύγχρονης σκέψης προσεγγίζεται ἡ «Πολιτικὴ». Παράλληλα, στὰ *Μετὰ τὰ Φυσικά* ἀπαντᾷ μιὰ ἐπίσης αὐθεντικότερη ἐννοιολόγηση τῆς «Θεολογίας», ἄλλως τῆς «πρώτης φιλοσοφίας»: εἶναι ἄλλο καθαυτὴ ἢ ἐπιστήμη, ἐν προκειμένῳ αὐτὴ ποὺ ἐν εἶδει μεταεπιστήμης ἀναζητᾷ τὸν θεὸ μὲ τὴν εὐρεία ἔννοια τοῦ ἀπολύτου καὶ σὲ ὅ,τι καὶ ἂν αὐτὸς ταυτοποιηθεῖ, καὶ ἄλλο ἡ δευτερογενὴς μορφοποίησή της στὶς κρατοῦσες θεωρίες της. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, Θεολόγος εἶναι αὐτὸς ποὺ σκέπτεται ὀρθολογικὰ στὸ ἀντίστοιχο ἐπίπεδο, φτάνοντας εἴτε σὲ θετικὰ εἴτε σὲ ἀρνητικὰ περὶ θεοῦ συμπεράσματα καὶ ἄσχετα μὲ τὸ ἂν ὁ χριστιανισμὸς μπορεῖ ἱστορικὰ νὰ ἀποτελεῖ τὴν κύρια πηγὴ διαμόρφωσης τῶν ἐπικρατέστερων θεολογικῶν θεωριῶν.

Κατὰ μείζονα λόγο, ἐὰν κατὰ τὸν Σταγίριτῃ ἡ θεολογία ἀναχθεῖ στὴν «ἐνέργειαν» τοῦ «νοῦ», ποὺ θὰ ἀποδιδόταν ὡς συνείδηση, τότε φτάνουμε στὴν ἴδια τὴν Πολιτικὴ Θεολογία. Ὁ ὅρος λοιπὸν «Πολιτικὴ Θεολογία» *stricto sensu* ὑποδηλώνει τὸν σκεπτόμενο ἄνθρωπο, εἰδικὰ ὅταν κινεῖται στὸ πεδίο τῆς Πολιτικῆς. Μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐκκίνησης προσεγγίζεται ὁ πολιτικὸς καὶ ἡ πολιτικὴ, ὥστε τὸ ἐπικαλούμενο περιρρέον ιδεολογικὸ του περιβάλλον νὰ μὴν ἐρμηνεύει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ αὐτὸ νὰ ἐρμηνεύεται ἐν συνεχείᾳ καὶ στὴ βάση τῆς προσωπικότητος τοῦ ἰδίου. Ὁ ἄνθρωπος ἄλλωστε εἶναι οὐσιαστικὰ τὸ μοναδικὸ ὑποκείμενο τῆς Πολιτικῆς, ἄσχετα μὲ τὸ πῶς δευτερογενῶς μορφοποιεῖ ὁ ἴδιος τὴν Πολιτικὴν τοῦ Θεολογία. Ἡ ἀτομικὴ συνείδησή του, ποὺ ὑπακούει σὲ κάποια συλλογικὴ, εἶναι τὸ μοναδικὸ αἰσθητὸ στοιχεῖο, ἢ μετρήσιμη ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα ποὺ ἀφορᾷ σὲ κάθε ζήτημα τῆς πολιτικῆς θεωρίας καὶ πράξης, μακρὰν ἀπὸ τὰ κάθε εἶδους καὶ ἐποχῆς πολιτικὰ ιδεώδη, ποὺ ὡς νοούμενα δὲν ὑπάρχουν, δὲν ὀνοματίζονται καὶ δὲν ἐρμηνεύονται παρὰ στὴν βάση ἑνὸς ὑποκειμένου ποὺ ἰδίᾳ πρωτοβουλία τὰ πλάθει ἢ τὰ καταργεῖ.

(Αρχικὴ) βιβλιογραφία

Αριστοτέλους, *Περὶ Ψυχῆς*, ἐν Immanuel Bekker (ἐκδ.), *Aristoteles*, Vol. I, σσ. 402-435.

_____ : *Μετὰ τὰ Φυσικά*, ἐν Immanuel Bekker (ἐκδ.), *Aristoteles*, Vol. II, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Berlin 1831, σσ. 980-1093.

_____ : *Ἠθικά Νικομάχεια*, ἐν Immanuel Bekker (ἐκδ.), *Aristoteles*, Vol. II, σσ. 1094-1181.

_____ : *Πολιτικά*, ἐν Immanuel Bekker (ἐκδ.), *Aristoteles*, Vol. II, σσ. 1252-1342.

_____ : *Πολιτικά I-II* (εἰσ.-μτφρ.-σχόλια Π. Λεκατσάς), Ζαχαρόπουλος, Αθήνα [1939] χ.χ.

_____ : *Πολιτικά I-II* (μτφρ. Β. Μοσκόβης), Νομικὴ Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1989.

Augustinus Hippoensis, *De Civitate Dei*, στο *Corpus Christianorum, Series Latina* 47-48, Brepolis, Turnhout 1955.

Augustine, *The City of God against the Pagans*, R. W. Dyson (ed.), Cambridge University Press, Cambridge 1998.

Confucius, *Confucian Analects, The Great Learning & The Doctrine of the Mean* (transl. by J. Legge), Dover Publications, New York 1971.

Θουκυδίδου, *Ιστορίαι*, στο Thucydides, *Historiae in Two Volumes*, Vol. II, H. St. Jones & J. E. Powell (eds), Oxford University Press, Oxford 1942.

Πλάτωνος, *Πολιτεία*, J. Adam (ed.), *The Republic of Plato*, Cambridge University Press, Cambridge 1902.

Angus S., *The Sources of the First Ten Books of Augustine's "De Civitate Dei"*, Princeton 1906.

Appiah Kwame Anthony, *The Ethics of Identity*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey 2005.

_____, *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*, W.W. Norton & Co., New York 2006.

_____, "Race, culture, identity: misunderstood connections", in Peterson, Grethe B., *The Tanner lectures on human values XVII*, University of Utah Press, Salt Lake City, 51-136.

_____, "The State and the shaping of identity", in Peterson, Grethe B., *The Tanner lectures on human values XXIII*, University of Utah Press, Salt Lake City, 235-297.

Barnes T. D., "Aspects of the Background of the *City of God*", *University of Ottawa Quarterly* 52 (1982), 64-80.

Butler J., Habermas J., Charles T. & Cornel W., *The Power of Religion in the Public Sphere*, Mendieta Eduardo & VanAntwerpen Jonathan (eds.), New York 2011.

Caveney Cathleen, *A Culture of Engagement: Law, Religion, and Morality*, Moral Traditions Series, Georgetown University Press, Washington DC 2016.

_____ : "Law and Christian Ethics: Singposts for a Fruitful Conversation", *Journal of the Society of Christian Ethics* 3/2 (2015), 3-32.

- Desmond William, *The Intimate Universal, The Hidden Porosity Among Religion, Art, Philosophy and Politics*, Columbia University Press, New York 2016.
- Demacopoulos George E. & Papanikolaou A., *Christianity, Democracy, and the Shadow of Constantine*, Fordham University Press, New York 2016.
- Fortin E. L., "Augustine's "City of God" and the Modern Historical Consciousness", *Rev. of Politics* 41 (1979), 323-343.
- Losonczi P., Luoma-Aho M. & Singh A., *The Future of Political Theology: Religious and Theological Perspectives*, Routledge, London and New York 2016.
- Markus R. A., *Saeculum: History and Society in the Theology of St. Augustine*, Cambridge 1970.
- McGrath Alister, *The Twilight of Atheism: The Rise and Fall of Disbelief in the Modern World*, Doubleday, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 2004.
- Μακρής Σπύρος, *Niccollo Machiavelli*, I. Σιδέρης, Αθήνα 2009.
- _____ : *Hegemonism*, Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα 2010.
- _____ : *Karl Popper*, I. Σιδέρης, Αθήνα 2013.
- _____ : *Hannah Arendt, Ολοκληρωτισμός, ανθρώπινη κατάσταση και παράδοση*, I. Σιδέρης, Αθήνα 2014.
- Meir H., *Leo Strauss and the Theologico-Political Problem* (transl. M. Brainard), Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Raschke Carl A., *Critical Theology: Introducing an Agenda for an Age of Global Crisis*, Downers Grove, Illinois 2016.
- Ross W. D., *Αριστοτέλης* (μτφρ. Μ. Μητσού-Παππά), MIET, Αθήνα 2019, σσ. 271-272.
- Sinclair T. A., *A History of Greek Political Thought*, repr. Routledge, Abington, New York 2010.
- Scmitt C., *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*, Duncker & Humblot, München 1922.
- _____ : *Römischer Katholizismus und politische Form*, Duncker & Humblot, Berlin 1923.

Συμμετοχικές πολιτικές & ευθύνη

Δημητριάδης Ανάργυρος, Διευθυντής ΙΓΕΛ ΑΕΙΟΝ, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
 mariopernniola@gmail.com
 Θεματική: Πολιτική & πάθη

Η πολιτική θεωρία (και ειδικότερα η δημοκρατική θεωρία) είναι μόνο ένας από τους πολλούς βασικούς τομείς στους οποίους έχουν αναπτυχθεί θεωρητικές σκέψεις σχετικά με την πολιτική συμμετοχή. Η δημοκρατική θεωρία εξακολουθεί να έχει μια προνομιούχα θέση στη θεωρητική συζήτηση για τη συμμετοχή, διότι δείχνει αμέσως την πολιτική της φύση. Αλλά η πολιτική-δημοκρατική προσέγγιση δεν σταματά στα όρια της θεσμοθετημένης πολιτείας και μόλις εισέλθει κάποιος σε άλλους κοινωνικούς τομείς, η συμμετοχή ως επίδικο εξακολουθεί να είναι πολύ παρούσα, τόσο ως ματεριαλιστική πρακτική όσο και ως θεωρητικός λόγος. Οι αγώνες για τη διανομή της εξουσίας στην κοινωνία σε τομείς και οι προσπάθειες να καταστεί η διανομή πιο ισότιμη, συσχετίζονται με το βαθμό συμμετοχής (Carpentier, 2011). Η ανάλυση αυτών των πεδίων δείχνει την πρακτική της συμμετοχής ως μια βαθιά κοινωνική σχέση και την επιθυμία των ανθρώπων να αποκτήσουν κάποιο βαθμό ελέγχου στις διαδικασίες οι οποίες τους καθορίζουν.

Κατά συνάφεια, ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν τους θεσμούς που συνδράμουν στη συμμετοχή. Είναι αυτό επαρκές; Ο Eitan D. Hersh διαπιστώνει πως η επιθυμία για συμμετοχή αντικαθίσταται από μία συμπεριφορά «πολιτικού χομπισμού» (political hobbyism). Επομένως, η έμφαση αποκλειστικά στους θεσμούς φαίνεται πως δεν είναι πανάκεια. Και αυτό με το σκεπτικό πως στην ιδέα ενός θεσμού ως διευκολυντικού εργαλείου κρύβεται ο ρομαντισμός ότι ο σχεδιασμός μπορεί να επιφέρει και την τάξη. Ίσως προαπαιτούμενο είναι κάτι «εξωθεσμικό», κάτι που δε διαβάζεται από τους επίσημους πολιτικούς θεσμούς και ίσως είναι η στροφή προς το άτομο και το βαθμό ωριμότητας για μία τάση και επιθυμία προς μία συμμετοχική συμπεριφορά. Βασική έννοια εδώ φαίνεται να αποτελεί η έννοια της ευθύνης και το περιεχόμενο που μπορούμε να της αποδώσουμε. Για παράδειγμα, ο David Ellerman, εμπνεόμενος από τον Locke, αναπτύσσει μία έννοια της ιδιοκτησίας στη βάση ενός *jus fruendi*, του να καρπώνεται δηλ κανείς τους καρπούς της εργασίας του, καταθέτοντας και μία κριτική στον καπιταλισμό του μοντέλου της Wall Street, ο οποίος αποκόβει την εργασία από την ευθύνη της παραγωγής.

Παράλληλη θεωρητική βοήθεια θα μπορούσε να είναι η σκέψη του Winnicott κατά τον οποίο τονίζεται ότι η εξάρτηση από τον άλλον είναι κομβικό σημείο στην απαρτίωση του εαυτού ως μονάδας. Διευρυμένη αυτή η σκέψη πολιτικά, προτρέπει προς την καλλιέργεια της συναισθηματικής ωριμότητας του πολίτη να αναλαμβάνει την ευθύνη των εσωτερικών του συγκρούσεων που επιδρούν και στην κοινωνία όπως προς μία έννοια της έγνοιας όπου αναγνωρίζεται το άσκεπτο χρέος που πηγάζει από την εξάρτηση του ενός από τον άλλο. Αυτό που θα προταθεί είναι ένας συνεργατικός ατομικισμός (David McIvor), με τις αντιφάσεις του και τις δημιουργικές του στιγμές συν κάποιες παιδευτικές αρχές.

Βιβλιογραφία

- Nico Carpentier, 2011, "The concept of participation. If they have access and interact, do they really participate?", https://www.researchgate.net/publication/273862771_The_concept_of_participation_If_they_have_access_and_interact_do_they_really_participate
- David McIvor, «In Transition but to Where? Winnicott, Integration, and Democratic Associations» στο *D.W. Winnicott and Political Theory: Recentering the Subject*, 2017
- Eitan D. Hersh, "The Problem With Participatory Democracy Is the Participants", <https://www.nytimes.com/2017/06/29/opinion/sunday/the-problem-with-participatory-democracy-is-the-participants.html>
- Ellerman David, "Inalienable Rights: Part I The Basic Argument", <http://www.ellerman.org/inalienable-rights-part-i-the-basic-argument/>
- "Is Wall Street Capitalism really "The Model"?", <http://www.ellerman.org/is-wall-street-capitalism-really-the-model/>
- Winnicott Donald, Η ανθρώπινη Φύση, Αρμός, Αθήνα, 2017

Η γοητεία του αρσενικού & του θηλυκού φύλου ως παράγων επιτυχίας του πολιτικού

Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Βασιλική Εξάρχου, Μαρία Βουβούση, Αγορίτσα Οικονόμου, Ειρήνη – Χρυσοβαλάντη Δροσινού, Δημήτριος Λιόβας
Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «εκ των υστέρων»
dimoulask@yahoo.gr
Θεματική: Πολιτική & φύλο

Αυτός που θα 'μπεί στην πολιτική, προτού το αποφασίσει, το κυριότερο, που έχει να σκεφτεί, είναι, ότι θα πρέπει να είναι ελκυστικός. Η φυσική ελκυστικότητα είναι ο προπομπός για οποιαδήποτε επιτυχία του, καθώς το πώς θα του συμπεριφερθούμε κρίνεται, πρωτίστως, από αυτό. Η «χαρτογράφηση» του είναι, σχετικά, γρήγορη. Το πρώτο, που κοιτάζεις, σ' έναν άνθρωπο, είναι το πρόσωπο, που (ερμηνευμένα, από την συγκριτική ανατομία, με την βοήθεια της ανάλογης καταγωγής) μας παραπέμπει στο υπόλοιπο σώμα (στατικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά) του. Κοιτώντας το πρόσωπό του, έχουμε, κιόλας, μαντέψει, έστω χοντρικά, τι αυτό σωματικά είναι. Οπωσδήποτε, το πρώτο, που μας τραβάει, προς τον άλλο, είναι η κατατομή και η εμφάνισή του. Υπάρχει ένα, σχετικά, πολύ υψηλό ποσοστό ομοφωνίας, ανεξάρτητα από φύλο, σχετικά με την ελκυστικότητα. Η ελκτική παράσταση, με κύριο χαρακτηριστικό της την κυριαρχικότητα, ίδιον των (υψηλών, ιδίως) ανδρών, συνεπιδύρει «υποχωρητική» συμπεριφορά (προϊόν δράσης του «θηλυκού», κοινού και στα δύο φύλα, στοιχείου στον οργανισμό μας), απέναντι στο κρινόμενο άτομο, κάτι που κάνει τις γυναίκες πολιτικούς να υιοθετούν, ολόένα και περισσότερο, «αντρικά» χαρακτηριστικά.

Βεβαίως, για τον σχηματισμό μιας εντύπωσης, από την εμφάνιση, συνδυάζονται πολλές, σύντονες, πληροφορίες: χαμογελαστό πρόσωπο, υψηλό επίπεδο βλέμματος, απαλός τόνος φωνής, σκύψιμο προς στάση με ανοικτά μπράτσα, στενό πλησίασμα, σωματική επαφή, τοποθέτηση πλάι – πλάι, καλοσυνάτη φωνή, μια γενικότερη θετική συμπεριφορά, που, εύκολα, μπορεί να μεταφραστεί σε συμπάθεια, στοιχεία «θηλυκά», καθώς ο κυριαρχικός αρσενισμός πρέπει να ακολουθηθεί από δοτικότητα, για διατήρηση της έλξης. Αρκεί ένα θετικό σημάδι, επάνω στον πολιτικό, για να κυριαρχηθούμε, από το «σύμπτωμα του φωτοστέφανου». Με την υπόθεση ότι όλα τα καλά πάνε μαζί, έτσι, που να σχηματίζεται μια συνεκτική και σταθερή προσωπικότητα, απέναντί μας, υπερβάλλουμε και καταλήγουμε να του αποδίδουμε όλες τις υπόλοιπες, πιθανές, θετικές ιδιότητες (οι ελκυστικοί άνθρωποι παρουσιάζονται ως ωραιότεροι, ευγενικότεροι και πολύ περισσότερο έξυπνοι από τους άλλους), έστω και αν, τουλάχιστον στον βαθμό, που εμείς υποθέτουμε, δεν τις έχει.

Έτσι, όσοι είναι ελκυστικοί στην εμφάνιση, σ' όποιο φύλο και αν ανήκουν, θεωρείται ότι κατέχουν και όλα τα άλλα πιθανά θετικά χαρακτηριστικά, χωρίς, βέβαια, να είναι απαραίτητο η αντίληψη αυτή να 'χει βάση, στην πραγματικότητα. Οι δικές μας οι υπερβολές φτάνουν να πείσουν και τους ίδιους (τις πιο πολλές φορές, δεν έχουμε την συνείδηση της ελκτικότητάς μας) να το πιστέψουν, ότι έτσι είναι.

Η «γοητεία» των ανθρώπων, που την έχουν, φαίνεται να συνίσταται, ακριβώς, σ' αυτό: στην ικανότητα να συγκινούν τον απέναντι, κάνοντάς τον να υποχωρεί απέναντί τους. Κερδίζουν οι κυριαρχικοί άντρες και κυριαρχικές γυναίκες. Γοητεία είναι η «επιβολή» του «αρσενισμού» στο «θηλυκό». Μόλις το κοινό κυριαρχηθεί, χρειάζεται δοτισμός (απάλυνση του «αρσενισμού» με «θηλυκά» συμπεριφορικά στοιχεία), για την διατήρηση της σχέσης.

Η φυσική ελκυστικότητα είναι, άκρως, σημαντική, για τον σχηματισμό των πρώτων εντυπώσεων, και χρειάζεται μια ζεστή προσωπικότητα, στην ανάπτυξη μιας σχέσης. Καταλαβαίνουμε, τώρα, γιατί έλεγε ο Ντοστογιέφσκι, ότι η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο: η ελκυστικότητα παρακινεί σε αποδοχή, μάλιστα άνευ όρων,

και, αν αυτό συνέβαινε στον καθένα μας (δηλαδή, να 'μασταν όλοι μας ελκυστικοί, ο ένας για τον άλλον), τίποτε άλλο απ' αυτό δεν θα χρειαζόταν για να υπάρχει η ειρήνη στον κόσμο.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αντλερ, Αντλερ. χ.χ.. *Ανθρώπινοι χαρακτήρες*. Μτφρ. Νικ. Βώκου, εκδ. «Βιβλιοθήκη για όλους», 6.
- Argyle, M.. 1967. *The psychology of interpersonal behaviour*. Εκδ. Θυμάρι-26, Ιαν. 1981: Κοινωνική Συμπεριφορά – 4, επιμέλεια Θ. Γραμμένος.
- Argyle, M.. 1970. *Social interaction*. New York: Atherton Press.
- Argyle, M.. 1975. *Bodily communication*. London: Methuen, New York: International Universities Press.
- Argyle, M.. 1978³. *The psychology of interpersonal behaviour*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Argyle, M., και M. Cook. 1976. *Gaze and mutual gaze*. Cambridge University Press.
- Argyle, M., και J. Dean. 1965. Eye- contact, distance and affiliation. *Sociometry*, 8, 289-304.
- Argyle, M., & Trower, P. (1980). *Πρόσωπο με πρόσωπο - Τρόποι επικοινωνίας*. Εκδ. Αθ. Ψυχογιός, μτφρ. Μ. Σόλμαν, Αθήνα, 107.
- Argyle, M., και άλλοι. 1970. The communication of inferior and superior attitudes by verbal and non-verbal signals. *British journal of social clinical Psychology*, 9, 221-231.
- Argyle, M., και άλλοι. 1970. Στον Capella, J. (1981), *Mutual influence in expressive behaviour*. *Psychological Bulletin*, 89, 101-132.
- Bergman, T.. 1971. Development of eye contact and facial scanning in infants. *Πρακτικά Συνεδρίου Society of Research in Child Development*, Minneapolis.
- Brannigan, C.R., και D.A. Humphries. 1972. Human non-verbal behavior, a means of communication. Στο N.G. Blurton Jones, *Ethological studies of child behavior*, 44.
- Brun, T.. 1969. *The International dictionary of sign language*. London: Wolfe.
- Bugental, D.E., J.W., Kaswan, και L.R. Love. 1970. Perception of contradictory meanings conveyed by verbal and nonverbal channels. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16 (4), 647-55.
- Bugental, D.E., J.W., Kaswan, L.R., Love, και M. Fox. 1970. Child versus adult perception of evaluative messages in verbal, vocal and visual Channels. *Developmental Psychology*, 2(3), 367-75.
- Changeux J. – P.. 1984, 1986². *Ο νευρωνικός άνθρωπος / Πώς λειτουργεί ο άνθρωπος εγκέφαλος*. Αθήνα: Εκδ. Κέδρος, Ράππα: Προβλήματα του καιρού μας, Μτφρ. Β. Μπρίκα, 195-257.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β. 1975. *Σχέσεις αυθορμήτου ομιλίας και ψυχοσωματικής υποστάσεως του ομιλούντος*. Βραβείο Πανερωπαϊκού Διαγωνισμού Επιστημονικής Επιδόσεως των Νέων, Philips A.E., Αθήνα, 67.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1993. *Ψυχολογία*. Εκδ. ΤΕΙ (ΣΕΥΠ/ Τμήμα Ιατρικών Εργαστηρίων) Λάρισα, Λάρισα.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1994. Θέματα πολιτικής ψυχολογίας: πώς θα πετύχει ο πολιτικός. *Ημερήσιος Κήρυκας*. Λάρισα.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1994 - 5. Η φυσική ελκυστικότητα στη σχολική τάξη. Στο *Εφαρμογές Σχολικής Ψυχολογίας*. Τμήμα Ψυχολογίας [Φιλοσοφικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης – Ξηρογραφία, 231-70.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1995α. Φυσική ελκυστικότητα – Ψυχολογία της γοητείας. *Το Βήμα του Γεωπονικού Συλλόγου Ν. Λάρισα*, 11 (45-7).
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1995β. Φυσική ελκυστικότητα – Ψυχολογία της γοητείας. *Το Βήμα του Γεωπονικού Συλλόγου Ν. Λάρισα*, 12 (40-3).
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1995γ. *Η τέχνη της πειθούς*. Εκδ. Ο.Ε.Ε.Κ. / Ι.Ε.Κ. Λάρισα, Λάρισα, 15-40.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β. 1995. *Ψυχολογία – Δεοντολογία επαγγέλματος*. Εκδ. Ο.Ε.Ε.Κ. / Ι.Ε.Κ. Λάρισα, Λάρισα, 5-38.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1996. *Ψυχολογία–Δεοντολογία επαγγέλματος, επιλογές*. Εκδ. Ο.Ε.Ε.Κ. / Ι.Ε.Κ. Λάρισα, Λάρισα, 51-3.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1997. *Κοινωνική ψυχολογία*. Εκδ. Ο.Ε.Ε.Κ. / Ι.Ε.Κ. Λάρισα, Λάρισα, 5-33.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1999. *Ψυχολογία – επαγγελματική δεοντολογία*. Εκδ. Ο.Ε.Ε.Κ. / Ι.Ε.Κ. Λάρισα, Λάρισα, 8.
- Δημουλάς, Κωνσταντίνος Β.. 1999. *Νευροψυχολογική εκτίμηση της μεταβλητότητας των συναισθημάτων*. Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, Α' μέρος.
- Dimoulas, Konstantinos, Theodora, Papadimitriou, Euripidis, Dimoulas, Olga, Kalampaliki, Niki, Georgakopoulou, Dimitrios, Liovas, Stamatis, Xagremmenakos, Konstantinos, Zampakas, Philippos, Katsalis, Dimitrios, Katsakoulis, Athanassios, Karapetsas, Eleni, Kourkouvelou, Georgios - Vassilios, Skapetis, Nektaria - Philitsa, Agraftioti, Ioannis, Trigas, Chryssovalantis, Giannoulas, Vassiliki, Exarchou, και Stella Kanella. 2012. Diachronic control of recognising emotions on face. *Proceedings of Symposium II Session of international scientific conference eRA – 10 (ELESYP Piraeus University of Applied Sciences, 23 – 25 September 2015, 73-92)*.
- Διακογιάννη- Ταρλατζή, Ει.. 1981. *Το ανθρώπινο πρόσωπο σαν μέσο επικοινωνίας (ψυχολογική και νευροψυχολογική μελέτη)*. Διατριβή για διδακτορία, Θεσσαλονίκη.
- Dittman, A.T.. 1973. *Interpersonal messagers of emotion*. New York: Springer Publishing Inc.
- Efron, D.. 1941. *Gesture and environment*. New York: Kings Crown Press.
- Ekman, P., και W.V. Friesen. 1969. Nonverbal leakage and clues to deception. *Psychiatry*, 32, 88 - 106.
- Ekman, P., και W.V. Friesen. 1975. *Unmasking the face, a guide to recognizing emotions from facial clues*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Ekman, P., W.V., Friesen, και P. Ellsworth. 1972. *Emotion in the human face: guidelines for research and an integration of findings*. Elmstord, New York: Pergamon Press Inc.
- Gergen, K.. 1984. *Social psychology*. M. Gergen (eds), N.York, Springer Verlag.
- Gibson, E.J.. 1969. *Principles of perceptual learning and development*. New York: Meredith Corporation.

- Goffman, E.. 1963. *Behavior in public places*. Glencoe, Ill. : Free Press.
- House, E.L., B., Pansky, και A. Sigel. 1979. *A systematic approach to neuroscience*. New York: McGraw-Hill.
- Hess, E.H.. 1965. Attitude and pupil size. *Scientific American*, 85-7.
- Jagot, P.L., και P. Oundinot. 1961. Ψυχολογία της προσωπικής γοητείας, πρακτική μέθοδος αναπτύξεως της προσωπικής γοητείας, η φυσική επίδραση, το αισθητικό θέλγητρο. Εκδ. «Βιβλιοθήκη για όλους», μτφρ. Ε. Ανδρουλιδάκης, Αθήνα, 17.
- Jones, E.E., και K.E. Davis. 1965. From acts to dispositions. Στο L. Berkowitz, *Advances in experimental social psychology*, τόμ. 2ος, New York: Academic.
- Kalat, J.W.. 1998⁵. Βιολογική ψυχολογία. Συντονισμός, Επιμέλεια και μετάφραση Α.Α. Καστελάκης και Δ. Α. Χρηστίδης, με τη συνεργασία των Α.Κ. Αγγελή, Γ.Η. Ευσταθίου και Γ.Θ. Παναγή, (στην συγκεκριμένη ενότητα, και Δ, Α, Χρηστίδη). Αθήνα: Εκδ. Όμιλος Ίων / Εκδ. Έλλην, τόμος Β', 436-369.
- Kelley, H.H.. 1966. Attribution theory in social psychology. Στο D. Levine, *Nebraska Symposium on motivation*, Lincoln: U. Nebraska.
- Kelley, H.H.. 1972. *Attribution*. Morristown, N.J.: General Learning.
- Μασκιλιέ, Μ.. χ.χ.. Η μελέτη της ομορφιάς του σώματος. Μτφρ. Ε. Ανδρουλιδάκης
- Mehrabian, A.. 1972. *Nonverbal communication*. Chicago: Aldine-Atherton.
- Παπαγεωργίου, Γ.Κ.. 1975². Ψυχολογία. Ηράκλειο [Κρήτης].
- Παρασκευά – Σακκά, Σ.. 1976. Σύγχρονες τάσεις στην ψυχολογία της προσωπικότητας. Μέρος Α', Αθήνα, 42,81.
- Perlman, D., και P. Corby. 1983. *Social psychology*. Μτφρ. Ευ. Βούλαρη, Α. Πασχαλίδου, Ου. Τοκατλίδου, εποπτεία-διόρθωση Δ. Παπαδοπούλου, N. York, Holt, Rinehart and Winston, κεφ.7, σ.6, μάθημα 142.
- Shade, J. P., και D.H. Ford. 1965. *Basic neurology*. Amsterdam: Elsevier.
- Strongman, K.T., και B.G. Champness. 1968. Dominance hierarchies and conflict in eye contact. *Acta Psychologica*, 28, 376-86.
- Tomkins, S.S.. 1962. Affect, imagery, consciousness, I. *The positive affect*. New York: Springer.
- Tomkins, S.S.. 1963. Affect, imagery, consciousness, II. *The negative affect*. New York: Springer.
- Turnbull, V., και Α. Πισσάνος, (χ.χ.7). Προσωπικός μαγνητισμός. Πρότυπον Εκδοτικών Γραφείων «Πρόοδος», Αθήναι, 37-8.
- Watzlavick, P., J.H., Beavin, και D.D. Jackson. 1967. *Pragmatics of human communication*. New York: W.W. Norton.
- Weiner, B., και άλλοι. 1972. Non-verbal behavior and non – verbal communication. *Psychological Review*, 79, 185-214.

Πολιτική φιλοσοφία και Θέατρο : Η έννοια της ελευθερίας στο έργο

«Οι Μύγες» του Ζαν Πωλ Σαρτρ.

Αλεξία Δότση, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας της Τέχνης ΕΜΠ

dotsialexia@gmail.com

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά τη διερεύνηση των πολιτικών φιλοσοφικών ιδεών του υπαρκτιστή Ζαν- Πωλ Σαρτρ (1905-1980) μέσα από το θεατρικό του έργο «Μύγες». Αρχικά, θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση των απόψεων του διάσημου εκπροσώπου της υπαρκτιστικής θεώρησης Ζαν-Πωλ Σαρτρ. Ο Ζαν-Πωλ Σαρτρ εκτός από φιλόσοφος ήταν επίσης μυθιστοριογράφος, θεατρικός συγγραφέας και βιογράφος (Γκίκα,1998). Ιστορικά, το κίνημα του Υπαρκτισμού, με πατέρα τον φιλόσοφο Κίρκεγκωρ, αναπτύχθηκε πριν από τον παγκόσμιο πόλεμο και ασχολείται με την ανθρώπινη ύπαρξη. Πιο συγκεκριμένα, κατά τον Σαρτρ ο άνθρωπος πρώτα υπάρχει στον κόσμο και ύστερα αποφασίζει την δράση του, το τι δηλαδή θα κάνει. Η ύπαρξη δηλαδή, προηγείται της ουσίας, ενώ αντίθετα, η ουσία των αντικειμένων προηγείται της ύπαρξης τους (Σαρτρ, 1943).

Θεωρώ εξαιρετικά σημαντικό να αναφερθώ στο μεγάλο του εγχείρημα «Το Είναι και το μηδέν» (1943) (δημοσιευμένο κατά την διάρκεια του πολέμου). Ο Σαρτρ, εδώ, αναδεικνύει την υψηλή ιδέα της ελευθερίας τονίζοντας πως ο άνθρωπος έχει γεννηθεί για να είναι ελεύθερος χωρίς να είναι προορισμένος για να κάνει κάτι συγκεκριμένο. Ο άνθρωπος, δηλαδή, δεν λαμβάνεται ως ουσία αλλά κυρίως ως ύπαρξη. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιλέξει μόνος του τι θα κάνει και να λάβει τις ευθύνες των πράξεων του (Σαρτρ, 1943). Αμέσως μετά τον πόλεμο, ο Σαρτρ έδωσε μια διάλεξη με τίτλο «Ο υπαρκτισμός είναι ανθρωπισμός» (1946) περιγράφοντας την ανθρώπινη ζωή γεμάτη αγωνία. Η αγωνία αυτή πηγάζει από το συναίσθημα της υπευθυνότητας που πρέπει να έχει το άτομο.

Ο κύριος στόχος της εργασίας αυτής είναι η πολιτική χροιά στο θεατρικό έργο του Γάλλου θεωρητικού «Οι Μύγες» (*Les Mouches*, 1943) . Το έργο αυτό, παίχτηκε κατά την διάρκεια της φυλάκισης του Σαρτρ. Πρόκειται για ένα δραματικό έργο το οποίο βασίζεται στον ελληνικό μύθο τον Ατρείδων και δραματολογικά παρουσιάζει έντονες πολιτικές και φιλοσοφικές εκφάνσεις. Όπως αναφέρεται μέσα στο έργο «Το επώδυνο μυστικό των θεών και των βασιλιάδων είναι πως οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι» (Μύγες, 1943). Πράγματι, ο Δίας παρεμβαίνει μετά από μια ανθρώπινη έκκληση. Αντίθετα, όποιος είναι ελεύθερος δεν έχει ανάγκη τους θεούς. Από την άλλη μεριά, στον αστικό χώρο, ο λαός δεν δρα και αρνείται την απελευθέρωση του από την εξουσία.

Το έργο αυτό παρουσιάζει έντονο πολιτικό συμβολισμό και ο συγγραφέας κάνει κριτική, από την μια, στην εξουσία και από την άλλη, στην μάζα που δεν αντιδρά. Είναι ένα έργο που αποσκοπεί στον προβληματισμό και στην ευαισθητοποίηση του ατόμου ως προς τον ναζισμό και τον καθολικισμό, αλλά και στην ενδυνάμωση της συνείδησης την ελευθερίας των Γάλλων που μεταφέρονται δραματικά ως «Αργείοι». Συμπερασματικά, θα εξεταστούν η έννοια της ελευθερίας, της ύπαρξης αλλά και άλλες αρχές που σχετίζονται με το θεωρητικό σύστημα του Σαρτρ, με σκοπό μια περιεκτική, αλλά πολύ ουσιαστική ανάλυση των κοινωνικοπολιτικών απόψεων που διαφαίνονται μέσα στο δραματικό αυτό έργο.

Η πολιτική φιλοσοφία των Στωικών: νόμος & ηθική

Παναγιώτης Ηλιόπουλος, Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ksatriya@tri.forthnet.gr, eliop@cc.uoi.gr

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Ήδη από την περίοδο της αρχαίας Στοάς, τη στωική θεωρία τη συνέχει μια οργανική αντίληψη για την πόλη, σύμφωνα με την οποία η διάκριση μεταξύ αρχομένων και αρχόντων, κράτους και ατόμου, πόλεως και πολίτη είναι τεχνητή και ακατανόητη. Όπως και στον Αριστοτέλη, η ατομική ευδαιμονία δεν αρκεί· για τους φιλοσόφους της Στοάς η ευδαιμονία οφείλει να γίνεται καθολική και πολιτική, αρχόμενη (όπως και η ατομική ευδαιμονία) από την αρετή: «πόλεως ὅλης εὐδαιμονία ἀπ’ ἀρετῆς ἐγγίνεται καὶ ὁμονοίας». Η εναρμόνιση με το φυσικό δίκαιο, με τους νόμους της Φύσεως, η μη εναντιότητα προς εκείνην αλλά και προς το ίδιο αγαθόν της οικείας φύσεως, νοηματοδοτεί τη διέλευση από το ατομικό στο πολιτικό, από τη μη σύγκρουση και αντίπραξη προς το ίδιο το έτερο. Ως μετέχοντες μιας ενικής πραγματικότητας, ως μέλη της Κοσμοπόλεως, οι άνθρωποι θα πρέπει να διαπνέονται από την πολιτική αρετή της ὁμόνοιας, η οποία είναι απαραίτητη για την ύπαρξη και λειτουργία της Πόλεως. Οι Στωικοί επιμένουν πως «ἐν μόνοις τοῖς σοφοῖς ὁμόνοια γίνεται περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον», εννοώντας πως δίχως την ανάπτυξη ηθικών προσωπικοτήτων το έργο της συγκρότησης της Πόλεως καθίσταται εξαρχής εξαιρετικά δυσχερές.

Ο Ζήνων ο Κιτιεύς συγγράφει το πρώτο πολιτικό κείμενο των Στωικών, την *Πολιτεία*, βαθύτατα επηρεασμένος από τη σχετική διδασκαλία των Κυνικών, συγκεκριμένα του Κράτη. Εκεί αναπτύσσει τη θεωρία του φυσικού νόμου, αποβλέποντας στη βελτιωμένη ανάλυση των θεμάτων που ο Πλάτων εκθέτει στην *Πολιτεία* και στους *Νόμους*. Παρά τις ποικίλες διαφοροποιήσεις, για τους Στωικούς, όσον αφορά τη διακυβέρνηση της πόλεως, οφείλει να υφίσταται ένας ενιαίος νόμος και αυτός ο νόμος δεν δύναται να είναι άλλος από τον φυσικό νόμο, το φυσικό δίκαιο. Πέραν του φυσικού δικαίου, οι Στωικοί δεν προκρίνουν ως κύριες τις συμβατικές νομικές διευθετήσεις, διότι εκτιμούν πως αυτές λειτουργούν βάσει διακρίσεων. Μάλιστα, αμφισβητούν σθεναρά κάθε εναπόθεση του πολιτικού διακυβεύματος στη σφαίρα του θεσμικού δικαίου. Η ηθική διάσταση, ως κατὰ φύσιν διάσταση, είναι η αδιασάλευτη αφορμή για την ύπαρξη της πολιτείας. Οι Στωικοί εκπονούν πολιτική θεωρία με τη σημασία ότι ρυθμίζουν όχι μόνο τις κοινωνικές, τις δικαιοτικές και τις πολιτικές σχέσεις των ανθρώπων, αλλά τα παραπάνω με πρωτεύοντα έναν ηθικό γνώμονα που βασίζεται στη Μεταφυσική, μεταβαίνοντας τελικά από έναν μεταφυσικό λογοκεντρισμό σε έναν πολιτικό λογοκεντρισμό.

Πολιτική θεωρία του Διεθνούς Συστήματος: Τι συγκροτεί & συγκρατεί τα κράτη & τον κόσμο

Παναγιώτης Ήφαιστος, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων & Στρατηγικών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ifestosedu@gmail.com

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Η αξίωση συλλογικής ελευθερίας (εθνικής ανεξαρτησίας) είναι καταστατική. Όταν μια επαρκώς συνεκτική διακριτή συλλογική οντότητα βρίσκεται μέσα σε ένα ευρύτερο «κόσμο» (π.χ. μια αυτοκρατορία) και κάποια στιγμή αξιώσει (εθνική) ανεξαρτησία και την επιτύχει, δημιουργεί μια καταστατική αφετηρία κυρίαρχης εθνικής ύπαρξης. Είναι καταστατική με την έννοια πως ναι μεν η οντότητα αποτελείται από άτομα ή ομάδες διαφορετικής ανθρωπολογικής ετερότητας, πλην η αξίωσή τους για πολιτική κυριαρχία αναδεικνύει το γεγονός ότι έχουν κάποιες κρίσιμες κοινές θεμέλιες έσχατες λογικές που τους ωθούν σε κοινή αξίωση (συλλογικής) Ελευθερίας. Έπονται χρόνια ή και αιώνες αγώνων αυτοσυντήρησης-επιβίωσης μέσα σ’ ένα ανταγωνιστικό και συχνά εχθρικό διεθνές περιβάλλον. Η ανάγκη επιβίωσης αλλά όχι κατ’ ανάγκη μόνο αυτό οδηγεί σε διαρκείς αγώνες απόκτησης ή και διεύρυνσης της οικείας (εθνοκρατικής) ισχύος. Ενώ η αφετηριακή αξίωση εθνικής

ανεξαρτησίας από μόνη της συμβολίζει ύπαρξη μιας κρίσιμης κοσμοθεωρητικής συνοχής, ακολούθως, η κυρίαρχη πλέον κοινωνική οντότητα παλεύοντας για αυτοσυντήρηση, ασφάλεια και ευημερία, λαμβάνει αναρίθμητες αποφάσεις, ενσυνείδητα ή εξ ανάγκης, με σκοπό, την κοσμοθεωρητική, πνευματική και υλική στερέωση και ενδυνάμωση. Επιτυχία σημαίνει δημιουργία δεσμών μεταξύ των μελών της κοινωνίας, επίτευξη επαρκούς κοινωνικής συνοχής και σταθεροποίηση κοινών «στρατηγικών» προσανατολισμών. Σμιλεύονται συγκλίνοντα πνευματικά και αισθητά χαρακτηριστικά των μελών της, όπως κοσμοεικόνες, κοσμοθεωρίες και κοσμοαντιλήψεις, ταυτότητες, πολιτισμοί, πολιτικές παραδόσεις, πνευματικές νοηματοδοτήσεις της ζωής και του κόσμου, βιολογικά και εν γένει ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν κάθε κοινωνία από κάθε άλλη, κυρίαρχες μεταφυσικές παραδοχές, συλλογικά κριτήρια πολιτικής ηθικής, οικεία διανεμητική δικαιοσύνη και συμβατά με αυτά (και νομιμοποιημένα πλέον) κανονιστικά συστήματα. Υπογραμμίζεται πως η ιστορία διδάσκει ότι, ανεξάρτητα ιδεολογικών ή άλλων οντολογικά στερημένων μεταφυσικών φιλοσοφικών κατασκευών, η αφετηρία και η διαδρομή κάθε διακριτής κοινωνικής οντότητας είναι ένα άθλημα κατ' αλήθειαν συλλογικού βίου που αναζητά συλλογικό τρόπο ζωής με σύμμειξη και μέθεξη πνευματικών και αισθητών κριτηρίων και παραγόντων. Δηλαδή, συμπλέκονται τόσο πνευματικά όσο και αισθητά κριτήρια και παράγοντες. Εν τούτοις, κατά την διάρκεια των Νέων Χρόνων αποκρυσταλλώθηκαν δύο τουλάχιστον κύριες και αντίθετες θέσεις και απόψεις για την συγκρότηση του Κοινωνικού και Πολιτικού γεγονότος. Στον ένα πόλο είναι η λίγο πολύ Αριστοτελικά προσανατολισμένη θεώρηση του Πολιτειακού γεγονότος: Το Κοινωνικό / Πολιτικό γεγονός είναι ένα άθλημα αναζήτησης συλλογικού τρόπου ζωής ο οποίος είναι συμβατός με την συλλογική ανθρωπολογική ετερότητα κάθε διακριτής κοινωνικής οντότητας όπως είναι και όπως εξελίσσεται. Στον άλλο πόλο –μεταξύ των δύο πόλων σίγουρα υπάρχουν πολλές εκδοχές και αποχρώσεις, πλην το κρισιμότερο ζήτημα είναι κατά πόσο προσανατολίζονται προς τον ένα ή άλλο πόλο– είναι οι ύστερες ιδεολογικές αποκρυσταλλώσεις του μοντερνισμού (παρωχημένος πλέον λόγω έλευσης του μεταμοντερνισμού πλην ζωντανός λόγω κεκτημένης ταχύτητας στον «επιστημονικό» και «πολιτικό» λόγο). Το σημαντικό είναι ότι στον πόλο αυτό οι θιασώτες προσδοκούν μια αμιγώς υλιστική δημόσια σφαίρα, ένα δηλαδή αμιγώς υλιστικό «Κοινωνικό» και Πολιτικό(;) γεγονός. Ο (κατά Κονδύλη) «συνεπής μηδενισμός» ο οποίος κατά βάση είναι η λογική απόληξη των μεταμοντέρνων παραδοχών, όχι μόνο θέλει (όπως ίσχυε στις ύστερες φάσεις των μοντέρνων ιδεολογιών) «το ταραχοποιό πνεύμα» παντελώς εκτοπισμένο εκτός των τειχών αυτής της δημόσιας σφαίρας, αλλά ίσαμε τις ακραίες μηδενιστικές απολήξεις του ήθελε και συνεχίζει να θέλει τον άνθρωπο πνευματικά στερημένο και ωφελιμιστικά, χρησιμοθηρικά, ατομικιστικά και ηδονιστικά κινούμενο. Για να το πούμε διαφορετικά, ενώ η Αριστοτελική προσέγγιση αποβλέπει στην συγκρότηση του Κοινωνικού γεγονότος και την συνεκτική συγκράτησή του στο πλαίσιο μιας δύσκολης Πολιτικής σμίλευσης με σύμμειξη πνευματικών και αισθητών, η συνεπής μοντέρνα και πολύ περισσότερο η μεταμοντέρνα αντί-πνευματική / υλιστική προσέγγιση αποβλέπει στην εξορία των πνευματικών ιδιοτήτων εκτός των τειχών της δημόσιας σφαίρας.

Παραγωγικές δυνάμεις, παραγωγικές σχέσεις & κοινωνικός μετασχηματισμός

Θανοπούλου, Ευγενία, Υπ. Δρ. Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών & Δικαίου, ΕΜΠ & Κωνσταντίνος

Θεολόγου, Επ. Καθηγητής Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών & Δικαίου, ΕΜΠ

e_thanop@yahoo.gr & cstheol@central.ntua.gr

Θεματική: Θέματα πολιτικής & κοινωνικής ανθρωπολογίας

Η κριτική της Πολιτικής Οικονομίας εκκινεί από την επιδίωξη του Μαρξ να συγκεράσει την οικονομία (ανάγκη) και την πολιτική (ελευθερία). Η άρση του διαχωρισμού μεταξύ τους προϋποθέτει, αφενός, την «αδιαμεσολάβητη» συγκρότηση του αντικειμένου, αφετέρου, την αποσαφήνιση της σχέσης του με το υλιστικό πλέγμα σχέσεων και κοινωνικών πρακτικών που τη διαμεσολαβούν. Δηλαδή, απαιτεί την ανάπτυξη μιας θεωρητικής πρακτικής, η οποία θα οδηγήσει στην άρση μορφής-περιεχομένου και στη συγκρότηση του πολιτικο-οικονομικού γεγονότος ως αντικειμένου της νέας επιστήμης της Πολιτικής Οικονομίας.

Για τον Μαρξ, οι αντιφάσεις και οι αντιθέσεις που προκύπτουν από την καπιταλιστική παραγωγή, την οποία εκλαμβάνει ως ουσιαστική διαδικασία για την κοινωνικοποίηση της αστικής κοινωνίας, αποκρύπτουν την κοινωνική ουσία της διαδικασίας, τη δύναμη της οποίας πραγματώνει η εργασία. Η εξωτερίκευση αυτής της δύναμης στο καπιταλιστικό σύστημα λαμβάνει τη μορφή αντικειμενοποιημένων (εκμεταλλευτικών) σχέσεων προσδίδοντας αλλοτριωμένο, συγκρουσιακό και επαναστατικό χαρακτήρα στις τεχνικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μέσων παραγωγής και της εργασίας. Οι διαρκείς μεταβολές στην τεχνική βάση της κοινωνίας που προκύπτουν από τον ανταγωνισμό (επαναστατικοποίηση της επικοινωνίας και των μεταφορών – αύξηση της παραγωγικής δύναμης της εργασίας) καθιστούν τη μισθωτή εργασία σχέση προοδευτικά

ακατάλληλη για την περαιτέρω ανάπτυξη της τεχνολογίας και την ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας στο σύνολό της, διότι, κατά την άποψή μας, συνιστά λανθάνουσα μορφή κοινωνικοποίησης.

Η διαδικασία αξιοποίησης αυτονομείται από την παραγωγική διαδικασία (κοινωνικό είναι) και οι παραγωγικές σχέσεις αποκτούν τη μορφή αξιακών μεγεθών οδηγώντας σε αντιφάσεις που εντείνουν την κοινωνικο-οικονομική πόλωση και τις οικονομικές κρίσεις δοκιμάζοντας τα όρια του καπιταλιστικού συστήματος ως προς τη δυνατότητά του να διατηρηθεί και να λειτουργεί απρόσκοπτα στη βάση του «αιώνιου νόμου» της προσφοράς και της ζήτησης. Για τον Μαρξ, η άρση των αντιφάσεων και των αντιθέσεων ή αλλιώς της αυτο-αλλοτρίωσης (αλλοτριωμένης συνείδησης) και της εμπράγματης αλλοτρίωσης αποτελούν αναπόσπαστα μέρη ενός συλλογισμού που αποκαθιστά την ουσία της παραγωγικής διαδικασίας και της εξωτερίκευσής της ως απόρροιας ενός δικτύου διαλεκτικών διαμεσολαβήσεων ή νοηματικών αλληλεξαρτήσεων (σχέσεων). Υπό αυτό το πρίσμα, συγκροτεί τον άνθρωπο ως συνειδητό κοινωνικό ον και επαναπροσδιορίζει την πολιτική πράξη των υποκειμένων θέτοντας τα θεμέλια του κοινωνικού μετασχηματισμού.

**Η Πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέσα από
τα Επιγράμματα στον Σταυρό & την Σταύρωση του Χριστού**
Τάσος Κανταράς, Υπ. Δρ. Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας, ΑΠΘ
kantarastasos@hotmail.com
Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες θεωρούσαν τους εαυτούς τους συνεχιστές της βασιλείας των παλαιών Ρωμαίων Αυτοκρατόρων. Ωστόσο, αυτό το Imperium Romanum επηρεάζεται βαθιά από τον Χριστιανισμό και την χριστιανική διδασκαλία, η οποία και του προσδίδει ένα νέο περιεχόμενο και μια νέα αξία. Πιο συγκεκριμένα, ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας μετατρέπεται από «αυτοκράτορα – Θεό», όπως τον θεωρούσαν στο παρελθόν, σε «δούλο – Θεού», σε αυτοκράτορα δηλαδή που τον θέλησε ο ίδιος ο Θεός και που μόνο με την θεία χάρη και βοήθεια είναι σε θέση να ασκήσει το λειτούργημά του κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Λειτουργήμα με διττό χαρακτήρα, αφού, από τη μια πλευρά, πρέπει να μεριμνήσει για την διατήρηση των αρχών της χριστιανικής διδασκαλίας και ηθικής και, από την άλλη, για τη διατήρηση της θεϊκής κοσμικής και αυτοκρατορικής τάξεως, την ησυχία, την ασφάλεια και την σωτηρία των υπηκόων της αυτοκρατορίας.

Προκειμένου, λοιπόν, να υπενθυμίζουν στους υπηκόους τους αυτή την πολιτική-θρησκευτική ιδεολογία της αυτοκρατορίας τους, οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες χρησιμοποιούν, μεταξύ άλλων, τα μέσα που τους παρέχει η λόγια ποίηση (και πιο συγκεκριμένα τα επιγράμματα), δημιουργήματα της οποίας χαράσσονται πάνω σε ιερά κειμήλια, όπως σε σταυρούς, σταυροθήκες και λειψανοθήκες, όλα κατασκευασμένα από έναν συνδυασμό πολύτιμων υλών, όπως σμάλτο, καθαρό ασήμι, χρυσό, ελεφαντόδοντο, σμαράγδια, ρουμπίνια, και πολλά άλλα. Με αυτόν τον τρόπο υπογράμμιζαν την θεϊκή προέλευση της εξουσίας τους και συνεπώς την ανωτερότητά τους έναντι των υπολοίπων ξένων ηγεμόνων.

Αυτή, λοιπόν, η πολιτική θεωρία των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί στα πλαίσια της παρούσας ομιλίας μέσα από την παρουσίαση μερικών επιγραμμάτων στον Σταυρό και την Σταύρωση του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού.

Βιβλιογραφία

Ε. ΑΡΒΕΛΕΡ, *Γιατί το Βυζάντιο;*, Αθήνα 2009.

Ε. ΑΡΒΕΛΕΡ, «Ο Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος και η Κωνσταντίνηα ιδεολογία», στο: *Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος και η εποχή του. Β' Διεθνής Βυζαντινολογική Συνάντηση, Δελφοί, 22-26 Ιουλίου 1987*, Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ (Επιμ.), Αθήνα 1989, 1-4.

Ε. ΑΡΒΕΛΕΡ, *Η Πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, 2^η ανατ. Αθήνα 2009.

Λ. BREHIER, «Les survivances du culte impérial à Byzance», στο: Λ. BREHIER – Ρ. BATIFFOL, *Les survivances du culte impérial romain*, Paris 1920.

Constantin VII Porphyrogénète, Le livre des cérémonies, εκδ. Α. VOGT, texte établi et traduit I – II, Commentaire livre 1 – 2, Paris 1935 – 1940.

Constantini Porphyrogeniti Imperatoris, De Ceremoniis Aule Byzantinae, εκδ. J. J. REISKII, τ. I-II, Bonnae 1829-1830.

F. DÖLGER, «Die Kaiserurkunde der Byzantiner als Ausdruck ihrer politischen Anschauungen», *Histor. Zeitschrift* 159 (1938/9) 229-250 (στο: *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Ettal 1953, 9-33).

F. DÖLGER – Α. SCHNEIDER, *Byzanz* (= Wissenschaftliche Reihe 5), Bern 1952.

W. ENSSLIN, «Der Kaiser in der Spätantike», *HZ* 177 (1954) 449-468.

A. FROLOW, *La relique de la vraie croix. Recherches sur le développement d'un culte* (Archives de l'Orient chrétien 7). Paris 1961.

- W. HÖRANDNER, «Das byzantinische Epigramm und das heilige Kreuz: einige Beobachtungen zu Motiven und Typen», στο: *La Croce. Iconografia e interpretazione (secoli I – inizio XVI)*. Vol. III. *Atti del convegno internazionale di studi (Napoli, 6–11 dicembre 1999)*, B. ULIANICH - U. PARENTE (Επιμ.), Neapel – Rom 2007, 107–125.
- HZ = *Historische Zeitschrift*, München – Berlin 1898 κ.ε..
- I. E. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Το Βυζαντινό Κράτος*, 4^η έκδ. Θεσσαλονίκη 2001.
- I. E. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Η Βυζαντινή Ιστορία από τις Πηγές*, β' έκδ. Θεσσαλονίκη 1996.
- I. E. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Η Πολιτική Θεωρία των Βυζαντινών*, α' ανατ. Θεσσαλονίκη 1992.
- J. KODER, «Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος και η σταυροθήκη του Λίμπουργκ», στο: *Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος και η εποχή του. Β' Διεθνής Βυζαντινολογική Συνάντηση, Δελφοί, 22-26 Ιουλίου 1987*, Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ (Επιμ.), Αθήνα 1989, 165–184.
- A. ΚΟΛΙΑ-ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ, «Η ιδέα του «ιερού πολέμου» στο Βυζάντιο κατά τον 10^ο αιώνα. Η μαρτυρία των Τακτικών και των Δημηγοριών», στο: *Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος και η εποχή του. Β' Διεθνής Βυζαντινολογική Συνάντηση, Δελφοί, 22-26 Ιουλίου 1987*, Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ (Επιμ.), Αθήνα 1989, 39-55.
- J. MEYENDORFF, *Byzantine Theology – Historical Trends and Doctrinal Themes* (Βυζαντινή Θεολογία, μτφ: Π. ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΣ – Β. ΤΣΑΓΚΑΛΟΣ, Αθήνα 2010).
- Α. ΜΠΟΥΡΑ, «Ο Βασίλειος Λεκαπηνός, παραγγελιοδότης έργων τέχνης», στο: *Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος και η εποχή του. Β' Διεθνής Βυζαντινολογική Συνάντηση, Δελφοί, 22-26 Ιουλίου 1987*, Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ (Επιμ.), Αθήνα 1989, 397-434.
- ODB = *The Oxford Dictionary of Byzantium*, A. KAZHDAN - A. M. TALBOT - A. CULTER - T. GREGORY - N. ŠEVČENKO (επιμ.), τόμ. 1-3, New York - Oxford 1991.
- G. OSTROGORSKY, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, I-III, μτφ. Ι. Παναγόπουλου, Αθήνα 2001.
- A. RHOBY, *Byzantinische Epigramme auf Ikonen und Objekten der Kleinkunst (= Byzantinische Epigramme in inschriftlicher Überlieferung*, επιμ. W. HÖRANDNER, A. RHOBY και A. PAUL, Τόμ. 2) (Veröffentlichungen zur Byzanzforschung XXIII). Wien 2010.
- St. RUNCIMAN, *The Byzantine Theocracy*, Cambridge 1977 (*Η Βυζαντινή Θεοκρατία*, μτφ. Ι. ΡΟΗΛΙΔΗΣ, 2^η επανέκδ. Αθήνα 2005).
- J. Straub, *Vom Herrscherideal in der spätantike*, Stuttgart 1939.
- ΘΗΕ = *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 11, Αθήνα 1962 – 1968.
- J. VOGT, *Constantin der Gr. und sein Jahrhundert*², München 1960.

Το φαινόμενο της «λαϊκής τύφλωσης» στην Αθήνα της κλασικής αρχαιότητας & η διαχρονικότητά του, κατά τη Γαλλίδα ελληνίστρια Jacqueline de Romilly
 Μαρίνα Καπελάκη, Φιλολόγος, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας & Φιλολογίας ΕΚΠΑ
 mkapelaki@gmail.com
 Θεματική: Πολιτική & πάθη

Ο 5^{ος} αιώνας π.Χ. είναι ένας αιώνας - σταθμός στην ιστορία της δημοκρατικής Αθήνας. Ανάμεσα σε δυο πολέμους (Μηδικό – Πελοποννησιακός) και υπό την πολιτική δράση μιας σημαντικής προσωπικότητας, όπως ήταν η ολύμπια μορφή του Περικλή, το άστρο του αθηναϊκού πολιτισμού φεγγαβόλησε και έμελλε να κληροδοτήσει τις κατακτήσεις του στις επόμενες γενιές της ανθρωπότητας. Σήμερα μπορεί να μην έχουμε ανάγκη να «[...] ξέρουμε πώς λειτουργούσε η αθηναϊκή συνέλευση, τι ήταν η Βουλή και πώς εφαρμόζονταν ο εξοστρακισμός. Αυτό που υπάρχει μέσα στην ιστορία μας, ή τουλάχιστον αποτελεί ένα μέρος της, και που δεν μπορούμε να το ξεριζώσουμε, γιατί είναι το παρελθόν, είναι ο διάλογος με την Ελλάδα και καταρχήν με τα ελληνικά κείμενα» θα μας υπενθυμίσει ο Pierre Vidal – Naquet! Και έχει δίκιο! Τα κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματολογίας καθίστανται μια ζωντανή μαρτυρία αυτής της ανεπανάληπτης εμπειρίας του ανθρώπου που άνοιξε τον δρόμο προς την πρόοδο και τη διαρκή αναζήτηση προς το «βέλτιστον». Από την άλλη, ο ενθουσιασμός δεν εμποδίζει τους συγγραφείς να στηλιτεύουν ακρότητες συμπεριφορών, να εντοπίζουν αδυναμίες και να προειδοποιούν για πιθανούς κινδύνους στο μέλλον.

Η Γαλλίδα ελληνίστρια Jacqueline de Romilly (1913 – 2010), μέσω της εργογραφίας της, θαύμαζε μεν την αθηναϊκή δημοκρατία, αλλά επέμεινε στις σημαίνουσες ιδιοτυπίες της: μπορεί η διαχείριση των υποθέσεων της πόλης να άνηκε στους πολίτες της, αλλά η βασιλεία των δημαγωγών, οι απάτες κάποιων φιλόδοξων ηγετών της και οι παράλογοι ενθουσιασμοί του λαού της, κατέστρεψαν το μεγαλείο μιας αυτοκρατορίας, η οποία προς το τέλος είχε εξελιχθεί σε άκαμπτη και σκληρή!

Συνταγές επιτυχίας για τις σύγχρονες δημοκρατίες δεν υφίστανται. Ωστόσο, το παράδειγμα της Αθήνας προσφέρει πλούσια διδάγματα στις επόμενες γενιές, και κατά την ίδια την ακαδημαϊκό, « ακολουθώντας τους Αθηναίους θα ανακαλύψουμε τις πρακτικές δυσκολίες, τις παραμορφώσεις, τις διαιρέσεις και όλα εκείνα που απείλησαν με καταστροφή ένα τέτοιο πολίτευμα», όπως ήταν το δικό τους.

Ο Μέγας Αλέξανδρος ως φιλόσοφος βασιλιάς & πρότυπο χριστιανικής αρετής στο Βυζάντιο

Κουγιουμτζόγλου Δημήτριος, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Φιλολόγος-Αρχαιολόγος
dimikougioum@hotmail.com

Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Στο Βυζάντιο συνεχίστηκε η προβολή του ενάρετου ηγεμόνα με χαρακτηριστικά του στοιχεία τις τέσσερις πλατωνικές αρετές, αλλά και με νέα νοσηματοδότηση στο πλαίσιο της χριστιανικής κοσμοθεωρίας. Το πρότυπο του ενάρετου βασιλιά αποτυπώνεται διαχρονικά κυρίως μέσα στα *Κάτοπτρα Ηγεμόνος*, δηλαδή συμβουλευτικούς λόγους προς τον αυτοκράτορα, αλλά και σε εγκώμια αυτοκρατόρων και επιστολές, κείμενα στα οποία αποτυπώνεται με ενάργεια η πολιτική θεωρία και η αυτοκρατορική ιδεολογία των Βυζαντινών. Κορυφαίο παράδειγμα επίκλησης ενός ηγεμόνα στα κείμενα αυτά αλλά και σύγκρισης του αποδέκτη τους μαζί του αποτελεί ο Μέγας Αλέξανδρος, η μορφή του οποίου προβάλλεται αντίστοιχα ως αυτή του ιδανικού, ενάρετου βασιλιά και μέσα από τη βυζαντινή παράδοση του λεγόμενου *Μυθιστορήματος του ψευδο-Καλλισθένη*. Τα παραπάνω στοιχεία συνεξετάζονται με μια νέα, προτεινόμενη ερμηνεία της «ανάληψης του Μεγάλου Αλεξάνδρου», μιας βυζαντινής παράστασης που αντιγράφηκε εκτεταμένα σε δύση και ανατολή, μέσα στο πλαίσιο της πολιτιστικής ακτινοβολίας του Βυζαντίου. Η συνεξέταση αυτή επιβεβαιώνει την προβολή του Αλέξανδρου ως φιλόσοφου –βασιλιά στην πολιτική θεωρία των βυζαντινών και επιτρέπει την προσθήκη μιας ακόμη διάστασης στην ερμηνεία της προβολής και αποδοχής της μορφής του, αυτής του προτύπου του πιστού χριστιανού για την επίτευξη της σωτηρίας της ψυχής στη βασιλεία των ουρανών, μέσα στο πλαίσιο της σύζευξης της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας με το χριστιανισμό.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Βελουδής Γιώργος, *Διήγησις Αλεξάνδρου του Μακεδόνα*, Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1977/1989.

Владислав Петрович Даркевич, *Путиами Средневековых Мастеров*, (Βλαντισλάβ Πετρόβιτς Νταρκέβιτς, «Οι δρόμοι των αριστοτεχνών του μεσαίωνα», Μόσχα, URSS 2015.

Dennis G.T., *The Letters of Manuel II Palaeologus*, Corpus Fontium Historiae Byzantinae. Series Washingtonensis 8. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks, 1977

Downey G. and H. Schenkl, *Themistii orationes quae supersunt*, vol. 1, Leipzig: Teubner, 1965

George Gavalaris, *Alexander the Great Conqueror and Captive of Death: His Various Images in Byzantine Art*, άρθρο στο περιοδικό RACAR: revue d'art canadienne / Canadian Art Review, Vol. 16, No. 1 (1989), pp. 12-18, 74-77.

Jugie M., L. Petit, and X.A. Siderides, *Oeuvres complètes de Georges (Gennadios) Scholarios*, vol. 7, Paris: Maison de la bonne presse, 1936

Kalavrezou Ioli, *The Marvelous Flight of Alexander*, άρθρο στο συλλογικό τόμο "Medieval Greek Storytelling. Fictionality in Byzantium", επιμέλεια Roilos P., Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 12, Wiesbaden 2014, σελ. 103 – 114.

Κουγιουμτζόγλου Δημήτριος, *Ο Μέγας Αλέξανδρος του Ελληνισμού-Αρχαιότητα – Βυζάντιο –Νεότερη και Σύγχρονη Ελλάδα*, ηλεκτρονικό βιβλίο με ελεύθερη πρόσβαση σε μορφή pdf στη διεύθυνση: <http://www.saitapublications.gr/2016/11/ebook.209.html> σελ. 244.

Iadevaia F., *Historia imperatorum*, Messina: EDAS, 2000.

Λάμπρος Σπυρίδων, *Παλαιολογία και Πελοποννησιακά*, Γ', Αθήνα, 1926

Migne J.P., *Patrologia Graeca*

Παϊδάς Κωνσταντίνος, *Η Θεματική των Βυζαντινών «Κατόπτρων Ηγεμόνος» της Πρώιμης και Μέσης Περιόδου*, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 2005.

Πλουτάρχου, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*, Λόγοι Α και Β, Ηθικά, τόμος 9, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 1995.

Σάθας Ν. Κωνσταντίνος, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, -τόμος Ε', Βενετία 1876

Tartaglia L., "L'opuscolo De subiectorum in principem officiis di Teodoro II Lascaris," *Δίπτυχα* 2 (1980-1981): 196-209

Τριαντάρη –Μαρά Σωτηρία, *Οι Πολιτικές Αντιλήψεις των Βυζαντινών Διανοητών από το 10^ο ως το 13^ο αιώνα μ.Χ.*, εκδόσεις Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη 2002.

Τριαντάρη – Μαρά Σωτηρία (εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια), *Αριστοτέλης: Περί Μέθης, Περί Αρετών και κακιών, Περί Κόσμου*, εκδόσεις Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2004 – ειδική έκδοση της εφημερίδας ΤΟ ΒΗΜΑ.

Trumpf J., *Vita Alexandri Regis Macedonum*, Στουτγκάρδη, 1974.

W. Wagner, *Trois Poemes Grecs Du Moyen – Age*, Berlin, 1881

Στην εισήγηση αυτή δίδεται ή έννοια του φύσει δούλου και φύσει ελεύθερου στα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη. Καθίσταται επίσης καταφανής ή εναντιότητα των δύο αντίθετων αυτών όντοτήτων. Αναφέρεται κατόπιν ή επικρατέστερη έρμηνεία του άνωτέρω έδαφίου και αναδεικνύονται οί άπορίες και οί δυσκολίες κατανόησής της. Στη συνέχεια προτείνεται μια έντελώς νέα έρμηνεία, ή οποία καθώς νομίζω, είναι σύμφωνη τόσο με τὰ συμφραζόμενα όσο και με τὸ γενικότερο πνεῦμα τῆς αριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

Η ρητορική των ΜΜΕ: όταν ο πολιτικός λόγος γίνεται τίτλος.

Κουμπούρη Ειρήνη, Δρ. Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς ΕΚΠΑ

ikoubour@gmail.com

Θεματική: Πολιτική & λόγος

Η πολιτική είναι η πρώτη των τεχνών και η τελευταία των επαγγελμαμάτων.

Βολταίρος, 1694-1778, Γάλλος φιλόσοφος & συγγραφέας

Είναι η πολιτική, τέχνη; Αν υιοθετήσουμε τη φράση του Βολταίρου, πρόκειται για την πρώτη των τεχνών. Αναμφίβολα η εκφορά πολιτικού λόγου απαιτεί ιδιαίτερη επιδεξιότητα γιατί έχει ως στόχο την πειθώ. Εντούτοις, για να καταφέρει κάποιος να πείσει ένα ακροατήριο βασίζεται σε μια άλλη τέχνη: αυτή της ρητορικής, της τέχνης του λόγου. Είναι φανερό λοιπόν ότι η πολιτική τέχνη και η ρητορική συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους, αφού ο επιτυχημένος πολιτικός έχει την ικανότητα να κάνει αποτελεσματική χρήση της πειθούς.

Η πειθώ, με τη σειρά της είναι μια λειτουργία του λόγου, του διαύλου επικοινωνίας, ο οποίος χρησιμοποιείται σε όλες τις μορφές της ανθρώπινης έκφρασης και κατά κύριο λόγο στην πολιτική. Η πολιτική επικοινωνία, ειδικότερα, χρησιμοποιεί αρκετά κανάλια, στοχεύοντας στο επιθυμητό κοινό, εκ των οποίων ο Τύπος είναι από τα πιο σημαντικά. Για να «περάσει» ένα πολιτικό μήνυμα μέσω του διαύλου του Τύπου, χρησιμοποιούνται διάφορες δημοσιογραφικές τεχνικές, από τις οποίες αρκετά δημοφιλής είναι η μετατροπή του μηνύματος σε κύριο τίτλο. Ο τίτλος απευθύνεται στο θυμικό του αναγνώστη αποτελώντας το υποσυνείδητο μήνυμα που θέλει να του «υποβάλει».

Ενδεικτική περίπτωση χρήσης του τίτλου, ως ρητορικού εργαλείου είναι ο πολιτικός λόγος που αναπτύσσεται μέσω του Τύπου κάθε φορά που πρόκειται να γίνει μια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Η συμπολίτευση και η αντιπολίτευση μάχονται μέσω των κυρίων τίτλων για να πείσουν περί της χρησιμότητας ή όχι της επικείμενης εκπαιδευτικής αλλαγής, εγείροντας κατά περίπτωση το ενδιαφέρον συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, των οποίων τα «συμφέροντα» θίγονται ή κινδυνεύουν.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας ρητορικής είναι αυτή που αναπτύχθηκε μέσω του Ημερήσιου Τύπου κατά την περίοδο που Υπουργός Παιδείας ήταν ο Γεράσιμος Αρσένης, ενώ η μεταρρύθμιση που έφερε το όνομά του έμεινε στην ιστορία σαν μια από τις πιο ταραχώδεις στα εκπαιδευτικά χρονικά της χώρας. Η μεταρρύθμιση Αρσένη είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ρητορικής και πολιτικής τέχνης. Μέσα από την παράθεση των κυρίων τίτλων τριών διαφορετικών εφημερίδων της εποχής εκείνης, καταδεικνύεται η πολιτική προσέγγιση τριών μεγάλων, σε κυκλοφορία, εφημερίδων, με έντελώς διαφορετικό πολιτικό προσανατολισμό και η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε γύρω από την αποδοχή ή απόρριψη της εν λόγω μεταρρυθμιστικής προσπάθειας.

Στην εισήγηση αυτή αναλύεται όχι μόνο ο πολιτικός λόγος που εκπορεύεται από τον ίδιο τον πολιτικό προς το αναγνωστικό κοινό μέσω του Τύπου, αλλά επίσης ο πολιτικός λόγος και η ρητορική που αναπτύσσεται και από το ίδιο το μέσο, τον Τύπο, συνδιαμορφώνοντας έτσι το πολιτικό μήνυμα. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι ο πολιτικός λόγος και η ρητορική που χρησιμοποιείται για την εκφορά του, αποτελούν έναν πυκνό ιστό συσχετιζόμενων και αλληλεπιδρώντων δυνάμεων που κινούν κατά περίπτωση την πολιτική ζωή, αλλά και διαμορφώνουν τις στάσεις των πολιτών – αποδεκτών της όποιας πολιτικής βούλησης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ηλιού, Ηλίας (2005). *Η ρητορική του Αριστοτέλη*, Αθήνα: Κέδρος.

Κιτρομιλήδης, Π.(2013). *Πολιτική επιστήμη*. Αθήνα: Πόλις.
Ψυχοπαίδης, Κοσμάς (1989). *Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. Αθήνα: Ποταμός.
Ball, A. & Peters, G (2002). *Σύγχρονη Πολιτική και Διακυβέρνηση*, Αθήνα: Παπαζήσης.
Carnoy, M. (1990). *Κράτος και Πολιτική Θεωρία*, Αθήνα: Οδυσσέας.
Heywood, A. (2005). *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*, Αθήνα: Πόλις.

Βερενίκης Πλόκαμος: Μια πολιτική ανάγνωση

Μτπ. φοιτητής Λατινικής Φιλολογίας ΑΠΘ

alexandros-aristandros@hotmail.com

Θεματική: Πολιτική & φύλο

Η Αλεξάνδρεια του 3ου-1ου αιώνα π.Χ. αποτέλεσε πόλο έλξης σημαντικών διανοουμένων οι οποίοι υπό τη σκέπη του Μουσείου και της Βιβλιοθήκης παρήγαγαν αξιοσημείωτο ερευνητικό έργο. Ανάμεσά τους ξεχώρισε ο Καλλίμαχος από την Κυρήνη που έμελλε να δημιουργήσει μια τομή στη λογοτεχνική παραγωγή της εποχής. Τα έργα που καταξίωσαν τον Καλλίμαχο είναι οι *Υμνοι*, τα *Αίτια*, οι *Ιαμβοί*, το ποίημα *Εκάλη* και τα *Επιγράμματα*². Πιο συγκεκριμένα, τα *Αίτια*, είναι χωρισμένα σε τέσσερα βιβλία. Τα δύο πρώτα σχετίζονται άμεσα με τη *Θεογονία* του Ησιόδου, καθώς οικοδομούν μια διαδικασία ερωταποκρίσεων ανάμεσα στον Καλλίμαχο και τις Μούσες στον Ελικώνα. Τα δύο τελευταία βιβλία έχουν άλλη θεματική και υφολογική δομή, διότι το πρώτο ποίημα του τρίτου βιβλίου (*Ἐπινίκιον Βερενίκης*) και το τελευταίο του τέταρτου (*Βερενίκης Πλόκαμος*) εστιάζουν στη βασίλισσα Βερενίκη Β', σύζυγο του Πτολεμαίου Γ'. Καθίσταται προφανές ότι ο Καλλίμαχος συγγράφει τα δυο ποιήματα στο πλαίσιο μιας πρώιμης μορφής πατρωνίας. Η εστίαση του Καλλιμάχου σε μια γυναίκα αντιτίθεται στην Αθήνα της κλασικής εποχής όπου η γυναίκα δεν είχε δικαιώματα, η εκπαίδευση ήταν μόνο για άντρες και δε θεωρούνταν πολίτης. Αντίθετα, στη Σπάρτη οι γυναίκες έχαιραν αξιοσημείωτης εκτιμήσεως ως μητέρες υγιών νέων της πόλης, χωρίς βέβαια να έχουν οι ίδιες ενεργό συμμετοχή στα κοινά³. Αντίθετα, στην Αίγυπτο οι γυναίκες χαρακτηρίζονταν από ισότητα με τους άνδρες κυρίως ως ιέρειες ή ως βασίλισσες οι οποίες συνιστούσαν πάτρωνες των γραμμάτων (Αρσινόη Β', Βερενίκη Β', Κλεοπάτρα Ζ')⁴. Όσον αφορά το *Βερενίκης Πλόκαμος*, μόλις αναχώρησε ο Πτολεμαίος Γ' για τον τρίτο συριακό πόλεμο, η Βερενίκη αφιέρωσε μια πλεξούδα από τα μαλλιά της στο ναό της Αφροδίτης-Αρσινόης, ευχόμενη την ασφαλή επιστροφή του συζύγου της. Ο πλόκαμος όμως εξαφανίστηκε μυστηριωδώς, γεγονός που ο αστρονόμος της αυλής, Κόνων, απέδωσε στην απόκτηση της πλεξούδας από την Αφροδίτη και την μεταμόρφωσή του σε αστερισμό. Ο Καλλίμαχος προσέθεσε μια ποιητική μορφή στο συμβάν προς τιμήν της βασίλισσας τονίζοντας πως ο Ζέφυρος με διαταγή της Αφροδίτης τοποθέτησε τον πλόκαμο μεταξύ των αστεριών. Ο Καλλίμαχος βέβαια με το κείμενό του ανακαλεί την προγενέστερη ελληνική και αιγυπτιακή παράδοση, καθώς η λογοτεχνία βρίθκει παραδειγμάτων στα οποία γίνεται αφιέρωση μαλλιών. Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο κάνει σαφείς υπαινιγμούς σε παρόμοιες καταστάσεις, αλλά αναδεικνύει μέσω αυτών των παραλληλισμών τη στενή σχέση κυρίως Ελλάδας και Αιγύπτου και εντάσσει την περίπτωση της Βερενίκης σε συγκεκριμένο πλαίσιο, με σκοπό να την τιμήσει. Ο έρωτας της Βερενίκης και του Πτολεμαίου είναι αμοιβαίος και συνίσταται στην κοινή εξουσία των δύο συζύγων, ενώ η αγάπη τους σχετίζεται και με την <<κοινή καταγωγή>> τους, αφού ως αδέρφια υποτίθεται και παιδιά του Πτολεμαίου Β' και της Αρσινόης συνεχίζουν την αγνή και αμόλυντη εξουσία των Πτολεμαίων. Μαζί με τον Πτολεμαίο Γ' ονομάζονται <<Θεοί Εὐεργέται>> και παραλληλίζονται με τους Φαραώ⁵, ενώ η Βερενίκη παρομοιάζεται με την Αφροδίτη και την Ίσιδα⁶. Η Βερενίκη δεν είναι πλέον κόρη του Μάγα, βασιλιά της Κυρήνης, αλλά ανήκει στη δυναστεία των Πτολεμαίων. Τη θλίψη και την αγωνία της άλλοτε δυναμικής Βερενίκης (όπως αναδεικνύεται στο *Ἐπινίκιον Βερενίκης*) εξαγγέλλει η δραματοποιημένη κόμη της η οποία στενοχωριέται, επειδή αποχωρίστηκε από τη βασίλισσα και έγινε αστερισμός. Ο αναγνώστης συμπάσχει με τη Βερενίκη και κατανοεί τη θλίψη της, επειδή αφενός έχασε τον <<αδελφό>> της, αφετέρου διότι δεν είναι σίγουρη η επιστροφή του συζύγου της. Ο Καλλίμαχος λοιπόν κατορθώνει να συνδυάσει λογοτεχνικά συζυγική σχέση του αυτοκρατορικού ζεύγους και να τιμήσει τη βασίλισσα για την αφοσίωσή της προς τον Πτολεμαίο Γ', ενώ ταυτόχρονα επισημαίνει την καταγωγή της από τους Πτολεμαίους.

² Fraser (1972), 717-719

³ O'Pry, Kay (2012), 8-10

⁴ Sarah B. Pomeroy (1984), 23-28.

⁵ Brule (2003), 6-15.

⁶ Clayman (2014), 100-104.

Βιβλιογραφία

- P. M. Fraser (1972), *Ptolemaic Alexandria*, Oxford.
O'Pry, Kay (2012) "Social and Political Roles of Women in Athens and Sparta," *Saber and Scroll*: Vol. 1: Iss. 2, Article 3.
Sarah B. Pomeroy (1984), *Women in Hellenistic Egypt*, New York: Schoken Books.
Pierre Brule (2003), *Women of Ancient Greece*, Edinburgh University Press.
Dee L. Clayman (2014), *Berenice II and the golden age of Ptolemaic Egypt*, Oxford.

Η δυναμική της επαναστατικότητας σε ατομικό & συλλογικό επίπεδο:

ο ρόλος της διανόησης στην πολιτική ζωή

Ιωάννης Κούρτης, Υπ. Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ &

Κωνσταντίνος Αντωνίου, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, ΕΚΠΑ

john_kourtis@yahoo.gr, kant99777@gmail.com

Θεματική: Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους

Σκοπός της εργασίας είναι να εξετάσει το ζήτημα της επαναστατικότητας στη σύγχρονη εποχή. Η παγκόσμια οικονομική κρίση φέρνει στο προσκήνιο τις φαυλότητες ενός οικονομικού συστήματος το οποίο βρίσκεται στα πρόθυρα της κατάρρευσης, αν δεν έχει ήδη καταρρεύσει. Η οικονομική κατάσταση, όπως είναι λογικό, επηρεάζει την πολιτική και την ευρύτερη κοινωνική ζωή. Οι ατομικές ελευθερίες που θεωρούνται ως κεκτημένα του μετά τη γαλλική επανάσταση κόσμου, τουλάχιστον του αποκαλούμενου «δυτικού», τίθενται υπό αμφισβήτηση και πολλές φορές προσβάλλονται με το πρόσχημα πως οι «θυσίες» του ατόμου είναι αναγκαίες για την επιβίωση του οικονομικού συστήματος, το οποίο έχει υποστασιοποιηθεί σε διεθνές επίπεδο και έχει λάβει τον χαρακτήρα του εξουσιαστή καθώς στην πραγματικότητα εξουσιάζει τον άνθρωπο και δεν εξουσιάζεται από αυτόν όπως θα έπρεπε. Με άλλα λόγια, δείχνει να επικρατεί στην πολιτική παγκοσμίως το δόγμα που αποτυπώνεται στη λαϊκή ρήση «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». Το συλλογικό «καλό» προτάσσεται έναντι του κοινωνικού και γιατί όχι του οικονομικού, τουλάχιστον φαινομενικά. Η παρούσα κατάσταση θέτει ποικίλα ζητήματα προς περαιτέρω διερεύνηση.

Το οικονομικό ζήτημα έχει αναμφισβήτητη βαρύτητα, αλλά αυτό δεν σημαίνει πως πρέπει να υποσκελίζει άλλα, εξίσου σημαντικά, ζητήματα ηθικής που ανακύπτουν από αυτό. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να ερευνηθεί ο ρόλος της διανόησης στην πολιτική ζωή στο πλαίσιο που παρουσιάστηκε παραπάνω και να διερευνηθούν οι ευρύτερες προεκτάσεις της στο κοινωνικό σύνολο. Θα τεθούν ερωτήματα ως προς το ρόλο των διανοούμενων στην πολιτική ζωή με χαρακτηριστικότερο το εξής: κατά πόσο η θέση ενός διανοούμενου ο οποίος έχει τη δύναμη να επηρεάσει μια μεγάλη μερίδα ατόμων, αποτελεί γνώση ή γνώμη; Στη συνέχεια παρατίθεται ο προβληματισμός γύρω από το ζήτημα της επανάστασης με κύρια ερωτήματα το αν και κατά πόσο είναι αυτή εφικτή ή και αναγκαία δεδομένης της κατάστασης στο σύγχρονο κόσμο, με αναφορά στην περίπτωση της Ελλάδας, η οποία θεωρείται ίσως η πιο χαρακτηριστική. Ο συσχετισμός οικονομικού και πολιτικού συστήματος προκύπτει αβίαστα όταν κανείς επιχειρήσει μια ανάλυση του ενός ή του άλλου. Συνακόλουθα, ο προβληματισμός γύρω από το ζήτημα της επανάστασης ή της απάθειας δεν μπορεί να ιδωθεί έξω από την οικονομική και πολιτική σκηνή. Το θέμα αυτό διερευνάται, κατά ένα σημαντικό μέρος (χωρίς να παραλείπεται η σκέψη και άλλων σπουδαίων στοχαστών), μέσα από τη φιλοσοφική σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη, του οποίου η συμβολή στο ζήτημα αυτό υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Blanco L., Domenach JM., Dumont R., Καστοριάδης Κ., Mincés J., Moren E., *Υπάρχει σοσιαλιστικό μοντέλο ανάπτυξης; Καστοριάδης Κορνήλιος, Σκέψεις επάνω στην ανάπτυξη και την ορθολογικότητα*, Ύψιλον/Βιβλία, Αθήνα 1984.
Hasnas J., *The normative theories of business ethics: a guide for the perplexed*, Εκδόσεις Ebsco Publishing, USA, 2003.
Lefort C., Καστοριάδης Κ., *Σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα*, μτφρ. Α. Στίνα, Μαρίνα Αλεξίου, Διεθνής βιβλιοθήκη, χ. χ.
Samantha M., *Stakeholders: essentially contested or just confused?*, *Journal of Business Ethics*, τεύχ. 108: 3, 2012, σσ. 285–298.
Γιανναράς Χ., *Η κατάρρευση του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα σήμερα*, Εκδόσεις Ιανός, Αθήνα 2007.
Καμύ Α., *Ο επαναστατημένος άνθρωπος*, μτφρ. Τζούλια Τσακίρη, Έκδοση Γ, Μπουκουμάνη, Αθήνα 1971.
Καστοριάδης Κ., *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, Ύψιλον/Βιβλία, Αθήνα 1999.
Καστοριάδης Κ., *Η δυνατότητα μιας αυτόνομης κοινωνίας*, μτφρ. Μιχάλης Τσούτσας, Στάσει Εκπίπτοντες, χ. τ., χ. χ.
Καστοριάδης Κ., *Καιρός*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, ύψιλον/βιβλία, 2000.
Μάρξ Κ., *Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα 1844*, μτφρ. Λ. Αποστόλης, Εκδόσεις Μαξιστικό βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2012.
Μάρξ Κ., *Το Κεφάλαιο*, τόμοι: I, II, III, μτφρ. Παναγιώτης Μαυρομάτης, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2002.
Νίτσε Β. Φ., *Γενεαλογία της Ηθικής*, μτφρ. Ζήσης Σαρίκας, Εκδόσεις Πανοπτικών, Θεσσαλονίκη, 2010.

Ράιχ Β., *Η ανάλυση του χαρακτήρα*, τόμος β', μτφρ. Ν. Σιδέρης, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1981.
Ράιχ Β., *Η ανάλυση του χαρακτήρα*, τόμος γ', μτφρ. Ν. Σιδέρης, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1980.
Ράιχ Β., *Τα παιδιά του μέλλοντος*, μτφρ. Ρ. Βρανάς, Εκδόσεις Αποσπερίτης, Αθήνα 1984.
Χέγκελ Γκ., *Η Επιστήμη της Λογικής*, επιμ.- μτφρ. Γιάννη Τζαβάρα, Δωδώνη, Αθήνα – Γιάννινα, 1991.
Χορκχάιμερ Μ., *Το αυταρχικό κράτος*, μτφρ. Νίκος Πρατσίνης, Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 2000.
Χρόνης Ν., *Η κριτική θεωρία κατά τον Max Horkheimer*, Β' Έκδοση, Καρδαμίτσα, Αθήνα 1997.

**«Πολιτική και Μεταφυσική» – Από τους Μυθικούς ημίθεους βασιλείς
στον Φιλόσοφο Βασιλιά του Πλάτωνα**

Νικόλαος Κουτσουπιάς, Αν. Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
& Ιωάννης Μπούισης, Υπ. Δρ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
impoitsis@hotmail.com
Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Οι πρώτοι μυθικοί βασιλείς είναι άμεσοι απόγονοι θεών. Έργο τους η απονομή δικαιοσύνης και η επαναφορά της θεϊκής τάξης στον κόσμο. Πολλές φορές είναι άνθρωποι με ιδιαίτερες δυνάμεις, άλλες φορές επικοινωνούν άμεσα με τους Ολύμπιους και με αυτό τον τρόπο γίνονται οι απόλυτοι εκφραστές της βούλησής τους. Κάπως έτσι, οι αρχέγονοι αυτοί άρχοντες, νομιμοποιούν και επιβάλλουν την εξουσία τους έναντι των υπόλοιπων κοινών θνητών. Σε έναν κόσμο όπου «Πάντα πλήρη θεών και δαιμόνων», τα πάντα δηλαδή εμπεριέχουν μέσα τους θεούς και δαίμονες, ένας άνθρωπος που είναι απόγονος θεών και μπορεί εκφράσει την βούλησή τους, είναι ένας άνθρωπος άξιος σεβασμού, στο πρόσωπο του οποίου, ο απλός λαός βρίσκει έναν άξιο καθοδηγητή.

Στον ομηρικό κόσμο πρωταγωνιστές είναι οι θεοί και οι απόγονοί τους, αποτέλεσμα συνήθως της συνένεσης θεού με άνθρωπο. Τα παιδιά αυτά των θεών, πολεμούν μεταξύ τους και με τη βοήθεια των θεϊκών γονιών τους. Η άσκηση πολιτικής γίνεται πάντα με τη συμβολή ενός μάντη, του ενδιάμεσου δηλαδή μεταξύ θεών και ανθρώπων, και με την άμεση, τις περισσότερες φορές, παρέμβαση ενός θεού. Η μοίρα καθορίζει τις πράξεις των ισχυρών ανδρών και οι απλοί άνθρωποι, είναι αναγκασμένοι να υποτάσσονται στα κελεύσματα των αρχόντων τους. Όπως οι ημίθεοι άρχοντες υποτάσσονται στη μοίρα και τους θεϊκούς γονείς τους, έτσι και ο απλός λαός, υποτάσσεται στους άρχοντες του.

Με το πέρασμα από τον μύθο στον λόγο αυτό αρχίζει να αλλάζει. Οι υπήκοοι γίνονται πολίτες με πολιτική άποψη και δικαιώματα. Η επίδραση της θεϊκής σφαίρας γίνεται όλο και μικρότερη με την εμφάνιση της δημοκρατίας. Ακόμα και τότε όμως, μείζονες φιλόσοφοι, όπως ο Πλάτων, αναμειγνύουν τη μεταφυσική με την πολιτική. Ο φιλόσοφος-βασιλιάς του Πλάτωνα είναι ένας άνθρωπος που έχει ξεφύγει από το σπήλαιο και έχει αντικρίσει το θεϊκό φως της αλήθειας. Αυτός ο άνθρωπος έχει το χρέος να οδηγήσει και τους υπόλοιπους ανθρώπους μακριά από τον κόσμο της πλάνης. Είναι ο άνθρωπος που είδε την α-λήθεια, ξέφυγε δηλαδή από την λήθη και πλέον μπορεί να είναι ένας βασιλιάς-οδηγός με σύμμαχο τη γνώση της έννοιας του αγαθού. Με την χριστιανική ορολογία θα τον ονομάζαμε προφήτη ή άγιο. Με λίγα λόγια, νομιμοποιεί το δικαίωμα του άρχειν επί των άλλων, λόγω μια ειδικής-θεϊκής, εξέχουσας γνώσης και ηθικής. Δυνατότερος κατα των Πλάτωνα δεν είναι ο ισχυρότερος με βάση τον πλούτο και τη δύναμη αλλά ο αγαθός, ο ηθικός.

Ακόμα και στο Βυζάντιο η εξουσία νομιμοποιείται από την ευλογία του Πατριάρχη, η λεγόμενη «Ελέω Θεού βασιλεία». Ο βασιλιάς έχει ένα είδος χρίσματος από τον θεό, ώστε να άρχει με δικαιοσύνη και αγαθή προαίρεση. Ο λαός υπακούει αυτόν που φαίνεται να εκπροσωπεί τον λόγο του θεού. Η μεταφυσική και πάλι νομιμοποιεί την εξουσία, έστω και προσχηματικά.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα εξετάσουμε την επιρροή της έννοιας της μεταφυσικής στην πολιτική από την εποχή του μύθου έως και την σύγχρονη εποχή. Θα εξετάσουμε εάν ακόμη η μεταφυσική διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην πολιτική και αν πραγματικά η σχέση μεταξύ θρησκείας και πολιτικής είναι μια σχέση εξάρτησης.

Ο πολιτικός-δημοκρατικός χαρακτήρας της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας αποτελεί γεγονός αδιαμφισβήτητο, καθώς η πάνδημη σχεδόν συμμετοχή των αρχαίων Αθηναίων στους δραματικούς αγώνες αρκεί από μόνη της για να επιβεβαιώσει την όλη δημοκρατική βάση του θεάτρου. Πέρα από την γενική, όμως, αυτή δημοκρατική εικόνα του αρχαίου δράματος, εντοπίζονται εντός συγκεκριμένων τραγωδιών και των τριών μεγάλων τραγικών χωρία που μαρτυρούν ευθέως την δημοκρατική φύση της τραγωδίας. Μάλιστα, η μορφή που παίρνει η δημοκρατία στο έργο καθενός των τριών τραγικών αντανακλά άμεσα και διαφωτιστικά την γενικότερη μορφή της δημοκρατίας της εποχής του, αφήνοντας να διαφανεί όλη η εξελικτική της γραμμή κατά τον 5^ο αιώνα π. Χ..

Έτσι, αν ο Αισχύλος πλέκει το εγκώμιο της αθηναϊκής δημοκρατίας στους *Πέρσες* του, επικυρώνοντας και τις μεταρρυθμίσεις του Εφιάλτη στις *Ευμενίδες* του, ο Σοφοκλής, αφομοιώνοντας γόνιμα τον δημοκρατικό λόγο στους εξατομικευμένους ήρωές του, κηρύττει ευθέως την δημοκρατία στην *Αντιγόνη* του, ενώ ο Ευριπίδης, αν και εφαρμόζει όλες τις δημοκρατικές αρχές στα έργα του, παρουσιάζει εν τέλει στην *Μήδεια* του μια δημοκρατία σε σήψη. Με την σχηματική αυτή παρουσίαση γίνεται αμέσως κατανοητό ότι η εξέλιξη της δημοκρατίας κατά τον 5^ο αιώνα συμβαδίζει με την εξέλιξη της τραγωδίας από ποιητή σε ποιητή, καθώς καθένας παραθέτει και μια διαφορετική μορφή της δημοκρατίας. Η εποχή του Αισχύλου, με το υψηλό δημοκρατικό αίσθημα που την χαρακτηρίζει, συμπίπτει ουσιαστικά με την φάση εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας (δημοκρατία του Θεμιστοκλή και του Αριστείδη)· η εποχή του Σοφοκλή, με εδραιωμένο πλέον και πανίσχυρο τον δημοκρατικό λόγο, αποτελεί αυτούσια την κλασική φάση της δημοκρατίας (δημοκρατία του Εφιάλτη και του Περικλή)· και η εποχή του Ευριπίδη, με την σταδιακή μετάβαση από την δημοκρατία στην οχλοκρατία, συνιστά την φάση παρακμής της δημοκρατίας (δημοκρατία του Κλέωνα και του Αλκιβιάδη). Διαπιστώνεται, επομένως, στην πορεία της δημοκρατίας από ποιητή σε ποιητή το αριστοτελικό δραματικό σχήμα „έκθεση-δέση-λύση“, με τον Αισχύλο να συμβολίζει την „έκθεση“ της δημοκρατίας, τον Σοφοκλή την „δέση“ της και τον Ευριπίδη την „λύση“ της.

Δημοκρατία, λοιπόν, και τραγωδία συνεξελίσσονται καθ' όλο τον 5^ο αιώνα, με την εκάστοτε μορφή της δημοκρατίας να βρίσκει και την αντίστοιχη θέση σε καθέναν των τριών μεγάλων τραγικών, οι οποίοι, προσφιλείς δέκτες και συνάμα πομποί των δημοκρατικών μηνυμάτων της κοινωνίας, αναπτύσσουν έναν ιδιαίτερο διάλογο με την πολιτική πραγματικότητα, μετουσιώνοντας γόνιμα και δημιουργικά τον πολιτικό λόγο σε θεατρική πράξη.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Ahrens Dorf, P. J., *Greek Tragedy and Political Philosophy: Rationalism and Religion in Sophocles' Theban Plays*, Cambridge 2009.
Braun, M., *Die „Eumeniden“ des Aischylos und der Areopag*, Tübingen 1998.
Carter, D. M., *The Politics of Greek Tragedy*, Exeter 2007.
Carter, D. M., *Why Athens? A Reappraisal of Tragic Politics*, Oxford 2011.
Euben, J. P. (επιμ.), *Greek Tragedy and Political Theory*, Berkeley 1986.
Μαρκαντωνάτος, Α. / Πλατυπόδης, Λ. (επιμ.), *Θέατρο και Πόλη: Αττικό Δράμα, Αθηναϊκή Δημοκρατία και Αρχαία Ελληνική Θρησκεία*, Αθήνα 2012.
Meier, C., *Η Πολιτική Τέχνη της Αρχαίας Ελληνικής Τραγωδίας*, μτφ. Φ. Μανακίδου, Αθήνα 1997.
Vidal-Naquet, P., *Ο Θρυμματισμένος Καθρέφτης: Αθηναϊκή Δημοκρατία και Πολιτική*, μτφ. Χ. Δ. Μεράντζας, Αθήνα 2007.
Zelenak, M. X., *Gender and Politics in Greek Tragedy*, New York 1998.

Η σημασία της Πολιτικής Οντο-Θεολογίας σήμερα & η συμβολή της στη σύγχρονη Πολιτική Θεωρία - Ρεύματα, θεωρήσεις, στοχαστές

Σπύρος Μακρής, Επ. Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
smakris@uom.gr

Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Η αναβίωση της πολιτικής οντο-θεολογίας στον 20ό αιώνα, μέσα στην καρδιά της Ηπειρωτικής Φιλοσοφίας και δη στο σκληρό πυρήνα της: τη Βαϊμαρική Αναγέννηση, σχετίζεται αναφανδόν όχι μόνο με την αναθεωρητική πρόσληψη του Μεσαίωνα, αλλά και με την ολική επαναφορά του προβλήματος του κακού στη νεότερικότητα, με κορύφωμα τους δύο αιματηρούς και βάρβαρους Παγκόσμιους Πολέμους. Τόσο η Πολιτική Θεολογία όσο και η Νέα Πολιτική Θεολογία, αλλά και οι μεταθεμελιωτικές πολιτικές οντολογίες, υπό την έννοια μίας συνολικής *theologia negativa*, επανέφεραν στο προσκήνιο της Πολιτικής Θεωρίας τα ζητήματα της οντολογικής, θεολογικής και ηθικής ερμηνείας του Πολιτικού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η λεγόμενη Νέα Πολιτική Θεολογία έρχεται στο προσκήνιο μεταπολεμικά ως αντίπαλο δέος της σμιτιανής Πολιτικής Θεολογίας, με σκοπό να αναδείξει, με άξονα τη χριστολογία και την τριαδολογία, τις ρεπουμπλικανικές και δημοκρατικές όψεις της βίωσης του ίδιου του Σταυρικού Πάθους.

Σημαντικό ρόλο μέσα στην Πολιτική Θεολογία του 20ού αιώνα καταλαμβάνει η μεσσιανική και εσχατολογική εβραϊκή πολιτική θεολογία, με έντονες μαρξιστικές καταβολές και με σαφείς αναφορές στην Κριτική Θεωρία. Από την άλλη, η σύγχρονη πολιτική οντολογία ως μία *theologia negativa* αναζητά, πέρα από τα παραδοσιακά θεμέλια της πολιτικής (Ιδέα, Θεός, κράτος), τη δημιουργική δύναμη του σπινοζικού *conatus*, είτε ως ένα αβυσσαλέο θεμέλιο (*Abgrund*) είτε ως ένα μάγμα σημασιών που ανανοηματοδοτούν τις ανθρώπινες πολιτικές κοινωνίες *ad infinitum*. Από τον Ernst Kantorowicz έως τον Claude Lefort και τον Giorgio Agamben μέχρι το Leo Strauss, τον Walter Benjamin και τον Κορνήλιο Καστοριάδη, με τις περιπτώσεις του Martin Heidegger και του Carl Schmitt να δεσπόζουν ως οι δύο καταγωγικές και αν μη τι άλλο καταστατικές στοχαστικές μορφές, οι σύγχρονες πολιτικές οντο-θεολογίες έχουν σε μεγάλο βαθμό ανανεώσει άρδην την πειθαρχική και παραδειγματική εικόνα της σύγχρονης Πολιτικής Θεωρίας, η οποία, πέρα από τις προφάνειες της θεσμικής και διαδικασιακής επιφάνειας, αναζητά, εναγώνια, τις οντολογικές, θεολογικές και ηθικές όψεις του Πολιτικού· τα απώτατα θεμέλιά του· χωρίς όμως να εγκλωβίζεται είτε σε ουτοπικές τελεολογίες είτε σε κλειστές εσχατολογίες.

Η σαφής αναζήτηση του *deus absconditus* ως μία νέα Θεοδικία ή ως μία νέα οντο-θεολογία της απόδειξης του Θεού ή του Είναι ή ενός Υπέρτατου Όντος κινείται στα πεδία μίας οντολογικής, πολιτικής και εν τέλει ηθικής ενδεχομενικότητας και μη αποφασισιμότητας, όπου Δημοκρατία και Ολοκληρωτισμός ρέουν κυριολεκτικά ως επαμφοτερίζουσες πολιτικές εκδοχές πάνω σε ένα κοινό οντο-θεολογικό συνεχές, όπου η πολιτική, δίχως βεβαιότητες, βιώνεται ως μία απόλυτη διακινδύνευση στην εποχή της, κατά Zygmunt Bauman, ρευστής νεωτερικότητας. Υπό αυτήν την οπτική γωνία, οι σύγχρονες πολιτικές οντο-θεολογίες απεικονίζουν αφενός τις βαθιές και ριζικές κοινωνικές αλλαγές στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας, αφετέρου τα αδιέξοδα αλλά και τις ευκαιρίες της νέας περιόδου σχετικά με το αριστοτελικό ευ ζην, δηλαδή το διακύβευμα και το πρόταγμα της πολιτικής κοινότητας: της πόλεως.

Η απροσδιοριστία και η αμφισημία του Πολιτικού στη νέα οντολογική, θεολογική και ηθική φιλοσοφική θεώρηση δεν οδηγεί, όπως πολλοί υποστηρίζουν, σε έναν ιδιότυπο ρελατιβισμό. Αντίθετα, θέτει την κρίσιμη σχέση *vita activa/vita contemplativa* στα πλαίσια ενός σωκρατικού σκεπτικισμού, όπου η πολιτική ως θεμελιώδης διεργασία ίδρυσης της πόλεως είναι συνάρτηση της ανθρώπινης πολλότητας και ετερότητας. Αυτή η σκεπτικιστική επανάσταση περί των απώτατων θεμελίων της πολιτικής, μέσα από μία πανσπερμία οντολογικών, θεολογικών και ηθικών θεωριών, αναδεικνύει την κεφαλαιώδη σημασία της προσωπικής ευθύνης και υπευθυνότητας στη διαμόρφωση των πολιτικών και κατ' επέκταση θεσμικών προταγμάτων στον 21ο αιώνα. Αυτή η κρίσιμη παραδοχή επαναφέρει στη δημόσια σφαίρα τη σχέση πολιτικής και ηθικής, γνωστή στους αρχαίους Έλληνες, που από το Machiavelli και μετά και σε όλη τη νεότερικότητα αναπτύχθηκε ως μία νοσηρή και απευκταία οντολογία του Πολιτικού.

Ο «ασυμφιλίωτος ανταγωνισμός»: εξερευνώντας τα όρια του πολιτικού σώματος.

Γιάννης Μαραμαθάς, Υπ. Δρ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ
giannismar7@hotmail.com

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Κεντρική έννοια στην κλασική και νεότερη πολιτική φιλοσοφία (16^{ος} – 18^{ος} αιώνας) είναι εκείνη του κράτους. Από πού όμως προκύπτει η αναγκαιότητά του; Ανεξάρτητα από τις μεταξύ τους διαφορές, όλοι οι κλασικοί της πολιτικής φιλοσοφίας, από τον Μακιαβέλι και τους οπαδούς του φυσικού δικαίου, μέχρι τους θεωρητικούς του κοινωνικού συμβολαίου, τους διαφωτιστές και τον Χέγκελ, συμφωνούν σε τούτο: η παρουσία του κράτους κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να απορροφηθεί (να αποφευχθεί και να καταπολεμηθεί) μια κατάσταση «ασυμφιλίωτου ανταγωνισμού», συνθήκη που υφέρπει πάντοτε σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό και απειλεί τη συνοχή της πολιτείας.

Επομένως, το έδαφος στο οποίο «παίζεται» πάντοτε το πολιτικό παίγνιο, με την ειδική μορφή της σύστασης και οργάνωσης του κρατικού μηχανισμού, είναι αυτό των κοινωνικών συγκρούσεων. Οι λύσεις που προσφέρθηκαν σε θεωρητικό επίπεδο εμφανίστηκαν με διάφορες μορφές: Ηγεμόνας, Κράτος Λεβιάθαν, Γενική Βούληση, Ρεπουμπλικανικό Κράτος, Κράτος Δικαίου, Δημοκρατία, Staat (Χέγκελ) κ.ά. Όλες τους κρύβουν μια αδιαμφισβήτητη αντίφαση: ενώ επιχειρούν να λύσουν το πρόβλημα του ανταγωνισμού ολοκληρωτικά, προβάλλοντας την απόλυτη κυριαρχία της ανώτατης αρχής, αποδέχονται εντούτοις το ενδεχόμενο ολοκληρωτικής διάλυσης της πολιτείας. Η παραδοξότητα έγκειται στο γεγονός ότι κάτι απόλυτο, κουβαλά, από τη γέννησή του και στο εσωτερικό του, μερικότητα και προσωρινότητα.

Με άξονα δύο μελέτες του Ετιέν Μπαλιμπάρ για τον Μαρξ και τον Σπινόζα («Μαρξ ο τζόκερ ή ο μη αποκλειόμενος τρίτος», «Σπινόζα, ο αντι-Όργουελ. Ο φόβος των μαζών») θα επιχειρήσουμε να δείξουμε: α) ότι το πεδίο της κοινωνικής σύγκρουσης, δηλ. το πεδίο της πολιτικής, είναι μη αναγώγιμο ολοκληρωτικά στο κράτος, και ως εκ τούτου, η ανώτατη αρχή ποτέ δεν μπορεί να είναι απόλυτη, β) ότι το πολιτικό σώμα, πάντοτε οργανωμένο με μια μορφή κρατικής οργάνωσης, ποτέ δεν μπορεί να διαλυθεί ολοκληρωτικά, και ως εκ τούτου, πάντοτε υπάρχει ένα ελάχιστο όριο που μένει αδιάλυτο. Όπως το θέτει και ο Σπινόζα στην *Πολιτική Πραγματεία*: «από εδώ προκύπτει ότι οι άνθρωποι εκ φύσεως επιθυμούν την πολιτική κοινωνία και ότι δεν μπορεί να συμβεί να τη διαλύσουν ποτέ εντελώς [...] Άρα, οι διαμάχες και οι στάσεις που ξεσπούν συχνά σε ένα πολιτικό σώμα δεν επιφέρουν ποτέ τη διάλυσή του σώματος αυτού (όπως συμβαίνει συχνά σε άλλα είδη ενώσεων)· οι πολίτες αντικαθιστούν απλώς μια μορφή του με κάποια άλλη».⁷

Συμπερασματικά, και ακολουθώντας τον Μπαλιμπάρ, το να έχουμε μια ιδέα ενός μη αντιφατικού κράτους είναι εξόχως αντιφατικό. Η μη απολυτότητα- μερικότητα της ανώτατης αρχής και η αδυναμία ολοκληρωτικής διάλυσης του πολιτικού σώματος εμφανίζονται ως τα όρια εντός των οποίων στοχαζόμαστε την πολιτική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα όρια έχουν κάθε φορά την ίδια έκταση ή ένταση. Αν δεχτούμε την ύπαρξη των ελάχιστων ασυμπίεστων ορίων, μήπως βρισκόμαστε μπροστά σε ένα ιδιότυπο «τέλος της ιστορίας»;

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Althusser Louis, "Rousseau: The Social Contract (The Discrepancies)", στο: Louis Althusser, *Politics and History: Montesquieu, Rousseau, Hegel and Marx*, translation: Ben Brewster, Verso, Λονδίνο 2007.
- Balibar Étienne, *Κράτος, μάζες, πολιτική*, μτφ: Τάσος Μπέτζελος, επίμετρο: Παναγιώτης Σωτήρης, εκδόσεις Εκτός Γραμμής, Αθήνα 2014.
- Balibar Étienne, *Ο φόβος των μαζών: Σπινόζα, Μαρξ, Φουκώ*, μτφ: Τάσος Μπέτζελος, εισαγωγή: Άρης Στυλιανού, εκδόσεις Πλέθρον, 2010.
- Hall S., Gieben B., *Η διαμόρφωση της Νεωτερικότητας*, μτφ: Θανάσης Τσακίρης – Βίκτωρ Τσακίρης, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2003.
- Hardt Michael – Negri Antonio, *Αυτοκρατορία*, μτφ: Νεκτάριος Καλαϊτζής, εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2002.
- Lemos Ramon M., "Locke's theory of property", σε *John Locke: Critical assessments*, (Richard Ashcraft, ed.), Vol. III, Routledge, Λονδίνο 2016.
- Locke John, *Δεύτερη πραγματεία περί κυβερνήσεως*, μετάφραση-εισαγωγή: Πασχάλης Κιτρομηλίδης, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2010.
- Macherey Pierre, *Hegel or Spinoza*, μτφ: Susan M. Ruddick, University of Minnesota Press, Μινεάπολη 2011.
- Macpherson C. B., *The Political Theory of Possessive Individualism: From Hobbes to Locke*, Oxford University Press, Οξφόρδη 1962.
- Negri Antonio, *The Savage Anomaly: The Power of Spinoza's Metaphysics and Politics*, translation: Michael Hardt, University of Minnesota Press, Μινεάπολη 1991.
- Sabine G.H., *Ιστορία των πολιτικών θεωριών*, μτφ: Κρίσπη Μάνθου, εκδόσεις Ατλαντίς, Αθήνα 1980.
- Μακιαβέλλι Νικολό, *Ο ηγεμόνας*, μτφ: Ζώζη Ζωγραφίδου-Καραχάλιου, επιμ: Γιώργος Ζωγραφίδης, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999.
- Μαρκούζε Χέρμπερτ, *Λόγος και επανάσταση*, μτφ: Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα 1999.

⁷ Σπινόζα, *Πολιτική Πραγματεία*, μετάφραση: Άρης Στυλιανού, Εισαγωγή: Γεράσιμος Βώκος, εκδόσεις Πατάκη, σ. 136, Κεφ. 6, § 1-2.

Μαρξ Καρλ – 'Ενγκελς Φρίντριχ, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1977.
 Μαρξ Καρλ, *Κριτική της Εγγελιανής Φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου*, μτφ: Μπάμπης Λυκούδης, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978.
 Μηλιός Γιάννης, «Ο καπιταλισμός ως κοινωνικό σύστημα και η προέλευσή του», *Θέσεις*, τεύχος 137, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2016.
 Μηλιός Γιάννης, Δημούλης Δημήτρης, Οικονομάκης Γιώργος, *Η θεωρία του Μαρξ για τον καπιταλισμό*, εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 2005.
 Μπαλιμπάρ Ετιέν, *Η φιλοσοφία του Μαρξ*, μτφ: Άρης Στυλιανού, εκδόσεις Νήσος, Αθήνα 1999.
 Μπαλιμπάρ Ετιέν, *Ο Σπινόζα και η Πολιτική*, μετάφραση: Άρης Στυλιανού, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1996.
 Ρουσώ Ζαν-Ζακ (2010), *Πραγματεία περί της καταγωγής και των θεμελίων της ανισότητας ανάμεσα στους ανθρώπους*, μετάφραση: Μέλπω Αλεξίου-Καναγκίνη, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα.
 Ρουσώ Ζαν-Ζακ, *Το κοινωνικό συμβόλαιο*, μετάφραση: Βασιλική Γρηγοροπούλου – Αλφρέδος Σταϊνχάουερ, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2004.
 Σπινόζα, *Πολιτική Πραγματεία*, μτφ: Άρης Στυλιανού, Εισαγωγή: Γεράσιμος Βώκος, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1996.
 Στυλιανού Άρης, *Θεωρίες του Κοινωνικού Συμβολαίου: από τον Γκρότιους στον Ρουσώ*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2006.
 Στυλιανού Άρης, *Ο Σπινόζα και η Δημοκρατία*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2016.
 Χέγκελ Γκέοργκ, *Βασικές κατευθύνσεις της Φιλοσοφίας του Δικαίου*, μτφ: Σταμάτης Γιακουμής, εκδόσεις «Δωδώνη», Αθήνα-Γιάννινα 2004.
 Χομπς Τόμας, *Λεβιάθαν ή Υλη, Μορφή και Εξουσία μιας Εκκλησιαστικής και Λαϊκής Κοινότητας*, μετάφραση: Γρηγόρης Πασχαλίδης – Αιμίλιος Μεταξόπουλος, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 2006.

Η ιστορική εξέλιξη της αποδοχής των παθών στη σύγχρονη διακυβέρνηση

Συμεών Μαυρίδης Δικηγόρος, ΠΔ 407/1980, Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης & Πολιτικής Επιστήμης ΔΠΘ
 s.mavridis@hotmail.com

Θεματική περιοχή: Πολιτική & πάθη

Η παρούσα έρευνα, μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης, προσπαθεί να δια φωτίσει την ιστορική εξέλιξη του νοήματος των παθών και πώς αυτά διαμορφώνουν τη σύγχρονη πολιτική διακυβέρνηση, παραθέτοντας σχετικά παραδείγματα από τη σημερινή εποχή. Ιστορικά, τα πάθη ως ανθρώπινα χαρακτηριστικά απασχόλησαν τους μεγάλους στοχαστές ήδη από την αρχαιότητα. Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης περιέγραψαν έννοιες των παθών και τις συνέδεσαν με τη διακυβέρνηση της πολιτείας. Αργότερα, στους Ελληνιστικούς χρόνους οι Στωικοί ανέλυσαν πιο συστηματικά τα πάθη στα οποία προσέδωσαν σαφώς αρνητικό περιεχόμενο. Για τους Στωικούς, όπως οι Ζήνωνας και Χρύσιππος, τα πάθη κρίνονται ως νοσήματα που απαιτούν θεραπεία. Επομένως, τα πάθη θα πρέπει να εξαλειφθούν ώστε ο άνθρωπος να επιτύχει δια της απάθειας την ευδαιμονία. Ανάλογες απόψεις υιοθετούν και οι Στωικοί των ρωμαϊκών χρόνων όπως οι Κικέρωνας, Οράτιος και Σενέκας. Η αρετή συνδέεται με την ηθική ως αντίπαλο δέος των παθών.

Η επικράτηση του χριστιανισμού στη νέα ρωμαϊκή αυτοκρατορία συνέχισε την προηγούμενη διδασκαλία περί παθών την οποία συνέδεσε όχι μόνο με την ηθική αλλά και με την αμαρτία ως στοιχείο αποκλεισμού του παραδείσου. Βέβαια, όπως και στη Αριστοτελική θεωρία, τα πάθη αποκτούν το αρνητικό τους πρόσημο αναλόγως του σκοπού που πραγματοποιούνται. Η χριστιανική διδασκαλία επηρέασε τον ευρωπαϊκό χώρο μέχρι και τις αρχές του 16^{ου} αιώνα. Τα πάθη διαχωρίστηκαν από τις αρετές και πολλοί άγιοι προσπάθησαν να εξακριβώσουν το εννοιολογικό περιεχόμενό τους όπως οι Ιερός Αυγουστίνος, Ιωάννης της Κλίμακος και Μάξιμος ο Ομολογητής.

Η παραδοσιακή ανωτέρω ερμηνεία περί παθών θα τρωθεί σε πρώτη φάση τον 16^ο αιώνα με την έναρξη του Προτεσταντισμού. Παράλληλα, η πολιτική διάνοηση όχι μόνο προσέτρεξε να ερμηνεύσει τα πάθη λογικά και όχι υπερβατικά αλλά τα συνέδεσε με την κατασκευή και λειτουργία της πολιτείας. Ήδη από τον 16^ο αιώνα ο Μακιαβέλι θεωρούσε πολλά πάθη ως απαραίτητο στοιχείο της πολιτικής διακυβέρνησης. Ανάλογα, τον 17^ο αιώνα ο Χομπς έκρινε τα πάθη ως φυσικές καταστάσεις οι οποίες αναγκάζουν τους πολίτες να ενωθούν σε πολιτεία υπό την προστασία και τη παντοδυναμία ενός κυρίαρχου, που ουσιαστικά είναι η απαρχή του σύγχρονου κράτους με την εξουσία των κυβερνήσεων. Η αναγνώριση της θετικότητας των παθών συνεχίστηκε και από άλλους στοχαστές όπως τους Ντεκάρτ, Σπινόζα, Χιουμ και Ρουσώ. Κατά το 18^ο αιώνα πλέον τα πάθη ενσωματώθηκαν στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα και έπαψαν να θεωρούνται ως κάτι το κακό. Το ιδιωτικό ελάττωμα έγινε δημόσια αρετή. Τα πάθη ορίζονται ως απολύτως καλά το δε εργαλείο νομιμοποίησής τους είναι ο νόμος μέσω του συνταγματισμού όπως προκύπτει και από την ίδια Γαλλική Διακήρυξη του 1789. Ακολουθώντας, τον 19^ο αιώνα υπαρκτοί όπως ο Κίρκεγκωρ και ο Νίτσε υποστήριζαν ότι οι άνθρωποι δίνουν νόημα στις πράξεις και άρα στα πάθη και όχι το αντίστροφο. Τον 20^ο αιώνα ο καπιταλισμός

μέσω του πνεύματος του προτεσταντισμού διέστρεψε ακόμα περισσότερο την προηγούμενη αρνητική χροιά των παθών την οποία νομιμοποίησε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά μέσω της ιδεολογικής επικράτησης του φιλοατομισμού και της σώρευσης χρημάτων. Συγχρόνως, ο κομμουνισμός απέτυχε στη σοσιαλιστική μεταβολή του ανθρώπου. Ως φυσικό επακόλουθο η σύγχρονη πολιτική διακυβέρνηση σχετίστηκε με τον ατομισμό και τα πάθη τα οποία τα ενσωμάτωσε στην ασκούμενη πολιτική.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βέμπερ Μ. (2010) [1905] *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*, Αθήνα: το Βήμα.
- Βιγκότσκι Α. (1930) *Η σοσιαλιστική μεταβολή του ανθρώπου*, μτφρ. Γ. Παπανικολάου, ανάκτηση από <https://kokkinhshmaia.wordpress.com/>
- Δώδου Μ. (2012) *Η κίνηση του πάθους στη φιλοσοφία του Kierkegaard*, έρευνα μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στη Φιλοσοφία, τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Μακιαβέλι Ν. (1996) [1513] *Ο ηγεμόνας*, μτφρ. Ζώη Ζωγραφίδου – Καραχάλιου, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Μαυριάς Κ. (1982) *Ιστορία των Πολιτικών Ιδεών*, β' εκδ, ανατύπωση 1985, Αθήνα -Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Μεταξόπουλος Α. (2006) *Λεβιάθαν*, του Τόμας Χόμπς, μτφρ. Γ. Πασχαλίδης - Α. Μεταξόπουλος, Αθήνα: Γνώση.
- Μοντεσκιέ (1994) [1748] *Το πνεύμα των νόμων*, μετφρ. Κωστής Παπαγιώργης και Παναγιώτης Κονδύλης, τ. Α', Αθήνα: Γνώση.
- Μπετσάκος Β. (2005) 'Τα πάθη της φύσης και του προσώπου στον Αριστοτέλη και τον Μάξιμο Ομολογητή', *Σύναξη*, τ. 93, σελ. 16-29, Φεβρουάριος.
- Νίτσε Φρ. (1999) [1886] *Πέρα από το καλό και το κακό*, Σκόπελος: Νησιίδες.
- Νίτσε Φρ. (2001) [1887] *Γενεαλογία της ηθικής*, Σκόπελος: Νησιίδες.
- Ντεκάρτ Ρ. (2017) [1649] *Τα πάθη της ψυχής*, Κριτική.
- Οικονομάκος Γ. (1985) 'Τα πάθη από ηθικής και φιλοσοφικής απόψεως', *Παρνασσός* 27, 43-59.
- Ρουσσώ Ζ. (χ.χ.) [1762] *Αιμίλιος ή για την εκπαίδευση*, Αθήνα: Γερ. Αναγνωστίδη.
- Ρουσσώ Ζ. (2004) [1762] *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο ή Αρχές Πολιτικού Δικαίου*, Αθήνα: Πόλις.
- Σπινόζα Μπ. (χ.χ.) *Πολιτεία*, Αναγνωστίδη: Αθήνα.
- Σπινόζα Μπ. (2009) [1677] *Ηθική*, μτφρ. Ευάγγελος Βανταράκης, Αθήνα: Εκκρεμές
- Στυλιανού Α. (2006) *Θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου από τον Γκρότιους στον Ρουσσώ*, Αθήνα: Πόλις.
- Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών (1986) μτφρ. Αντώνιος Γαλίτης, γ' τόμος, Το περιβόλι της Παναγίας.
- Brachtendorf J. 'Cicero and Augustine on the Passions', *Revue des Études Augustiniennes*, 43, 289-308.
- Lehmann T. (2016) *Montesquieu and Rousseau on the Passions and Politics*, PHD dissertation, Boston College Morrissey College of Arts and Sciences.
- Long, A. A., Sedley, D. N. (1987) *The Hellenistic Philosophers: vol. 1. Translations of the principle sources with philosophical commentary*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Lowrie W. (1946) *Kierkegaard's attack upon 'Christendom' 1854-1855*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Moreau P. Fr. (2003) 'Τα πάθη: Γενική προβληματική', μτφρ. Γιάννης Πρελορέντζος, *Δωδώνη*, 32/3, σελ. 33-48.
- Mouffe Ch. (2004) 'Πάθη και πολιτική, τα διακυβεύματα της δημοκρατίας', *Επιστήμη και Κοινωνία*, τ. 12, σελ. 39-53.

Διεθνείς σχέσεις & η ασφάλεια ως γλωσσική πράξη: οντολογικά διακυβεύματα & προκλήσεις

Κυριάκος Μικέλης, Επ. Καθηγητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

kmikelis@uom.edu.gr

Θεματική: Πολιτική & λόγος

Σκοπός της εισήγησης είναι η παρουσίαση και κριτική αποτίμηση – ιδίως από τη σκοπιά της (διεθνούς) πολιτικής θεωρίας– της εννοιολόγησης της ασφάλειας με όρους γλωσσικής πράξης, στο οποίο έχει δοθεί μεγάλη προσοχή εντός του επιστημονικού κλάδου των Διεθνών Σχέσεων και δη των λεγόμενων σπουδών για την ασφάλεια. Η συγκεκριμένη εννοιολόγηση σηματοδοτεί την απομάκρυνση από το ερώτημα 'ποιο είναι ένα πρόβλημα ασφάλειας και τι αντιμετώπισης χρήζει' προς το 'πώς έχει προκύψει διυποκειμενικά ένα πρόβλημα ασφάλειας ως τέτοιο', εστιάζοντας στην κατασκευή του νοήματος μέσω γλωσσικών διεργασιών που αφορούν την επισήμανση ενός θέματος ως απειλής, με ταυτόχρονη δικαιολόγηση των έκτακτων και ιδιαίτερων μέτρων για την αντιμετώπισή της (ασφαλειοποίηση/securitization, με αντίστροφη διαδικασία την αποασφαλειοποίηση/desecuritization). Εν προκειμένω, εξετάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά και το οντολογικό υπόβαθρο της σχετικής προβληματικής, κεντρικές θεωρητικές εξελίξεις της, η σχέση της με την 'πολιτική του φόβου', οι συνέπειές της για τον ρόλο, καθώς και για την εννοιολόγηση του 'πολιτικού' και η κανονιστική αξιολόγησή της.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Balzacq, T. (ed.) (2011) *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. London & New York: Routledge.
- Gad, U.P., & Petersen, K.L. (2011) Concepts of Politics in Securitization Studies. *Security Dialogue*, 42(4-5), 315-328.
- Hansen, L. (2012) Reconstructing Desecuritisation: The Normative-Political in the Copenhagen School and Directions for How to Apply it. *Review of International Studies*, 38(3), 525-546.
- Wæver, O. (2015) The Theory Act: Responsibility and Exactitude as Seen from Securitization. *International Relations*, 19(1), 121-127.
- Wæver, O. (2011) Politics, Security, Theory. *Security Dialogue*, 42(4-5), 465-480.
- Williams, M. (2015) Securitization as Political Theory: The Politics of the Extraordinary. *International Relations*, 19(1), 114-120.

Το δικαίωμα του εκλέγειν & του εκλέγεσθαι στα ανάπηρα άτομα ή στα άτομα με αναπηρία

Παναγιώτα Νεοκοσμίδου: Εκπαιδευτικός-Κοινωνική λειτουργός-Msc στη διαπολιτισμική εκπαίδευση –Med στις επιστήμες της αγωγής –Υπ. Δρ. Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
gneokosm@gmail.com

Θεματική: Θέματα Κοινωνικής & Πολιτικής Ανθρωπολογίας

Το πλαίσιο αντιλήψεων που η κοινωνία προσεγγίζει τα άτομα με αναπηρία καθορίζει και τη συμπεριφορά που υιοθετεί απέναντι σε αυτά. Το ιατρό-κεντρικό μοντέλο ακολουθώντας τα απομεινάρια μια τιμωρητικής ηθικής διάστασης της έννοιας η οποία αναπαράγει την παθογένεια και την ενοχή εγκλωβίζει το άτομο σε μια θέση αδυναμίας αναδεικνύοντας τις μειονεξίες και όχι τις ικανότητές που αυτό έχει. Από την άλλη το κοινωνικό μοντέλο μετατοπίζεται έντονα από αυτή την αντίληψη, υποστηρίζοντας ότι δεν είναι η αναπηρία αυτή καθαυτή που αποτελεί το πρόβλημα αλλά η μη ετοιμότητα της κοινωνίας να εντάξει στον ιστό της ισότητα τα εν λόγω άτομα. Η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη να διασφαλίσει την ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Ένα από τα αδιαμφισβήτητα δικαιώματα είναι αυτό του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Ο αποκλεισμός από το συγκεκριμένο δικαίωμα καθιστά την κοινωνία ανεπαρκή και βαθιά άδικη καθώς στερεί τη δυνατότητα των προσωπικών πολιτικών επιλογών σε μία βάση ισότητας και αυτοδιάθεσης. Η πραγματικότητα καταδεικνύει ότι εκατοντάδες χιλιάδες των ατόμων με αναπηρία δεν απολαμβάνουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, στερώντας τις ίσες ευκαιρίες για μία θέση στην πολιτική ζωή.

Η κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία του Αριστοτέλους & του Κ. Καστοριάδη: συγκλίσεις & αποκλίσεις.

Αναστασία Οικονόμου, Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ
oikonomounatasal@gmail.com

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Η παρούσα εισήγηση αποσκοπεί στη διερεύνηση των κοινών σημείων αλλά και ορισμένων διαφορών της κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας του Αριστοτέλους και του Καστοριάδη. Σχετικά με τη δημιουργία της κοινωνίας, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι οι κοινωνικές μορφές της οικίας, της κώμης και της πόλης δημιουργήθηκαν από φυσική αναγκαιότητα με στόχο την κάλυψη αναγκών του ατόμου. Η πόλη ως ολοκληρωμένη κοινωνική οντότητα επιδιώκει το ανώτερο αγαθό, την ευδαιμονία. Ο Καστοριάδης υποστηρίζει ότι η κοινωνία είναι αυτοδημιουργία, η οποία εξελίσσεται ως ιστορία. Κοινό σημείο στη σκέψη τους αποτελεί η συμβολή του ανθρώπινου παράγοντα για τη δημιουργία της κοινωνίας, καθώς και η ανάγκη του ανθρώπου να ζει σε οργανωμένη κοινωνία.

Όσον αφορά το πολίτευμα, ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζει ως άριστο εκείνο που στηρίζεται στην επιτυχή ανάμιξη της δημοκρατίας και της ολιγαρχίας αποβλέποντας στη μεσότητα. Η επιλογή των αρχόντων γίνεται δια κλήρου ή εκ περιτροπής και κυρίαρχο όργανο είναι ο λαός και όχι οι αντιπρόσωποι. Ο Καστοριάδης τάσσεται υπέρ της άμεσης δημοκρατίας του 5ου αι π.Χ. και αποστρέφεται επίσης κάθε έννοια αντιπροσώπευσης. Και οι δύο επισημαίνουν την ύπαρξη ορίων στη δημοκρατία, προκειμένου να αποφευχθεί η διάπραξη ύβρεως του πολίτη. Ως προς την ισότητα, βασική αρχή της δημοκρατίας, αμφότεροι υποστηρίζουν ότι αυτή πρέπει να στοχεύει στη δυνατότητα ίσης συμμετοχής όλων στη διακυβέρνηση του κράτους. Η μη ικανοποίηση του αιτήματος για ισότητα οδηγεί στην επανάσταση. Για τον Καστοριάδη η επανάσταση είναι συλλογική δράση με σκοπό τον μετασχηματισμό των θεσμών της κοινωνίας, για τον Αριστοτέλη στόχος της είναι η απόκτηση πλούτου και πολιτικών τιμών ή η αποφυγή των αντιθέτων τους (Πολιτικά, 1302a 36-37). Ως προς την ελευθερία, τη δεύτερη θεμελιώδη αρχή της δημοκρατίας, και ο δυο τη συνδέουν με την ισότητα, θεωρώντας ότι η μία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την άλλη, με τη διαφορά ότι ο Καστοριάδης τη συνδέει περισσότερο με την αυτονομία.

Επειδή η δικαιοσύνη αποτελεί συστατικό στοιχείο της πόλης, και οι δύο φιλόσοφοι υπογραμμίζουν τη σημασία της. Μάλιστα ο Καστοριάδης συμφωνεί με την αριστοτελική διάκριση τη δικαιοσύνης σε ολική και μερική. Σχετικά με τους νόμους, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για ορθό νόμο που έχει επιτυχία και για νόμο «απεσχεδιασμένον», που δεν επιτυγχάνει τον στόχο του. Ο Καστοριάδης θεωρεί ότι δεν τίθεται θέμα καλού ή κακού νόμου, αλλά «τι σημαίνει για ένα νόμο να είναι καλός ή κακός, μ' άλλα λόγια, τι είναι δικαιοσύνη» (Χώροι του ανθρώπου, σ. 184).

Τέλος και οι δύο στοχαστές επιμένουν στην ενεργό συμμετοχή του πολίτη στην άσκηση της εξουσίας. Βέβαια για τον Καστοριάδη δεν υπάρχει ιδανικός πολίτης όπως υπάρχει για τον Αριστοτέλη, αλλά άνθρωποι που αγωνίζονται να αποτινάξουν την ετερονομία συμμετέχοντας άμεσα στη λήψη των αποφάσεων. Όσο για τους πολιτικούς, θα πρέπει να διαθέτουν αρετή και διοικητική ικανότητα. Όμως αυτό που τους χαρακτηρίζει μαζί με την έλλειψη δεξιοτήτων και πολιτικής φαντασίας, είναι η ανευθυνότητα, σύμφωνα με τον Καστοριάδη.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Aristotle *Politics*, Books III and IV, translated with introduction and comments by R. Robinson, Oxford, 1962.
Aristotle *Politics*, Loeb Classical Library, translated by H. Rackham, Harvard University Press, vol. XXI, London, First publ. 1932, Reprinted 1990⁸.
Αριστοτέλους, *Πολιτικά*, W. D. Ross, Oxonii e Typographeo Clarendoniano, First published 1957, Last published 1962.
Καστοριάδη Κ., *Χώροι του ανθρώπου*, μτφρ. Ζήσης Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1995.
Καστοριάδη Κ., *Ανθρωπολογία, Πολιτική, Φιλοσοφία*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 2001.
Καστοριάδη Κ., *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα, 1999.
Καστοριάδη Κ., *Η ελληνική πόλις και η δημιουργία της δημοκρατίας*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, 1993.
Καστοριάδη Κ., *Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, επιμ. Μ. Κυρτζάκη, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1990.
Καστοριάδη Κ., *Σταυροδρόμια του λαβύρινθου*, μτφρ. Ζήσης Σαρίκας, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1991.
Μαραγγιανού-Δερμούση, Ευ., *Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι. Από τον Θαλή ως τον Αριστοτέλη, Μέρος Δ' «Αριστοτελική ηθική και πολιτική φιλοσοφία»* εκδ. da Vinci, Αθήνα 2016.
Οικονόμου Α., *Οι επιδράσεις της φιλοσοφίας του Αριστοτέλους στο έργο του Κορνήλιου Καστοριάδη*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2015.
Koumakis G., *Dialectic and Democracy, Studies on Plato and Aristotle*, Thessaloniki, Romi Publishing, 2016.
Οικονόμου Γ., «Πολιτεία και παιδεία του Αριστοτέλη», *Φιλοσοφία και Παιδεία*, τεύχος 7, Ιανουάριος 1997.
Οικονόμου Γ., *Η άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2007.
Τάση Θ., *Καστοριάδης*, εκδ. Ευρασία, Αθήνα 2007.
Φουντάρου Σωτηρίου, *Από τη φιλοσοφία στην πολιτική και την παιδεία*, εκδ. Σμίλη, Αθήνα, 2015.

Η έννοια της αντίθεσης Πολιτικής & Παθών στην Πολιτεία του Πλάτωνα

Φίλιππος Παϊπέτης, Δρ. Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

fpaipetis@gmail.com

Θεματική: Πολιτική & πάθη

Σ' ένα έργο όπως η *Πολιτεία* του Πλάτωνα, δεν διεισδύει κανείς στην έννοια της αντίθεσης πολιτικής και παθών παρά εφόσον ερμηνεύει τους δύο αυτούς όρους όχι απλώς ως διαχωρισμένους και στεγανοποιημένους, υπό το νόημα ότι η πολιτική, σε οιαδήποτε μορφή της, δίκαιη ή άδικη, θα εδράζονταν σ' ένα ξεχωριστό πεδίο, ενώ τα αντικρουόμενα προς αυτήν πάθη σ' ένα άλλο και όπου αυτή, μέσω των θεσμικών δομών του κράτους, θα περιοριζόνταν στον ρόλο ενός μηχανισμού επιτήρησης, διόρθωσης και καταστολής αυτών. Επειδή στον Πλάτωνα τα πάθη δεν αφορούν αποκλειστικά τον ιδιωτικό βίο ως πάθη ή επιθυμίες της ατομικής ψυχής, όπως αυτό ισχύει φερέπειν σ' έναν Descartes και εν μέρει σ' έναν Spinoza, αλλά, κατά την καταλυτική ενσωμάτωση και επενέργεια της ιδιωτικής στην δημόσια σφαίρα, του ατομικού ψυχισμού στο πεδίο της πολιτικής, τα πάθη είναι κατ' ουσίαν πάθη της πολιτικής, η ως άνω αντίθεση θα πρέπει να εκληφθεί ως σύγκρουση δύο διαφορετικών μορφών πολιτικής, σύγκρουση, πιο συγκεκριμένα, ενός φιλοσοφικώς επεξεργασμένου υποδείγματος του πολιτικού στοιχείου με διάφορες ανοίκειες προς αυτό εκφάνσεις και εκδηλώσεις του. Αντικατοπτρίζοντας στο ηθικοπολιτικό πεδίο την προβληματική της σχέσης του ενός και του πολλαπλού, η αντίθεση του έλλογου και του μη-έλλογου, του δίκαιου και του άδικου αντιμετωπίζεται από τον Πλάτωνα με όρους αντιπαράθεσως της μίας, στην αδιαιετότητα της ουσίας της, πολιτικής προς την αντιθετική αυτής πολυμορφικότητά της. Έτσι εξηγείται γιατί το εν λόγω έργο του Πλάτωνα δομείται ως γνωστόν στη βάση της οικοδόμησης μιας ιδανικής ή ιδεατής πόλεως-πολιτείας νοούμενης ως επιβολή μιας ορθής θεσμικής, πολιτειακής οργάνωσης του κράτους και της εντός αυτού πολιτικής πρακτικής επί μιας πολιτικής των παθών ως πολιτικής πρακτικής, εξωτερικευμένης σε ολοένα και εντεινόμενες μορφές βίας.

Λίαν καθοριστική τομή για την κατανόηση της αντιπαράθεσης μεταξύ πολιτικής και παθών - αντιπαράθεση που εστιάζεται τόσο στην απουσία μιας έλλογης διαστρωμάτωσης των συγκροτησιακών του κράτους κοινωνικών τάξεων όσο και στην πλατωνική απόπειρα επιβολής της -αποτελεί η ιδιάζουσα της πλατωνικής ηθικοπολιτικής φιλοσοφίας αναγωγή της πολιτικής στην ψυχολογία, τέτοια όπως αυτή εκφέρεται μέσω του αυστηρού παραλληλισμού της ιεραρχικής διάρθρωσης των δομών του κράτους προς εκείνη των μερών της ψυχής. Η Πολιτεία αποτελεί μια τοιχογραφία των μορφών που προσλαμβάνουν οι κάθε είδους, επιβλαβείς για την ύπαρξη του κράτους και την ευδαιμονία του πολίτη, επιθυμίες από τις οποίες άγονται οι κάθε φορά άρχουσες τάξεις, στο πλαίσιο της κριτικής του Πλάτωνα στα παρεκβατικά πολιτεύματα, κριτικής που έχει ως κύριο σκοπό της να καταδείξει ότι τα κορυφούμενα στο τυραννικό πολίτευμα πάθη τα οποία κυριαρχούν στην πολιτική σκηνή είναι και η πλήρης κατίσχυση της αδικίας επί της δικαιοσύνης, θεμέλιου λίθου της ορθής ήτοι ολιστικής ή άλλως ηθικής πολιτικής. Μια τέτοια ηθική πολιτική δεν εξαιρεί από την άσκησή της την βία, αναγκαίου μέσου εκδίωξης τόσο της υφιστάμενης τέχνης όσο και του εν πολλοίς σοφιστικού λόγου ως υπόβαθρων από τα οποία αφορμάται η ανατροπή της φυσικής ιεραρχίας του έσω ανθρώπου και συνεπώς η πρόκληση όξυνσης των πολιτικών παθών.

Αρετή, πρόοδος & κυριαρχία κατά τον Ρουσσώ

Αριστείδης Παπαμανωλάκης, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας Παν. Φράιμπουργκ Ελβετίας
aristidis.papamanolakis@unifr.ch

Θεματική: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία

Η ανάπτυξη του πολιτισμού και η πρόοδος των επιστημών και των τεχνών αλλοίωσαν την ηθική φύση του ανθρώπου εγκαθιδρύοντας συνθήκες κοινωνικής ανισότητας. Σύμφωνα με το Λόγο περί Επιστημών και Τεχνών του Ρουσσώ οι συνθήκες υλικής ευημερίας και εκλέπτυνσης των ηθών δημιούργησαν το πλαίσιο της ηθικής παρακμής του ανθρώπου σε σχέση με την ηθική τελειότητα της φυσικής του κατάστασης. Επιπλέον, η εγκαθίδρυση της πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης αντικατοπτρίζει την απώλεια της φυσικής ισότητας, που βασιλεύει στο στάδιο της πρωτόγονης ανθρώπινης συνύπαρξης. Ως εκ τούτου, η λύτρωση του ανθρώπου από τον εξαναγκασμό της πολιτικής και κοινωνικής ανισότητας εξασφαλίζεται από την ηθική προαγωγή και την αποκήρυξη της παρακμής των θεσμών κοινωνικής οργάνωσης. Σύμφωνα με το Λόγο για την Ανισότητα, η κυριαρχία κλόνισε τις συνθήκες φυσικής ισότητας και ελευθερίας του ανθρώπου. Επιπρόσθετα, η κοινωνική και πολιτική κυριαρχία δεν εκπηγάζει από τη σχέση της φυσικής και σωματικής υπεροχής. Αντίθετα, η κοινωνική διαφοροποίηση δημιουργεί συνθήκες υπακοής, που αντιβαίνουν στη φυσική επιλογή και στην ελεύθερη φύση του ανθρώπου. Εντούτοις, ο Ρουσσώ επιχειρεί στο Κοινωνικό Συμβόλαιο να σκιαγραφήσει το θεσμικό πλαίσιο της ηθικής ανόρθωσης του ανθρώπου από το καθεστώς της ηθικής διαφθοράς στο οποίο υπέπεσε εξαιτίας της κοινωνικής και επιστημονικής προόδου. Η τελευταία δημιούργησε τις προϋποθέσεις της ηθικής ανισότητας, που διαφοροποιείται από τη εγγενή φυσική ανισότητα. Εξάλλου, η εκχώρηση της ελευθερίας της βούλησης στον ανώτατο κυβερνήτη επιφέρει την ατομική υποταγή και την ηθική έκπτωση. Έτσι, η νόμιμη διακυβέρνηση ισοδυναμεί με την απαλλοτρίωση της φυσικής ατομικής ελευθερίας και την αποκήρυξη της ανθρώπινης φύσης. Επομένως, η επίκληση της συλλογικής ασφάλειας και του κοινωνικού συμφέροντος υποβαθμίζει το αγαθό της απεριόριστης και προσωπικής ελευθερίας. Γενικότερα, η ενσωμάτωση του ανθρώπου στην πολιτική κοινωνία όχι μόνο δεν πρέπει να καταπνίγει την αληθινή ελευθερία του ανθρώπου αλλά να μεταμορφώνει και να προάγει την ενστικτώδη φύση μας σε αυθεντική υπακοή στο νόμο, που σέβεται τη φυσική ισότητα μεταξύ των ανθρώπων.

Βιβλιογραφία

- Pierre Burgelin, *La Philosophie de l'Existence de J – J Rousseau*, Paris, 1973.
John W. Chapman, *Rousseau – Totalitarian or Liberal*, New York, 1956.
Victor Goldschmidt, *Anthropologie et politique : Les principes du système de Rousseau*, Paris, 1974.
Andrew Levine, *The Politics of Autonomy*, Amherst Mass. 1976.
Arthur Melzer, *The Natural Goodness of Man: On the System of Rousseau Thought*, Chicago, 1990.
James Miller, *Rousseau: Dreamer of Democracy*, New Haven, Conn., 1984.
Jean – Jacques Rousseau, *Œuvres Complètes*, εκδ. Pléiade, Paris, 1959-95.
Paule – Monique Vernes, *La Ville, la fête, la démocratie : Rousseau et les illusions de la communauté*, Paris, 1978.

Η εργαλειακή λειτουργία της υπόσχεσης στην πολιτική ανθρωπολογία & η συγχώρεση στην πολιτική καθημερινότητα

Παναγιώτης Παππάς, Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ
panorappas@hotmail.com

Θεματική: Θέματα πολιτικής & κοινωνικής ανθρωπολογίας, Πολιτική & λόγος

Ο σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να ιχνηλατηθεί η σχέση και η σύνδεση των εννοιών της «υπόσχεσης» και της «συγχώρεσης» με το πολιτικό γίνεσθαι και τις ανθρώπινες σχέσεις, τόσο σε επίπεδο μικροπολιτικής όσο και σε επίπεδο μακροπολιτικής. Στο λυκαυγές του εικοστού-πρώτου αιώνα και διαρρήδην σε μια εποχή απουσίας της σκέψης και απόσυρσης του φιλοσοφικού ο στοχασμός και η φιλοσοφία γίνονται υπόθεση προσωπικής ευθύνης, αφού δουλεύει κανείς φιλοσοφικά απροϋπόθετα. Η σκέψη υποκαθίσταται από την υποκουλτούρα, δηλαδή την πρόληψη του καθενός, την προσωπική εκδοχή του πολιτισμικού στοιχείου σε ατομικό επίπεδο, με το ιστορικό *a priori* να αποτελεί σύνθεμα από κορυφαίες πρόληψεις. Ουσιαστικά επαναμφισβητείται ο τύπος του ανθρώπου με την ανεξάρτητη κρίση και το ενδιαφέρον για τα ζητήματα γενικής εμβέλειας και εγκλειόμαστε σε μια λογική του εγγύτερου σε μας, ενώ η ζωή μας συνδέεται με μια χωρικότητα άμεσων γειτνιάσεων που μπορεί να μην έχουν καμιά διαλεκτική αξία. Είναι λες και δεν έχει κατατεθεί τίποτα σε επίπεδο σκέψης και εννοιών. Γι' αυτό χρειάζεται να αρχίσουμε από μικρές λέξεις, με μεγάλη, όμως, σημασία όπως η «υπόσχεση» και η «συγχώρεση», με τη φιλοσοφία να αποτελεί το εργαλείο να παγιώσουμε τρόπους και έξεις, αφού διαθέτει καθοδηγητικότητα πολιτικώ τω τρόπω. Για το σκοπό αυτό έγινε μια παρουσίαση και ανάλυση της έννοιας της «υπόσχεσης» στη φιλοσοφία του Νικολό Μακιαβέλλι, μελετήθηκε η άποψη του Φρίντριχ Νίτσε στο ζήτημα της υπόσχεσης με τη σύμπραξη της λήθης καθώς και η διασύνδεσή της με τον άνθρωπο, ενώ παρουσιάστηκε και η τοποθέτηση της Άννας Άρεντ στο θέμα της συγχώρεσης στην ανθρώπινη κατάσταση. Η επεξεργασία των ιδεών τους κατέδειξε το ρόλο που δύνανται να διαδραματίσουν στη ζωή των ανθρώπων, πολιτικά και κοινωνικά. Συγκεκριμένα έγινε η οριοθέτηση της υποσχεσιολογίας ενός Ηγεμόνα και πότε αυτή είναι θεμιτή, καθώς και πώς η υπόσχεση χαρακτηρίζει και προσδιορίζει τον άνθρωπο στην κουλτούρα της καθημερινότητας διαφοροποιώντας τον από τα υπόλοιπα όντα. Παράλληλα επισημάνθηκε ο τρόπος με τον οποίο η συγχώρεση μπορεί να αποτελέσει πανάκεια στις ανθρώπινες σχέσεις καθώς και εργαλείο πολιτικής εκμετάλλευσης από τους εξουσιάζοντες. Η ανάδειξη αυτής της σχέσης κοινωνικής και πολιτικής ανθρωπολογίας αφενός και υπόσχεσης και συγχώρεσης αφετέρου μπορεί να γίνει οδηγός για μελέτες στην πολιτική ιστορία και σκέψη. Η γενικότητα της έρευνας έγκειται στο γεγονός της μελέτης των εννοιών, ενώ ειδικότερα έχει ξεδιπλωθεί η άμεση συνάρτησή τους με την πολιτική αγωγή, ταυτότητα και συμπεριφορά των πολιτών και των πολιτικών.

Βιβλιογραφία

1. Φρίντριχ Νίτσε, *Γενεαλογία της Ηθικής*, Μετάφραση: Ζ. Σαρίκας, Αθήνα, Εκδόσεις Νησίδες 2001.
2. Νικολό Μακιαβέλλι, *Ο Ηγεμόνας*, Μετάφραση: Μ. Κασιωτάκη, Αθήνα 2007, Εκδόσεις Πατάκη.
3. Νικολό Μακιαβέλλι, *Η ζωή του Καστρούτσο Καστρακάνι*, επίμετρο Μπαμπασάκης Γ., Εκδόσεις Άρκτος, Αθήνα, 1993.
4. Χάνα Άρεντ, *Υπόσχεση πολιτικής*, Μετάφραση: Κατερίνα Χαλμούκου, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Κέδρος.
5. Hannah Arendt, *The human condition*, University of Chicago Press, Chicago, 1998.

Το χαμόγελο της Αντιγόνης: Αμφισημίες μιας οριακής μορφής

Δέσποινα Παρασκευά-Βελουδογιάννη, Υπ. Δρ. Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ

dparaskeya@gmail.com

Θεματική: Πολιτική φιλοσοφία & Θεολογία

Από τον Χέγκελ⁸ και τον Χαίλντερλιν⁹ στον Ανούιγ¹⁰ και τον Μπρεχτ,¹¹ από τον Λακάν¹² στον Άρη Αλεξάνδρου,¹³ και από την Ιριγκαράϊ¹⁴ στην Μπάτλερ¹⁵ και τον Ζίζεκ,¹⁶ η μελέτη της Αντιγόνης συστήνει τον κατεξοχήν τόπο συνάντησης των κλασικών σπουδών με την πολιτική φιλοσοφία, τη σύγχρονη πολιτική και κοινωνική θεωρία, αλλά και την ψυχανάλυση, τη γλωσσολογία και τις σπουδές φύλου. Από το αχανές ψηφιδωτό των επεξεργασιών που εδώ και αιώνες γεννούν οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις του πιο εμβληματικού ίσως σοφοκλείου χαρακτήρα, η προτεινόμενη ανακοίνωση θα επιχειρήσει να παρέμβει στη συζήτηση που, με αφορμή και παράδειγμα το πρόσωπο της Αντιγόνης, διεξάγεται γύρω από τις έννοιες της εξουσίας, της αντίστασης και της υποκειμενοποίησης.

Παρά την πληθώρα ερμηνειών σε σχέση με την τραγωδία και τα πρόσωπα που λαμβάνουν μέρος σε αυτήν, η αναπαράσταση της Αντιγόνης ως συμβόλου αντίστασης παραμένει κυρίαρχη αν όχι αδιαμφισβήτητη. Η παρούσα εργασία θέτει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της ακριβώς την έννοια της αντίστασης και επιδιώκει να διερευνήσει τη σχέση της με την έννοια της εξουσίας, της πολιτειότητας και της επιθυμίας υπό τη σκοπιά μιας φεμινιστικής κριτικής των θεωριών υποκειμενοποίησης.

Αν είναι όντως η Αντιγόνη ένα «κακό υποκείμενο»,¹⁷ όπως θα το κωδικοποιούσε ο Αλτουσέρ, ένα υποκείμενο δηλαδή που αρνείται να συμμορφωθεί με τους κυρίαρχους κανόνες και ως εκ τούτου ενεργοποιεί τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του κράτους, θα μπορούσε πιθανότατα να θεωρηθεί παράδειγμα εκπροσώπου ανταγωνιστικής ιδεολογίας και επομένως φορέας μιας υποκειμενοποίησης που προκύπτει ως εναντίωση στον νόμο. Ωστόσο, η Αντιγόνη επιμένει καθ' όλη τη διάρκεια του έργου στην αντίστιξη θεϊκού και πολιτικού νόμου και επιβεβαιώνει ότι η πράξη της συνιστά υποταγή στον θεϊκό νόμο. Με αυτό το δεδομένο, η ανυποταξία της Αντιγόνης ενδεχομένως να είναι το άλλο πρόσωπο μιας καθυπόταξης, να σηματοδοτεί άλλη μια έκφραση υποκειμενοποίησης διά της καθυπόταξης –και όχι διά της άρνησης καθυπόταξης– αλλά αυτή τη φορά σε έναν μη κυρίαρχο νόμο.

Η Μπάτλερ επισημαίνει ότι η Αντιγόνη χρησιμοποιεί τη γλώσσα της εξουσίας που αντιστρατεύεται και είναι ακριβώς αυτή η ατελής επανάληψη του υπαρκτού που υπονομεύει το ίδιο το υπαρκτό καθώς το αποδιαρθρώνει.¹⁸ Πάνω σε μια τέτοια παρατήρηση όμως αξίζει να διατυπωθεί ένα άλλο ερώτημα: Είναι άραγε ο νόμος η μόνη μορφή εξουσίας; Κατ' επέκταση, μπορεί να υπάρξει αντίσταση που να μην προϋποθέτει καθυπόταξη;

Από την άλλη, μήπως τελικά δεν θα έπρεπε αναζητούμε τροπικότητες καθυπόταξης αλλά προσπάθειες εκπλήρωσης μιας επιθυμίας; Της επιθυμίας για τον αδελφό, της αγάπης για τον αδελφό; Είναι όμως πράγματι αναγκαίο να αντιπαραβάλουμε την καθυπόταξη στον νόμο προς την εκπλήρωση της επιθυμίας ή θα μπορούσαμε να περιγράψουμε την Αντιγόνη ως παράδειγμα σύμπτωσης επιθυμίας και νόμου; Και αν βασική αιτία της ανυπακοής της Αντιγόνης ήταν η αγάπη της για τον Πολυνείκη, γιατί η Ισμήνη, η αδερφή της, κρατά διαφορετική στάση; Με άλλα λόγια, γιατί η Ισμήνη εγκαλείται από τον νόμο του Κρέοντα ενώ η Αντιγόνη όχι παρόλο που και οι δύο συνδέονται με τον Πολυνείκη με τον ίδιο βαθμό συγγένειας; Είναι ο φόβος, δηλαδή η κατασταλτική δυνατότητα του νόμου, επαρκής απάντηση σε αυτό το ερώτημα;

⁸ Έγκελς, *Φαινομενολογία του νου*, μτφρ. Γιώργος Φαράκλας, Εστία, Αθήνα 2007.

⁹ Sophocles, *Antigone*, μτφρ. Friedrich Hölderlin, Insel, Φραγκφούρτη 1989.

¹⁰ Ζαν Ανούιγ, *Αντιγόνη*, μτφρ. Στρατής Πασχάλης, Γκόννη, Αθήνα 2015.

¹¹ Μπέρτολντ Μπρεχτ, *Η Αντιγόνη του Σοφοκλή. Διασκευή για τη σκηνή βασισμένη στη μετάφραση του Χαίλντερλιν*, μτφρ. Ελένη Βαροπούλου, Γκόννη, Αθήνα 2014.

¹² Jacques Lacan, «The essence of tragedy: A commentary on Sophocles' *Antigone*», στον ίδιο, *The Ethics of Psychoanalysis, 1959-1960: The Seminar of Jacques Lacan, Book VII* μτφρ. Denis Porter, W.W. Norton & Company, Νέα Υόρκη 1997.

¹³ Άρης Αλεξάνδρου, «Αντιγόνη», στον ίδιο, *Εξω απ' τα δόντια. Δοκίμια 1937-1975*, Ύψιλον, Αθήνα 1982.

¹⁴ Luce Irigaray, *Speculum of the Other Woman*, μτφρ. Gillian C. Gill, Cornell University Press, Ίθακα 1985.

¹⁵ Judith Butler, *Η διεκδίκηση της Αντιγόνης*, μτφρ. Βαρβάρα Σπυροπούλου, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2014.

¹⁶ Slavoj Žižek, *Antigone*, Bloomsbury, Λονδίνο 2016.

¹⁷ Λουί Αλτουσέρ, «Ιδεολογία και ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους (Σημειώσεις για μια έρευνα)», στον ίδιο, *Θέσεις*, μτφρ. Ξενοφών Γιαταγάνας, Θεμέλιο, Αθήνα 1977, σ. 116.

¹⁸ Butler, *Η διεκδίκηση της Αντιγόνης*, ό.π.

**Έλλογος Ελληνική Κοινοπολιτεία. Η Ελληνική πολιτική θεωρία & πράξη
σύμφωνα με τον διαχρονικό Ελληνικό πολιτισμό**
Γιώργος Παύλος, Καθηγητής Φυσικής & Φιλοσοφίας ΔΠΘ
gravlos7@gmail.com
Θεματική: Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους

Το σύγχρονο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, και πνευματικό αδιέξοδο τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο σχετίζεται με το φιλοσοφικό, θεολογικό και ψυχαναλυτικό υπόβαθρο του δυτικού πολιτισμού, όπως αυτός διεμορφώθηκε μέσα από την δυτική χριστιανική σκέψη και την δυτική φιλοσοφία με κορύφωση το δυτικό τεχνικό πνεύμα. Στην εργασία αυτή αφού δείξουμε τα αδιέξοδα του δυτικού τρόπου σκέψης και πράξης, παρουσιάζουμε μία νέα πολιτική Θεωρία πέραν των γνωστών δυτικών δυιστικών πολιτικών θεωριών που προέρχονται μέσα από τον δυτικό διαφωτισμό και την δυτική αναγέννηση. Στη νέα αυτή πολιτική θεωρία επιχειρείται μία σύνθεση πρακτικών και θεωρητικών απόψεων που απορρέουν από την ελληνική και Ανατολική χριστιανική πολιτιστική παράδοση. Στόχος μας είναι να συμβάλλουμε προκειμένου ο καθόλου ελληνικός και ανατολικός χριστιανικός πολιτισμός να αποτελέσουν την βάση μιας πολιτειολογίας που μπορεί πραγματικά να ανταποκριθεί στα σύγχρονα ζητήματα και στις σύγχρονες ανάγκες του ανθρώπου και του πολιτισμού.

**Ο κοινός τόπος της Αισθητικής & της Πολιτικής: η εμπειρία του Είναι μέσα από την Τέχνη
& την Αισθητική Οικολογία**
Αλέξης Πέτρου, Αν. Καθηγητής, Τμήμα Παιδαγωγικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
petrou.a@unic.ac.cy
Θεματική: Θέματα Κοινωνικής & Πολιτικής Ανθρωπολογίας

Η κάθε εποχή κυριαρχείται από ορθολογιστικά δομημένα συστήματα σκέψης, που παράγονται κοινωνικά και ρυθμίζονται ιστορικά. Η πιο πάνω παραδοχή αφορά και σε ζητήματα που ενδιαφέρουν την Αισθητική και τη Φιλοσοφία της Τέχνης, τα οποία μάλιστα ήδη από την κλασική εποχή απασχόλησαν τους θεωρητικούς, εγείροντας αντιπαλότητες και εντάσεις. Σήμερα οι δυσκολίες αυτές δεν έχουν ξεπεραστεί και τόσο οι απόψεις των μοντέρνων όσο και των μεταμοντέρνων μας δείχνουν τους λόγους της διαφοράς, καθώς οι πρώτοι φαίνεται να επικεντρώνουν την προσοχή τους στα αντικειμενικά κριτήρια και τους κανόνες ενώ οι δεύτεροι στο γούστο, την ερμηνεία και το συγκεκριμένο. Αν και αυτή η διαφορά φαίνεται δύσκολο να ξεπεραστεί, στην παρουσίαση αυτή θα συζητήσουμε την οικολογική πολιτική της τέχνης, και θα συζητήσουμε τους λόγους που τα σύγχρονα πολιτικά ζητήματα σχεδόν μας υποχρεώνουν να ξανασκεφτούμε τόσο την ιδιαίτερη δυναμική όσο και το συγκεκριμένο μέσα στο οποίο λειτουργούν ή θα πρέπει να λειτουργούν η Αισθητική και η Φιλοσοφία της Τέχνης. Θα εστιάσουμε στο κριτικό πνεύμα της Σχολής της Φρανκφούρτης και τον πρωτοποριακό στοχασμό του Dewey, που φαίνεται να επιστρέφει στο προσκήνιο και να αναζητεί μια δεύτερη ανάγνωση.

**Martin Heidegger: από το ζῶον λόγον ἔχον στο *animal rationale*:
ουσία, λόγος & πολιτική στον Αριστοτέλη**
Πιτένης, Κωνσταντίνος
pitenisk@gmail.com

Η παρούσα εισήγησή μας θα επικεντρωθεί στην ερμηνεία του Corpus Aristotelicum από τον νεαρό Heidegger των μέσων της δεκαετίας του '20, με ειδικότερη αναφορά στην πραγματεία *Der Begriff der Zeit* (Η έννοια του χρόνου, 1924), όπου ο Γερμανός στοχαστής στοιχειοθετεί τις προγραμματικές δηλώσεις του κεφαλαϊώδους και μνημειώδους έργου του *Sein und Zeit* (Είναι και χρόνος, 1927). Έχοντας αναφανδόν και δεδηλωμένα επηρεαστεί στο προκείμενο στάδιο της φιλοσοφικής του εξέλιξης από τον μεγάλο Σταγειρίτη φιλόσοφο, ο Heidegger θα αποπειραθεί να προβληματοποιήσει τη μεταγραφή του ζῶον λόγον ἔχοντος (Πολιτικά 1253a 9-10) σε *animal rationale*, ασκώντας μια κριτική στον ρασιοναλισμό της νεότερης φιλοσοφικής παράδοσης και τον καρτεσιανό σολιψισμό (cogito ergo sum). Κατά τον Heidegger, στον αριστοτελικό λόγον συνδηλώνονται δυνατότητες για μια διάνοιξη στην πολιτική σφαίρα του «λέγειν» (Reden) ως «ομιλείν-συζητεῖν-κοινωνεῖν» με τον άλλο εντός «αλληλοκόσμου» (Mitwelt) ως «Εἶναι-ο-ένας-μαζί-με-τον-άλλο» (Miteinandersein), εντός του βίου που

διαμείβεται και διάγεται μέσα στην αρχαιοελληνική πόλιν, πράγμα που συσκοτίστηκε επί μακρόν από την παραδεδομένη μεταγραφή του ορισμού του ανθρώπου σε «ορθολογικό ον» (vernunftbegabtes Lebewesen) από τους Λατίνους. Φανερά γοητευμένος από τη δημοσιότητα και την καθημερινότητα ενός τέτοιου λέγειν, ο νεαρός Heidegger θα υποστηρίξει την ανάγκη μιας επανεπίσκεψης των αριστοτελικών φιλοσοφικών τόπων γένεσης των εννοιών σε μια απόπειρα επανασύμφρασης της θεωρίας με την πράξιν. Ο εν λόγω αναστοχασμός του αριστοτελικού corpus αφορά στην οντολογική επαφή και τη γενετική συμφωνία των εννοιολογικών συλλήψεων του Σταγειρίτη με τη «βιοτική πραγματικότητα» (Faktizität). Ο αριστοτελικός λόγος δεν συνίσταται ουσιαδώς παρά ι) σε ένα αποφαίνεσθαι (φάος) και μια θεωρίαν (θέα, όράω) – δηλαδή σε μια πρωταρχικά βλεμματική και βιωματική σχέση της ανθρώπινης ύπαρξης (Dasein) με τον περιβάλλοντα κόσμο (Umwelt: «περίκοσμος»), και ιι) σε ένα προσαγορεύειν (ἀγορεύω, εἶπον) όχι απλώς κατηγοριακό ή εννοιολογικό αλλά διαλογικό και συλλογικό, ενί λόγω πολιτικό. Προς επίρρωση αναφέρουμε τη χαϊντεγκεριανή παρατήρηση αναφορικά με τη διττή ετυμολογική προέλευση και υπόσταση του ρήματος εἶμι (sein, bin), η οποία συστήνεται από τους γλωσσολόγους Jacob και Wilhelm Grimm. Σύμφωνα με αυτή, το ρήμα sein (α' πρόσ.: bin) συνίσταται στις προθέσεις bei (παρά τινι, σε) και in (εν, εντός, μέσα). Τούτο σημαίνει πως υποδηλώνει τη διττή οντολογική φύση του ανθρώπινου «Εἶναι-εδώ» (Dasein) ως όντος εν σχέσει προς ἕτερα (πολιτική) αλλά και ως όντος που ιδιωτεύει και ασχολείται με τα του οίκου, εφόσον, όπως εξίσου αναφέρεται, η πρόθεση in κατάγεται με τη σειρά της από το παλαιό ρήμα innan, που σήμαινε «κατοικώ», «κατοικοεδρεύω εντός» (ann: «εξοικειώνομαι», «συνηθίζω»· πρβ. habitare και inhabit).

Βιβλιογραφία

- Αριστοτέλης. 2010. *Ηθικά Μεγάλα*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Β. Μπετσάκος, Θεσσαλονίκη, Ζήτηρος.
- Αριστοτέλης. 2006 (α). *Ηθικά Νικομάχεια. Βιβλία Α'-Δ'*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Δ. Λυπουρλής, Θεσσαλονίκη, Ζήτηρος.
- Αριστοτέλης. 2006 (β). *Ηθικά Νικομάχεια. Βιβλία Ε'-Κ'*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Δ. Λυπουρλής, Θεσσαλονίκη, Ζήτηρος.
- Αριστοτέλης. 2009. *Μετά τα Φυσικά. Βιβλίο Α'*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Β. Κάλφας, Αθήνα, Πόλις.
- Δεληβογιατζής, Σ. 2004. 'Το πολιτικό διακύβευμα στον Αριστοτέλη', *Ο Αριστοτέλης και η σύγχρονη εποχή. Πρακτικά του 6ου πανελληνίου συνεδρίου, πρόλογος Β. Ν. Πάππας, επιμέλεια Ι. Γ. Καλογεράκος, Χαλκιδική, Εκδόσεις – Ι.Λ.Ε.Χ.*, σσ. 77-87.
- Δόικος, Π. 2017. 'Η φαντασία και ο εσωτερικός χώρος στο *Περί ψυχής* του Αριστοτέλη', *Principia Formarum. Οντολογία της στοχαστικής φαντασίας. Δεύτερη έκδοση, διευρυμένη*, Θεσσαλονίκη, Ρώμη, σσ. 57-63.
- Fichte, J. G. 1997. *Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre*, Hamburg, Felix Meiner.
- Ζυλσόν, Ε. 2009. *Το Ον και η Ουσία [L'Être et l'Essence]*, εισαγωγή και μετάφραση Θ. Σαμαρτζής, Κρήτη, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Gottfried, M. 1965. *Allgemeine Metaphysik. Ihre Probleme und ihre Methode*, Berlin, Walter de Gruyter.
- Grimm, J. und W. 1889. *Deutsches Wörterbuch*, Leipzig, S. Hirzel Verlag.
- Hegel, G. W. F. 2010. *Η επιστήμη της Λογικής. Η διδασκαλία περί της ουσίας (α) [Wissenschaft der Logik. Die Lehre vom Wesen]*, μετάφραση, σημειώσεις, επιλεγόμενα Θ. Πενολίδης, Αθήνα, Κράτερος.
- Hegel, G. W. F. 2014. *Η επιστήμη της Λογικής. Η διδασκαλία περί της ουσίας (β)*, πρόλογος, μετάφραση, σημειώσεις, επιλεγόμενα Θ. Πενολίδης, Αθήνα, Κράτερος.
- Heidegger, M. 1981. 'Das Gedicht', *Gesamtausgabe. Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, τόμ. 4, Frankfurt, Vittorio Klostermann, σσ. 182-192.
- Heidegger, M. 2009. *Η έννοια του χρόνου [Διάλεξη και Πραγματεία (1924). Der Begriff der Zeit]*, προλεγόμενα, μετάφραση, σχόλια Δ. Υφαντής, Αθήνα, Ροές.
- Heidegger, M. 1985 (α). *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles. Einführung in die phänomenologische Forschung*, τόμ. 61, Frankfurt, Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1991. *The concept of time*, trans. W. McNeill, Bodmin, Blackwell.
- Heidegger, M. 2012. *Τι είναι μεταφυσική; [Διάλεξη (1929), Επίλογος (1943), Εισαγωγή (1949)]*, μτφ. Π. Θανασάς, Αθήνα, Πατάκη.
- Heidegger, M. 1951. *Was ist Metaphysik? Sechste durch Einleitung und Nachwort vermehrte Auflage*, Frankfurt, Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 2000. 'Wer ist Nietzsches Zarathustra?', *Gesamtausgabe. Vorträge und Aufsätze*, τόμ. 7, Frankfurt, Vittorio Klostermann, σσ. 99-124.
- Heidegger, M. 1985 (β). 'Who is Nietzsche's Zarathustra?', *The new Nietzsche. Contemporary Styles of Interpretation*, edit. D. Allison, London, MIT Press, σσ. 64-79.
- Hofmann, J. B. 1974. *Ετυμολογικόν λεξικόν της αρχαίας ελληνικής*, μτγλ. Α. Παπανικολάου, Αθήνα, χ.ε.
- Κράλλης, Χ. 2017. 'Σχόλια στην Εισαγωγή στη Μεταφυσική του Heidegger', *Φιλοσοφείν*, τχ. 15, σσ. 81-103.
- Λαμπρέλλης, Δ. 2015. 'Εκδοχές της αβύσσου και του θεμελίου – Εκδοχές της περιπλάνησης', *Substantia Philosophica*, τχ. 1, σσ. 58-73.
- Πενολίδης, Θ. 2004. 'Η τραγική πράξη στον Αριστοτέλη', *Αξιολογικά*, τχ. 14, σσ. 61-93.
- Schelling, F. W. J. 2015. *Σύστημα του υπερβατολογικού Ιδεαλισμού [System des transzendentalen Idealismus]*, μετάφραση, επίμετρο Π. Δάφνος, πρόλογος, εισαγωγή, επιμέλεια μετάφρασης Θ. Πενολίδης, Αθήνα, Κράτερος.

- Schüssler, I. 1972. *Die Auseinandersetzung von Idealismus und Realismus in Fichtes Wissenschaftslehre*, Frankfurt, Vittorio Klostermann.
- Σταματάκος, Ι. 1972. *Λεξικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός "Ο Φοίνιξ" Ε.Π.Ε.
- Τζαβάρας, Γ. 2015. 'Επαναπατρισμός κατά τον Hölderlin και τον Heidegger', *Substantia Philosophica*, τχ. 1, σσ. 74-111.
- Yfantis, D. 2009. *Die Auseinandersetzung des frühen Heidegger mit Aristoteles: ihre Entstehung und Entfaltung sowie ihre Bedeutung für die Entwicklung der frühen Philosophie Martin Heideggers (1919-1927)*, Berlin, Duncker & Humblot.
- Wagner, H. 1966. 'Platos Phaedo und der Beginn der Metaphysik als Wissenschaft', *Kritik und Metaphysik*, Hrsg. Fr. Kaulbach und J. Ritter, Berlin, Walter de Gruyter, σσ. 363-382.
- Wilson, J. E. 1996. *Schelling und Nietzsche. Zur Auslegung der frühen Werke Friedrich Nietzsches*, Berlin, Walter de Gruyter.
- Wohlrab, M. χ.χ. *Platonis Dialogi. Secundum Thrasylli Tetralogias Dispositi*, Tome 1, Lipsiae, B. G. Teubneri.

Η γλωσσική φιλοσοφία στο φως της κριτικής: η επιρροή του G. Lukács & της κριτικής της «αστικής φιλοσοφίας»

Νίκος Τζ. Σέργης, Ειδικός Επιστήμων (Π.Δ. 407/80) ΔΠΘ, Μτδρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου
papsergis@yahoo.gr
Θεματική: Πολιτική & λόγος

Η Ιστορία της Φιλοσοφίας στον 20ό αιώνα περιλαμβάνει όπως είναι αναμενόμενο μια ποικιλία αντιπαραθέσεων ανάμεσα στα ρεύματα που εμφανίστηκαν. Μια τέτοια σύγκρουση, στην οποία ωστόσο δεν έχει αποδοθεί η μελέτη που της αναλογεί ως σήμερα, εμφανίστηκε στις δύο δεκαετίες που προηγούνται του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και συνεχίστηκε για κάποια χρόνια μετά. Πρόκειται για την οξεία κριτική που εκτοξεύτηκε από τους –μαρξιστές αλλά όχι μόνο– πολιτικούς φιλοσόφους εναντίον του Λογικού Θετικισμού, ο οποίος βρισκόταν κατά την εποχή που αναφέρουμε στην ανάπτυξή του και επεκτεινόταν ολοένα ως προς την επιρροή. Για να είμαστε ιστορικο-φιλοσοφικά συνεπείς, θα πρέπει να αναφέρουμε επιπλέον δύο παράγοντες: α) η ιστορικιστική στροφή της Γλωσσικής Φιλοσοφίας, που ξεκινά τη δεκαετία του '60, κατά μία ερμηνεία ενσωματώνει την κριτική των πολιτικών φιλοσόφων και β) η εν λόγω κριτική συμβάλλει στη διαμόρφωση των διαφορετικών τάσεων στη Φιλοσοφία της Γλώσσας (π.χ. ευρωπαϊκή – ρωσική και αγγλοσαξονική τάση). Στη βιβλιογραφία έχει εν μέρει αξιολογηθεί η εικασία πως ο κύριος φορέας της επίθεσης στον Λογικό Θετικισμό, ήτοι η Σχολή της Φρανκφούρτης, χωρίς αυτό να ομολογείται ρητώς, έχει δεχτεί σημαντική επιρροή από τις θέσεις του ούγγρου φιλοσόφου G. Lukács. Αντιθέτως, ο καντιανός προσανατολισμός του «Κύκλου της Βιέννης» αποτελεί μια παραδοχή που μόνο μερικώς μπορεί να αμφισβητηθεί. Έτσι, στη γερμανόφωνη φιλοσοφία δημιουργούνται δύο ρεύματα που, από τη γέννησή τους ακόμη, απελευθερώνουν δυνατότητες αντιπαράθεσης: από τη μια το μαρξιστικού προσανατολισμού φιλοσοφείν περί τον κοινωνικό και πολιτικό μετασχηματισμό, το οποίο αμφιταλαντεύεται μεταξύ του Kant και του Hegel ελέω του θετικισμού του Marx, και από την άλλη ο Λογικός Εμπειρισμός με πιο σαφή καντιανά θεμέλια. Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να αγνοηθεί η προσπάθεια του κύκλου πέριξ του Μ. Μπαχτίν για τη θεμελίωση μιας Φιλοσοφίας της Γλώσσας με μαρξιστική αφετηρία, η οποία αφενός μεν είχε συνέχεια αφετέρου δε εκφράζει εμπράγματα ως προς τις ιδέες την ουσία της κριτικής στη Γλωσσική Φιλοσοφία. Στο άρθρο θα μελετηθεί η συμβολή του Lukács στις φιλοσοφικές αντεγκλήσεις της εποχής, με έμμεσο όμως και όχι άμεσο τρόπο. Για την ακρίβεια θα μελετηθεί ένα θεμελιώδες κεφάλαιο από το βιβλίο του Lukács: *Ιστορία και ταξική συνείδηση*, όπου γίνεται μια μνημειώδης προσπάθεια να καταρριφθεί πλήρως ο καντιανισμός, μέσα από τις ίδιες τις αντιφάσεις της «αστικής σκέψης» και όχι δια μέσου μιας πολιτικής ανάλυσης για την «ανωτερότητα» του «σοσιαλισμού». Με δεδομένο ότι η φιλοσοφική μορφή του Lukács αποτελεί από τη μια, μεταφορικά λέγοντας, ενσάρκωση των θεωρητικών και πρακτικών «περιπετειών» της μαρξιστικής Ιστορίας του 20ού αιώνα και από την άλλη εξαιρετικό εκπρόσωπο των ζυμώσεων στις ιδέες της εποχής του, αν όχι έμβλημα για τα φιλοσοφικά πνεύματα, η (βραχύβια και αυτο-λογοκριμένη) παρέμβασή του για την οριστική ήττα του Kant από τον Hegel, ενδέχεται να επηρέασε εκ των υστέρων τη σφοδρή επίθεση των πολιτικών φιλοσόφων εναντίον της Φιλοσοφίας της Γλώσσας. Αναλύοντας το κεφάλαιο για τις «αντινομίες της αστικής σκέψης», θα επιχειρήσω στο άρθρο να εντοπίσω τις πιθανές επιρροές του στην κριτική περί ανύπαρκτης «ουδέτερης φιλοσοφίας», καθώς και την επικαιρότητά του στη σημερινή μεταμοντέρνα σύγχυση όπου η αντίθεση καντιανισμού – εγελιανισμού μοιάζει φαινομενικά παραγκωνισμένη, αλλά στην ουσία παραμένει ενεργή.

Η θεμελιώδης έννοια της ισότητας & το φύλο στην πολιτική της εποχής μας

Δέσποινα Γ. Σκουλά, Δρ. Νομικής ΔΠΘ

debbieskoula@yahoo.gr

Θεματική: Πολιτική & φύλο

Απώτερος στόχος της εισήγησης αυτής είναι να δοθούν απαντήσεις στα κρίσιμα ζητήματα της εποχής μας όπως αυτό της ισότητας ως δικαίωμα κι εκείνο της συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική. Δηλαδή, να ερευνηθεί αρχικά, εάν η θεμελιώδης έννοια της ισότητας ως αναφαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου, ισχύει στην -πολιτική της- διάστασή της μεταξύ των δύο φύλων. Και δεύτερον, να εξεταστεί εάν η συμμετοχή του φύλου στην πολιτική είναι ή όχι επαρκής και γιατί; Για να ανταποκριθούμε στον παραπάνω στόχο, κρίνεται απαραίτητο να διερευνηθεί ιστορικά και συνταγματικά όχι μόνο η αφετηρία της εισόδου των γυναικών στον πολιτικό στίβο αλλά και ο ρόλος τους και η εξέλιξη της εν γένει δραστηριότητάς τους στα κοινά, μετέπειτα. Συγκεκριμένα, από τη σπουδαία εκείνη χρονική στιγμή για τη χώρα μας που κατοχυρώνεται συνταγματικά το εκλογικό καθολικό δικαίωμα των γυναικών προκύπτουν, αναμφισβήτητα, θετικά αποτελέσματα. Ωστόσο, παρά την υλοποίηση, σε κανονιστικό επίπεδο, της διεύρυνσης της δημοκρατίας σε όλους τους πολίτες πλέον και την ισότητά τους σε όλα τα επίπεδα κοινωνικής και πολιτικής ζωής μεταπολεμικά, διερωτόμαστε ακόμη και μάλιστα έντονα, για τη χαμηλή σε ποσοστά συμμετοχή του φύλου στην πολιτική δράση (στα κοινοβούλια, τοπικά συμβούλια αλλά και σε καίριες θέσεις κομμάτων και οργανισμών του ιδιωτικού τομέα ή της δημόσιας διοίκησης). Ποιοι είναι οι λόγοι της ελλειμματικής αυτής συμμετοχής τους και από ποιους παράγοντες μπορεί να υπονομεύεται; Τι είναι εκείνο που εμποδίζει τις γυναίκες να συμμετέχουν στα κοινά και γενικότερα στην πολιτική σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που επιχειρεί να απαντήσει η εισήγηση αυτή. Ωστόσο, η έμφαση δίδεται κυρίως, στις εξελίξεις που έχουν σημειωθεί στην εθνική και στην ευρωπαϊκή δικαιοταξία, τα τελευταία χρόνια και τον τρόπο με τον οποίο ο νομοθέτης προσπαθεί να εξασφαλίσει την εφαρμογή των διατυπώσεων του.

Η Ηθική συστήνει τον Λόγο στα Πολιτικά του Αριστοτέλη

Γεώργιος Τζήμας, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

tzimasmg@gmail.com

Θεματική: Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους

Η ηθική στον Αριστοτέλη παρουσιάζεται ως απότοκος της συνήθειας στην οποία υφίσταται συμμετοχή του λογικού. Η αγωγή και η άσκηση¹⁹ από τη νεαρή ηλικία αποτελούν προϋούσα απαίτηση, καθώς συντείνουν στην αρετή του χαρακτήρα. Βαθμιδωτά στο 4^ο κεφάλαιο του 2^{ου} βιβλίου των *Ηθικών Νικομαχείων* ο λόγος του φιλοσόφου αγγίζει την «προαίρεσιν»²⁰, την εκούσια ενέργεια συνάμα επιθυμία, σκέψη και εκλογή αυτής· ακολούθως στο περιεχόμενο της αρετής υπεισέρχεται διαμεσολαβητικά στο 6^ο κεφάλαιο, ως ουδέτερος τρίτος μια διανοητική αρετή, η φρόνηση. Αυτή δίνει αμερόληπτο χαρακτήρα, ώστε να υπόκειται η ηθική σε έλεγχο, μελέτη ή ανάλυση. Η πρακτική αυτή σοφία²¹ εμφανίζεται για πρώτη φορά στα Η.Ν. με τη σημασία της θετικής εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων²², ενώ στον Πλάτωνα και συγκεκριμένα στο *Συμπόσιο*²³, έχοντας ως συστατικά μέρη τη «σωφροσύνη» και τη «δικαιοσύνη» λαμβάνει γενικά την έννοια «πολιτική αρετή»²⁴.

Γίνεται φανερό πως ο σταγειρίτης φιλόσοφος ακουμπά στα χνάρια των προκατόχων του, αλλά ως προσαρμοσμένη επιστημονική ευφυΐα κρατά στο νου του την πλατωνική έννοια της φρόνησης ως πολιτικής αρετής. Αντιλαμβάνεται το διανεμητικό ρόλο αυτής της ισχύος και την ανάγκη σε εγγενές γνώρισμα της κοινότητας των πολιτών. Δεν διαφεύγει της προσοχής του ότι η κατάκτηση της ηθικής αρετής του ατόμου επιτυγχάνεται με τις πράξεις του ατόμου, ενώ με τις πράξεις των ατόμων ως πολιτών τελεσφορεί η ηθική αρετή στην πόλη. Ο συσχετισμός της ηθικής με την πολιτική πραγματώνεται μέσω της δικαιοσύνης που ενυπάρχει αναγκαία στον ηθικά σπουδαίο, στον φρόνιμο άνθρωπο. Η δικαιοσύνη βέβαια καρπίζει εντός της πολιτικής

¹⁹ Πβ. Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια* 2.2-4.

²⁰ Ibid. 1105a 28-33.

²¹ Πβ. Bostock, D. (2000), "Aristotle's Ethics", Oxford, New York: Oxford University Press, pp.76-77.

²² Πβ. Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια* 2.2-4.

²³ Πβ. Πλάτων, *Συμπόσιον* 209a

²⁴ Πβ. Dixsaut, M. (2000), "Les sens platoniciens de la phronesis", in Dixsaut, M., Platon et la question de la pensée. Études platoniciennes (vol. I), Paris: Vrin, J., pp. 93-119.

κοινότητας, εγγυάται την αρμονική λειτουργία αυτής και ταυτόχρονα επικαιροποιεί την τελείωση του πολίτη. Ουσιαστικά επιβεβαιώνεται ότι ηθική και πολιτική συνυπάρχουν, συμπλέκονται και επιδρούν η μια στην άλλη.

Κατ' ακολουθία οργανικό στοιχείο ολιστικού χαρακτήρα που θα διαδραματίσει τον ρόλο του εγγυητή στη γνωσιολογική και οντολογική θεμελίωση στην κοινωνία της ηθικής και της πολιτικής είναι ο προσδιορισμός των κριτηρίων ηθικής ορθότητας να συντελεστεί μέσω της ισχύος του λόγου. Ο εμπειρικός φιλόσοφος επιδιώκει να καταστήσει τον ηθικό λόγο συνοδοιπόρο της φρόνησης, ώστε με την ελκτική του δύναμη να διατρέχει και να συνέχει την πολιτεία.

Στην προτεινόμενη εισήγηση ερευνώνται η λειτουργία της ηθικής αρετής στο εσωτερικό της ανθρώπινης κοινότητας και αν αυτή μορφοποιείται ουσιαστικά και ρεαλιστικά με την αρετή του πρακτικού λόγου, τη φρόνηση. Επιπλέον σε αυτό το πλαίσιο διαυγάζεται η σχέση φρόνησης και αρετής που προοικονομεί τη σύσταση του λόγου στα Πολιτικά του Αριστοτέλη.

Η μεγάλη πρόκληση έγκειται στην συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ο φρόνιμος είναι ο ηθικά σπουδαίος που ολοκληρώνει την ηθική αρετή, γιατί ο πρακτικός ηθικός λόγος του καθορίζει τη σταδιακή ανοδική πορεία της διαχρονικής αριστοτελικής πολιτείας προς το αγαθό.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

The Nicomachean Ethics. Translated with an Introduction by David Ross. Oxford: Oxford University Press, 1980.

Πολιτικά. Μετ. Παναγής Λεκατσάς. Τόμοι Α-Β. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, χ.χ.

Αγγελής, Ν. "Η δικαιοσύνη ως όλη αρετή". Στο Η αριστοτελική ηθική και οι επιδράσεις της, Εκδοτική επιμέλεια Δημήτριος Κούτρας, σσ. 21-28. Αθήνα: Εταιρεία Αριστοτελικών Μελετών "Το Λύκειον", 1996.

Βιρβιδάκης, Στέλιος. "Το πρόβλημα της ιδιαιτερότητας της ηθικής γνώσης στα Ηθικά Νικομάχεια". Στο Η αριστοτελική ηθική και οι επιδράσεις της, Εκδοτική επιμέλεια Δημήτριος Κούτρας, σσ. 33-48. Αθήνα: Εταιρεία Αριστοτελικών Μελετών "Το Λύκειον", 1996.

Λυπουρλής, Δημήτριος. Τα Ηθικά Νικομάχεια και η διδασκαλία τους από το σχολικό εγχειρίδιο. Στο περιοδικό Φιλολόγος, Τόμος Ε', Τεύχος 19-20, Μάρτιος 1980.

Σαντάς, Γ. "Είναι η Ηθική του Αριστοτέλη αρεταϊκή?". Στο Αριστοτέλης: Πενήντα τρεις ομόκεντρες μελέτες, Εκδοτική επιμέλεια Δ. Ανδριόπουλος, Γ. Αρα-μπατζής, σσ. 126-165. Θεσσαλονίκη: Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 2003.

Ross, W.D. Αριστοτέλης, Μετάφραση: Μαυρίτσα Μήτσου. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1993.

Heinemann, Gootfried. "Virtue and the Good Life. Aristotle on Solomon's Paradox". Στο Ο Αριστοτέλης Σήμερα, Εκδοτική επιμέλεια Αρχέλαος Κουτσούρης, σσ. 89-103. Νάουσα: Δήμος Ναούσης, 2002.

Irwin, Terence. "Aristotle's Method of Ethics". Στο Studies in Aristotle, edited by Dominic J. O'Meara, σσ. 193-224. Washington: The Catholic University of America Press, 1981.

Rorty, A. ed. Essays on Aristotle's Ethics. Berkeley: University of California Press, 1980.

Crisp, R. (ed.), How Should One Live? Essays on the Virtues, Oxford University Press, Oxford 1998.

Wolfgang Kulmann, Η πολιτική σκέψη του Αριστοτέλη, μετ. Α. Ρεγκάκος, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1996, Κεφάλαια Α & Β, σσ: 13-63.

Ατομικότητα, Εξουσία, Ελευθερία: ένα πολιτικό τρίγωνο

Πηνελόπη Τζιώκα, Δρ. Φιλοσοφίας

Θεματική: Θέματα Κοινωνικής & Πολιτικής Ανθρωπολογίας

Στην εισήγηση αυτή ασχολούμαστε με τρεις βασικούς όρους αναφορικά με το πολιτικό: την εξουσία, την ελευθερία και την ατομικότητα. Μπορούμε να φανταστούμε τους τρεις όρους σε διάταξη τριγώνου με κορυφή την ατομικότητα και κατά βάση γωνίες την εξουσία και την ελευθερία. Ο κάθε όρος λειτουργεί αυτοαναφορικά και σε σχέση με τους άλλους δύο. Αρχίζοντας από την ατομικότητα οφείλουμε να την προσδιορίσουμε ως το πρόσωπο με διακριτή παρουσία, δράση και βούληση ανάμεσα σε άλλα ομοειδή. Η ατομικότητα βρίσκεται σε μια διαρκή διαμορφωτική αλληλενέργεια με την εξουσία και την ελευθερία. Η εξουσία εκλαμβάνεται διττά: ως εσωτερική διαπάλη των συστατικών στοιχείων της ατομικότητας και ως διαρκής σχέση του υποκειμένου με τους άλλους υπό όρους κοινωνικής συμβίωσης και πολιτικής συνύπαρξης. Η ελευθερία ως δύναμη και ενεργεία αυτοβουλία και αυτοδιάθεση συναρτάται με την εξουσία, καθώς ορίζεται σε σχέση με αυτή στο πεδίο της ατομικότητας. Μπορούμε συνεπώς να θεωρήσουμε ότι στο πλαίσιο της πολιτικής η εξουσία συνιστά την άλλη όψη της ελευθερίας στο πεδίο της ατομικότητας και χρειάζεται να την διακρίνουμε από την καταδυνάστευση και την τυραννία, έννοιες αντινομικές προς την ελευθερία και την πολιτική και διαστροφικές ως προς την ατομικότητα.

Nietzsche – Heidegger: η εισβολή του μηδενισμού στη σύγχρονη πολιτική & η άλλη ερμηνευτική του Πολιτικού

Δημήτριος Τζωρτζόπουλος, Δρ. φιλοσοφίας – Συγγραφέας

dtzortz@gmail.com

Θεματική: Πολιτική & λόγος

1. Η παρούσα εισήγηση ενδιαφέρεται να αναπτύξει σκέψεις γύρω από το δημιουργικό έργο της πολιτικής, ως έργο συνυφασμένο με την αναδημιουργία μιας αυθεντικά ανθρώπινης πολιτικής κοινότητας, όπου τα μέλη της θα είναι σε θέση να αυτοπροσδιορίζονται και αναλογικά να αναλαμβάνουν την ευθύνη μιας δίκαιης ρύθμισης των κοινωνικών τους σχέσεων.
2. Εκκινεί λοιπόν από τις ισχύουσες διαπιστώσεις (Feststellungen) περί της εμπράγματης πολιτικής, που έχουν πια καθιρθεί ως σταθερά στηρίγματα/ εδραίες παγιώσεις (Fest-stellungen) και οι οποίες μαρτυρούν ότι η ουσία της πολιτικής αντιστρατεύεται ευθέως την ουσία του ανθρώπου.
3. Ο Νίτσε και ο Χάιντεγκερ διακρίνουν εδώ, καθένας με τις δικές του γλωσσικές αναδιατυπώσεις, την εισβολή του μηδενισμού στη νεωτερική, ήτοι μετανεωτερική θεωρία και πράξη της πολιτικής, και την αναγωγή σε παντοκρατορική δύναμη της εσωτερικής λογικής του εν λόγω μηδενισμού.
4. Αυτή η λογική επελαύνει στη σύγχρονη εποχή ως καταστροφική λαίλαπα των πολιτικών, κοινωνικών, επιστημονικών, φιλοσοφικών και λοιπών αξιών του ανθρώπινου Είναι και της αντίστοιχης πολιτικής κοινότητας.
5. Κατ' αυτό το πνεύμα, η πολιτική, στη θεωρητικο-πρακτική της διάσταση, δείχνει να ερείδεται σε ένα σύνολο φαντασιακών οντογενέσεων και αντίστοιχων φαντασιακών σημασιών.
6. Παράλληλα, το Πολιτικό, νοούμενο ως θεσμισμένη εξουσία, ενσαρκώνει και αναπαράγει, υπό τη μορφή του πιο άκαρδου πλέγματος μηχανισμών, τον ως άνω κόσμο των φαντασιακών οντογενέσεων και σημασιών. Ταυτόχρονα, το ίδιο αποβαίνει λειτουργικά μεταφυσική θέσμιση της νεωτερικής υποκειμενικότητας ως εξουσιαστικής δύναμης, που καταπνίγει την αλήθεια μέσα στα συγγερά ύδατα του υπολογιστικού και τεχνασματικού τρόπου σκέψης.
7. Το ζητούμενο λοιπόν της δημιουργικής δράσης του Πολιτικού και της πολιτικής συν-εξετάζεται στη γενεαλογικώς νοούμενη νιτσεϊκή ερμηνεία του Πολιτικού/της πολιτικής, υπό τον ορίζοντα της επαναξιολόγησης των αξιών, και στην αντίστοιχη χάιντεγκεριανή ερμηνευτική, υπό τον ορίζοντα της ιστορικότητας του Είναι και με μεταστοχαστικές ανα-σημάνσεις της αρχαιοελληνικής Πόλεως-Πολιτείας.

Ρήτορας Ηγέτης ή Ηγέτης Ρήτορας. Ο Ηγέτης στη Ρητορική του Αριστοτέλη

Σωτηρία Τριαντάρη, Καθηγήτρια, Πρόεδρος του ΠΤΝ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

striantari@yahoo.gr

Θεματική: Πολιτική & λόγος

Η έννοια της ηγεσίας είναι δύσκολο να οριστεί, καθώς όλοι γνωρίζουν ότι εμπεριέχει μέσα της πολλές ικανότητες του ανθρώπου, διανοητικές και ηθικές. Ηγέτης είναι εκείνος ο οποίος δύναται να επηρεάσει τη σκέψη, τα συναισθήματα, τις στάσεις και τις συμπεριφορές ορισμένων ανθρώπων, μιας ομάδας, ενός ακροατηρίου, ενός πλήθους ή λαού. Με αυτή την έννοια, ο ηγέτης κάθε εποχής παραπέμπει στον δεινό και ικανό ρήτορα, ο οποίος έχει αποκτήσει εκπαίδευση στη ρητορική, συνδυάζοντας τη θεωρία, τους κανόνες της ρητορικής με την άσκηση στις τεχνικές χρήσης της ρητορικής.

Σκοπός της μελέτης είναι να αναδειχτεί ότι στο ρητορικό ερώτημα ρήτορας ηγέτης ή ηγέτης ρήτορας, προέχει η προσωπικότητα του ρήτορα ηγέτη. Στον Πλάτωνα, όπως και στο μαθητή του, τον Αριστοτέλη η γνώση και η εκπαίδευση των διανοητικών και ηθικών αρετών χαρακτηρίζουν και διακρίνουν τον ηγέτη, ο οποίος σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, έχει διδαχθεί τους κανόνες της ρητορικής και έχει εκπαιδευθεί στις τεχνικές της. Η προσωπικότητα του ρήτορα ηγέτη φαίνεται να αντιστοιχεί στο φιλόσοφο βασιλιά του Πλάτωνα, με τη διαφορά ότι στον Πλάτωνα ο φιλόσοφος μετέχει ενεργά στον πολιτικό στίβο, ενώ στον Αριστοτέλη ο φιλόσοφος ασχολείται κυρίως με το θεωρητικό βίο. Βέβαια, και για τους δύο η φιλοσοφία οδηγεί στην ευδαιμονία και συμβάλλει σ' ένα ολοκληρωμένο τρόπο ζωής. Επιπλέον, δάσκαλος και μαθητής υποστήριζαν ότι βασική προϋπόθεση για την κατάκτηση της ρητορικής είναι η πορεία που οδηγεί από τη φιλοσοφία στη ρητορική, δηλαδή από τη θεωρία στη πράξη. Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνοντας υπόψη τη συμφιλίωση της φιλοσοφίας με τη ρητορική, γίνεται αντιληπτό ότι ο σύγχρονος ηγέτης θα πρέπει να βασίζεται στη φιλοσοφική του παιδεία την καλή χρήση του λόγου, από την οποία αναφάνεται η διανοητική και η ηθική ποιότητα του χαρακτήρα του.

Η γνώση της ρητορικής για τον ηγέτη είναι συνάμα γνώση και εκπαίδευση στη λογική και ψυχολογική πειθώ. Δύο βασικά στοιχεία που αναδεικνύονται στη *Ρητορική* του Αριστοτέλη είναι η φρόνηση και η συναισθηματική νοημοσύνη, δύο σημαντικά γνωρίσματα του ηγέτη, ο οποίος καλείται ταυτόχρονα να σκέφτεται ορθολογικά, με στόχο το κοινό καλό και όφελος και να αναγνωρίζει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τα δικά του και των άλλων. Πρόκειται για στοιχεία που δεν χαρακτηρίζουν τους σύγχρονους ηγέτες στην κοινωνία της παγκοσμιοποίησης, της απαξίωσης των ηθικών αξιών, της ψυχολογικής καταπίεσης των ανθρώπων και της εν γένει οικονομικής, ηθικής και κοινωνικής κρίσης.

Ο σύγχρονος ηγέτης βρίσκεται έξω από τον αριστοτελικό ηθικό ρεαλισμό, είναι ο ηγέτης που παραπλανά το πλήθος, είναι ο ηγέτης του οποίου η κοινωνική τάξη και καταγωγή προηγείται από κάθε παιδεία, είναι ο ηγέτης ως υποχείριο στην πειθώ των μεγάλων συμφερόντων και των ισχυρών της Ευρώπης, ο οποίος ξεχνά τα πρότερα λόγια και τις προσχεδιασμένες πράξεις του με την κατοχή του υψηλού δημόσιου αξιώματος.

**Από το ελληνικό κοινό στο ελλαδικό κράτος. Μια ερμηνεία των παθολογιών
του ελληνικού πολιτικού συστήματος, με όχημα τη μετάβαση
από το ελληνικό κοσμοσύστημα στο κράτος έθνος.²⁵**

Διονύσιος Τσιριγώτης, Επ. Καθηγητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
dtsirigo7@gmail.com

Θεματική: Σύγχρονη πολιτική θεωρία.

Πως εξηγείται το γεγονός της προεξέχουσας θέσης του ελληνισμού στις ευρύτερες περιφέρειες της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας, ακόμη και υπό το καθεστώς της Οθωμανοκρατίας σε αντιδιαστολή με την «καχεκτική δυσμορφία και καθυστέρηση» του Ελληνικού κράτους; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι διττή και συνέχεται με τις εσωτερικές και εξωτερικές συνιστώσες της γέννησης και εξέλιξης του ελλαδικού κράτους. Οι πρώτες συνδέονται με την επιβολή του νεωτερικού κανόνα κατά την περίοδο της αντιβασιλείας-βασιλείας του Όθωνα, με συνεπακόλουθο την ιδιοποίηση της πολιτικής λειτουργίας από την άρχουσα τάξη, μεταθέτοντας την κοινωνία σε καθεστώς ιδιωτείας. Στις δεύτερες εγγράφονται οι στρατηγικές προτεραιότητες των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής για τη διαρρύθμιση, κατά το μέτρο των ζωτικών τους συμφερόντων, του Ανατολικού ζητήματος. Δεσπόζοντας του Αγγλορωσικού πολιτικοστρατιωτικού ανταγωνισμού (ως στρατηγική κατατριβής τρίτων) στις μείζονες περιφέρειες της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας. Σπεύδοντας να προδηλώσουμε την κεντρική υπόθεση εργασίας της μελέτης μας, θα καταδείξουμε ως αξονική αιτία της πολιτικής-πολιτειακής δυσμορφίας και λειτουργικής μειονεξίας του Ελληνικού κράτους, την αναντιστοιχία του με τις θεμελιώδεις ορίζουσες-συνέχουσες της κοσμοσυνημικής συγκρότησης του ελληνισμού από την εμφάνισή του έως τις απαρχές του 20^{ου} αιώνα. Ειδικότερα, αναφερόμαστε στην κατάλυση του κοινωνικοπολιτικού κυττάρου/πυρήνα της ελληνικής (πολιτικής-πολιτειακής οργάνωσης) ιδιαιτερότητας και συνάμα αυτόφωτης πηγής πνευματικής-πολιτικής-πολιτιστικής ισχύος, τη «μεταλλαγμένη σε πολιτειακά αυτόνομο “κοινό” πόλη-κράτος».

Για τον έλεγχο της κεντρικής υπόθεσης εργασίας, επιχειρείται η συγκριτική ανάλυση των ιδιοσυστατικών παραμέτρων του πολιτικού φαινομένου στο νεωτερικό κράτος, σε αντιπαράβολή με το ελληνικό κοινό, σε μια προσπάθεια να καταγραφεί η πολιτική ανακολουθία που συνέχει το ελλαδικό κράτος με το ιστορικό του κεκτημένο, το κοινό της πόλεως. Η γέννηση της πόλης στην κλασσική Ελλάδα θα αποτελέσει το έναυσμα για την ανάπτυξη της ιδιοσυστασίας του πολιτικού φαινομένου και επέκεινα του θεωρητικού προβληματισμού περί του αξονικού στόχου της πολιτείας –ευδαιμονία. Κατά τον Αριστοτέλη, η «πόλις» είναι η τέλεια μορφή κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης, με αξονικό στόχο τη διασφάλιση της καλής εκ φύσεως ζωής (ευδαιμονία) επιτυγχάνοντας την ύψιστη αυτάρκεια.

Η μετεξέλιξη του ελληνικού κοσμοσυστήματος στη μετα-κρατοκεντρική/οικουμενική του διάσταση όχι μόνο διατηρεί την πόλη αλλά την μεταλλάσσει σε «αυτόνομη» πόλη, ή ιδιοσυστασία της οποίας διατηρείται και στην περίοδο της Οθωμανοκρατίας μέσα από τα ελληνικά κοινά. Συνακόλουθα η μετακένωση του ελληνικού κοινού στην μετα-φεουδαλική Ευρώπη, μετά την κατάλυση της Βυζαντινής «οικουμένης», θα οδηγήσει στη δημιουργία της κοινότητας, ή οποία διαφοροποιείται ως προς την ιδιοσυστασία της απέναντι στο ελληνικό κοινό, στο βαθμό που δεν ενσωματώνει τα «κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά θεμέλια της ελληνικής μητρόπολης». Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Γ. Κοντογιώργης:

²⁵ Μέρος των εξόδων για την παρουσίαση του παρόντος άρθρου καλύπτεται από το Κέντρο Ερευνών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

«Θεμελιώδης αιτία της αδυναμίας αυτής αποτέλεσε το γεγονός ότι η «πόλη», εστεγασμένη στο εσωτερικό του φέουδου, θα μεταβληθεί σε προσάρτημά του και θα μεταλλαχθεί σε κοινότητα».²⁶

Στο πλαίσιο της ανωτέρω συλλογιστικής, ο μεθοδολογικός στοχασμός της μελέτης εδράζεται στην κοσμοσυστημική γνωσιολογία του Γ. Κοντογιώργη, ως φιλοσοφική οντολογία, «που θεωρεί τα πράγματα»²⁷, μέσα από την μακροϊστορική αναζήτηση της ιδιοσυστασίας/φυσιολογίας, της λειτουργίας, των διαφοροποιήσεων και των ειδικότερων εκδηλώσεων των κοινωνικών φαινομένων, διαμορφώνοντας τις «μεγάλες ενότητες που συγκροτούν τον τυπολογικό ιστό τους και τος συνδέουν με το νήμα της εξέλιξης».²⁸

Ως εκ τούτου, το αντικείμενο της έρευνας εστιάζεται στην πολιτική, ως θεωρία και πράξη. Αφενός γιατί το πολιτικό φαινόμενο συνιστά το θεμελιακό υπόβαθρο της εκάστοτε συγκροτημένης πολιτειακά συλλογικής οντότητας, αποκρυσταλλώνοντας τον καθολικά αποδεκτό τρόπο του βίου της. Αφετέρου, γιατί η αναγνώριση του κράτους-έθνους ως κυρίαρχης μορφής συλλογικής οργάνωσης, θα συνωθήσει στην εξουσιαστική πρόσληψη του πολιτικού φαινομένου και συνακόλουθα στην εξίσωσή της με το πολιτικό σύστημα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Κονδύλης Παναγιώτης, *Η παρακμή αστικού πολιτισμού. Από τη μοντέρνα στη μεταμοντέρνα εποχή και από τον φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία*, (Αθήνα: Θεμέλιο: 1997).

Κοντογιώργης Γιώργος, *Κομματοκρατία και δυναστικό κράτος. Μια ερμηνεία του ελληνικού αδιεξόδου*, (Αθήνα, Πατάκης: 2012).

Γεώργιος Κοντογιώργης, *Το ελληνικό κοσμοσύστημα*, τόμ. Α', (Αθήνα, Σιδέρης: 2006).

Γιώργος Δ. Κοντογιώργης, *Κοινωνική Δυναμική και Πολιτική Αυτοδιοίκηση. Οι Ελληνικές Κοινότητες της τουρκοκρατίας*, (Αθήνα, Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνης: 1982).

Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Διεθνείς Σχέσεις και Διπλωματία*, (Αθήνα, Ποιότητα: 2013).

Η έννοια της αυθεντικότητας στον πολιτικοφιλοσοφικό λόγο της νεωτερικότητας

Νικόλαος Τσίρος, Αν. Καθηγητής Τμήματος Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

tsirosdimitris@hotmail.gr

Θεματική: Σύγχρονη Πολιτική Θεωρία

Η έννοια της αυθεντικότητας αφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει ο σύγχρονος πολιτικοφιλοσοφικός λόγος το ζήτημα του ευδαίμονος βίου. Ο εναρκτήριο λόγος του Kant για τη θεμελίωση του αυτόνομου υποκειμένου ως αίτημα εκπλήρωσης του ορθού λόγου είναι, εν προκειμένω, καθοριστικός: Η καντιανή ιδέα της αυτονομοθεσίας, η ικανότητα, δηλαδή, να δεσμεύει κάποιος τη βούλησή του με κανονιστικά περιεχόμενα που προκύπτουν από τη δημόσια χρήση του ορθού λόγου, είναι αυτή που εμπνέει τον σχηματισμό της δημοκρατικής βούλησης. Προϋπόθεση για την αισιόδοξη ανθρωπολογία του Kant είναι η αναγνώριση του άλλου ως ελεύθερου υποκειμένου και επομένως η χρησιμοποίησή του πάντοτε ως σκοπού και όχι ως μέσου για την εκπλήρωση του αιτήματος περί αυτονομίας.

Όμως, παρά το γεγονός ότι με τον Kant ξεκινά η σύνδεση του αυτόνομου υποκειμένου με την καθολικότητα της ιδέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντούτοις η σκέψη του δεν εστιάζει στο ζήτημα του ευδαίμονος βίου. Απουσιάζει, δηλαδή, η προσπάθεια κανονιστικής θεμελίωσης του ευδαίμονος βίου υπό συνθήκες νεωτερικότητας. Γιατί, άλλο πράγμα είναι ένα δημοκρατικά κατανοούμενο αυτόνομο υποκείμενο και άλλο πράγμα ένα ευτυχισμένο υποκείμενο υπό όρους ατομικής χειραφέτησης και ολοκλήρωσης. Φυσικά, δεν απουσιάζουν οι προσπάθειες για την κατασκευή μιας ουτοπικής κοινωνίας, στην οποία όλοι θα βρουν τον εαυτό τους σε συνθήκες που ξεπερνούν την ανάγκη και τη σπάνη των αγαθών. Όλες αυτές οι προσπάθειες (π.χ. η αταξική κομμουνιστική κοινωνία, το φιλελεύθερο όραμα ενός αυτόνομου υποκειμένου) αναζητούν τους εξωτερικούς όρους για την υλοποίηση του αιτήματος περί ευδαίμονος βίου. Παρά ταύτα, ο σύγχρονος πολιτικός και φιλοσοφικός λόγος έχει αποκοπεί σταδιακά από αιτήματα ευζωίας και οφείλει να επανασυνδεθεί με αυτά.

Η έννοια του αυθεντικού υποκειμένου είναι αυτή που προσπαθεί σήμερα να ιστορικοποιήσει τη συζήτηση για τον ευδαίμονα βίο. Μπορεί η έννοια της αυθεντικότητας να καταστεί ένας κοινωνικός τύπος που θα οδηγήσει την ατομική δράση στην προοπτική της χειραφέτησής της; Μια παράδοση του λεγόμενου «δημοκρατικού ατομικισμού» προϋποθέτει τον σεβασμό του άλλου, έτσι ώστε ο αυθεντικός εαυτός να μην

²⁶ Γιώργος Κοντογιώργης, «Ελληνική γραμματεία και δυτική Ευρώπη», http://kosmosystima.blogspot.gr/2010/03/blog-post_24.html

²⁷ Γιώργος Κοντογιώργης, *Γνώση και μέθοδος*, (Αθήνα, Παρουσία, 2017) σ. 43

²⁸ Ibid, σ.44.

ταυτιστεί με έναν νάρκισσο και εγωκεντρικό εαυτό που αγνοεί πλήρως τις ανάγκες των συνανθρώπων του. Ίσως, η αυθεντικότητα ως κανονιστικός όρος συγκρότησης ενός ευτυχισμένου εαυτού χρειάζεται, τελικά, την «αναφορά στους άλλους». Τίθεται, όμως, το ερώτημα, κατά πόσο είναι αυτό δυνατό στο περιβάλλον της πλήρως εξατομικευμένης, μαζικής δημοκρατίας της εποχής μας.

Ο ρόλος της Αστυνομίας στο πλαίσιο του Κοινωνικού Συμβολαίου & η εφαρμογή της Κοινοτικής Αστυνόμευσης για την αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης στην κοινωνία

Φώτιος Λουκάς, Ελληνική Αστυνομία, Μτπ. Φοιτητής Φιλοσοφίας

fortisloukas@gmail.com

Θεματικές περιοχές: Κλασική, νεότερη & σύγχρονη πολιτική θεωρία.

Θέματα πολιτικής & κοινωνικής ανθρωπολογίας

Το Κοινωνικό Συμβόλαιο αποτελεί ένα πλαίσιο συναίνεσης μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας. Περισσότερο γνωστή είναι η λειτουργία του Κοινωνικού Συμβολαίου, όπως παρουσιάζεται από τον Thomas Hobbes. Σύμφωνα με τον Hobbes το Κοινωνικό Συμβόλαιο αποτελεί μια αναγκαία συνθήκη μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας για να ξεφύγουν από την φυσική κατάσταση η οποία είναι μια κατάσταση απόλυτης αδικίας και στην οποία λειτουργεί μόνο το δίκαιο του ισχυρότερου. Οι πολίτες πρέπει να παραχωρήσουν την εξουσία σε ένα ηγεμόνα και να υπακούν στις εντολές του.

Σε αντίθεση με τον Hobbes, ο John Locke αντιμετωπίζει την φυσική κατάσταση διαφορετικά. Στον Locke η φυσική κατάσταση δεν βάνουσα αλλά ιδανική. Είναι μια κατάσταση απόλυτης αρμονίας. Ο λόγος που οδηγεί στη σύναψη Συμβολαίου είναι οι αναμενόμενες συγκρούσεις που εμφανίζονται στην κοινωνία από τις αδικίες που δημιουργούνται λόγω των οικονομικών σχέσεων μεταξύ των πολιτών. Σύμφωνα με τον καθηγητή John Kleinig, η φύση της Αστυνομίας πρέπει να αναζητηθεί στο Λοκϊανό Κοινωνικό Συμβόλαιο, διότι στη μορφή αυτού του Συμβολαίου ο ρόλος της Αστυνομίας βρίσκεται πιο κοντά στα πλαίσια της αμοιβαίας συναίνεσης, παρά στα πλαίσια του καταναγκασμού (όπως στον Hobbes).

Η Αστυνομία, λοιπόν, είναι ο αναγκαίος σύνδεσμος μεταξύ κοινωνίας και κυβέρνησης, είναι ο φορέας που διασφαλίζει την εφαρμογή του Συμβολαίου. Στα πλαίσια του Δημοκρατικού πολιτεύματος, ο ρόλος της Αστυνομίας οφείλει να είναι ιδιαίτερα κοινωνικός, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η συναίνεση. Γενικά ο ρόλος της Αστυνομίας κατά τον Kleinig είναι διμερής. Αφενός, η αντιμετώπιση του εγκλήματος εν γένει, αφετέρου η διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης. Πέρα όμως από τον διπλό αυτό ρόλο, η Αστυνομία έχει και έναν σκοπό σύμφωνα με τον Seumas Miller, ο οποίος είναι "η προστασία των ηθικών δικαιωμάτων των πολιτών". Για να εξασφαλιστεί η συναίνεση πρέπει οι πολίτες να εμπιστευονται τους κρατικούς λειτουργούς και οι αστυνομικοί, ως κρατικοί λειτουργοί, να καλλιεργούν κλίμα εμπιστοσύνης με την κοινωνία. Με απλά λόγια, για να εξασφαλιστεί η εύρυθμη λειτουργία του Κοινωνικού Συμβολαίου, πρέπει η κοινωνία και η Αστυνομία να μην είναι αποξενωμένοι, αλλά να αλληλοεπιδρούν. Σε αυτό το σημείο υπάρχει ένας κίνδυνος. Στο κράτος, στο οποίο ο ρόλος της Αστυνομίας περιορίζεται μόνο στην καταπολέμηση του εγκλήματος υπάρχει ο κίνδυνος της αποξένωσης, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το πρόβλημα της συναίνεσης και την ενδεχόμενη διάσπαση του Κοινωνικού Συμβολαίου. Οι αστυνομικοί οι οποίοι αντιμετωπίζουν τον ρόλο τους, ως υποκείμενα που αντιμετωπίζουν το κάθε κακό στην κοινωνία, τείνουν να βλέπουν το σύνολο της κοινωνίας ιδιαίτερα επιφυλακτικά.

Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος έχει δημιουργηθεί στο εξωτερικό (κυρίως Η.Π.Α. και Ευρώπη) μία αστυνομική υπηρεσία- Θεσμός που ονομάζεται Κοινοτική Αστυνόμευση (Community Policing). Στην Κοινοτική Αστυνόμευση οι αστυνομικοί αλληλοεπιδρούν ποικιλοτρόπως μέσα στην κοινότητα (φυσική παρουσία στην πηγή των εγκληματογόνων περιοχών, επικοινωνία και συνεργασία με τους κοινωνικούς φορείς, δράσεις για την επαφή των πολιτών με τις αστυνομικές υπηρεσίες κ.α.), έτσι ώστε να ισχυροποιηθούν τα θεμέλια του Κοινωνικού Συμβολαίου.

Στοιχεία πολιτικής σκέψης & πράξης στο έργο των
Νικηφόρου Βλεμμύδη & Θεόδωρου Β' Λάσκαρη
Ιωάννης Ψωμάκης & Θεοφάνης Μελίδης, Υπ. διδάκτορες Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ
Θεματική: Πολιτική θεωρία & πολιτικός βίος στους φιλοσόφους
ipsomakis@hotmail.com

Η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τα στρατεύματα των Σταυροφόρων το 1204 σηματοδοτεί μία ιδιαίτερα κρίσιμη στιγμή για την επιβίωση του βυζαντινού κράτους και τη διαμόρφωση της παραδοσιακής πολιτικής του ιδεολογίας, λαμβάνοντας υπόψη τη δημιουργία ενός «μωσαϊκού» ελληνόφωνων και μη πολιτικών δομών εξουσίας στα εδάφη της πάλαι ποτέ κραταίας βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η αυτοκρατορία της Νίκαιας, που είχε ως έδρα της τη Βιθυνία της Μ. Ασίας, αποτέλεσε το ισχυρότερο από τα κράτη που διεκδίκησαν το χρίσμα της πολιτικής και πολιτισμικής συνέχειας του βυζαντινού κράτους, τόσο εξαιτίας της οικονομικής και στρατιωτικής της δύναμης όσο και λόγω της παρουσίας στα εδάφη του μεγαλύτερου μέρους της εξόριστης βυζαντινής πολιτικής ελίτ. Ο φιλόσοφος Νικηφόρος Βλεμμύδης και ο μαθητής του αυτοκράτορας – φιλόσοφος Θεόδωρος Β' Λάσκαρης αποτελούν δύο εκ των σημαντικότερων πνευματικών εκπροσώπων της ύστερης περιόδου του ελληνικού μεσαίωνα που καθόρισαν εν πολλοίς με το έργο τους τόσο τη φιλοσοφική σκέψη γενικότερα όσο και τη βυζαντινή πολιτική ιδεολογία ειδικότερα.

Ο Νικηφόρος Βλεμμύδης έζησε κατά τον 13ο αιώνα (1197-1272) στο κράτος της Νίκαιας, συμβάλλοντας καθοριστικά με τη διδακτική και συγγραφική του δραστηριότητα στην πνευματική τόνωση της νεοσύστατης αυτοκρατορίας. Ειδικότερα, ως δάσκαλος του Θεόδωρου Β' Λάσκαρη υπήρξε η βασικότερη εκ των επιρροών του, επιχειρώντας ως ένα βαθμό να μεταγγίσει στο μαθητή του την πλατωνική πολιτική ιδέα του «φιλοσόφου – βασιλέα» σε συμφυρμό με τα στοιχεία της βυζαντινής πολιτικής θεολογίας. Από την άλλη, ο Θεόδωρος Β' Λάσκαρης γεννήθηκε το 1222 στη Νίκαια και πέθανε το 1258. Η περίοδος κατά την οποία κατείχε το αυτοκρατορικό αξίωμα στην αυτοκρατορία της Νίκαιας διήρκεσε από το 1254 έως το 1258. Κατά την σύντομη διάρκεια της βασιλείας του προσπάθησε να εφαρμόσει το δικό του πολιτικό μοντέλο, που βασιζόταν τόσο στις αρχαίες ελληνικές πολιτικές ιδέες, όσο και στην παραδοσιακή βυζαντινή πολιτική ιδεολογία.

Στην ανακοίνωση αυτή θα προχωρήσουμε στη συνοπτική πραγμάτευση διαφορετικών πτυχών της πολιτικής σκέψης του δασκάλου Βλεμμύδη και του μαθητή – αυτοκράτορα Θεόδωρου Β' Λάσκαρη, τόσο στο επίπεδο της θεωρίας, όσο και σε αυτό της πρακτικής της εφαρμογής κατά την διάρκεια της βραχύχρονης παραμονής του δεύτερου στον αυτοκρατορικό θώκο. Οι διάφορες πτυχές της πολιτικής τους σκέψης θα εξεταστούν πρωτίστως υπο το πρίσμα των δικών τους γραπτών. Ειδικότερα, βασικές μας πηγές θα αποτελέσουν οι δύο πολιτικές πραγματείες του Βλεμμύδη «Βασιλικός κληθείς ανδριάς» και «Λόγος οποίον δει είναι τον βασιλέα», καθώς και τα έργα του Θεόδωρου Β' Λάσκαρη «Της φυσικής κοινωνίας λόγοι εξ» μαζί με την επιστολογραφία του. Μέσα από το πρωτογενές υλικό θα προχωρήσουμε σε συσχέτιση και εμβάθυνση σε συγκεκριμένες πτυχές της πολιτικής σκέψης δασκάλου και μαθητή. Η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί είναι αυτή της παράθεσης και του σχολιασμού αποσπασμάτων από το πρωτότυπο κείμενο, κάτι που έχει ως σκοπό την ανάδειξη των γενικών χαρακτηριστικών της πολιτικής τους σκέψης.

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ομ. Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Σπύρος Μακρής, Επ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Γεώργιος Σκουλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Δημήτρης Τζωρτζόπουλος, Δρ. Φιλοσοφίας-Συγγραφέας
Σωτηρία Τριαντάρη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτ. Μακεδονίας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χαράλαμπος Αποστολόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Ηλίας Βαβούρας, Δρ. Φιλοσοφίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης-Συγγραφέας
Ζωή Γαβριηλίδου, Καθηγήτρια Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, Δρ. Θεολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Μαρίνα Γρηγοροπούλου, Επ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
Παναγιώτης Δόικος, Αν. Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Παναγιώτης Ήφαιστος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς
Ιωάννης Καλογεράκος, Επ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Βασιλική Καραβάκου, Αν. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Ελένη Καραμπατζάκη, Αν. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Άννα Λάζου, Επ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών
Ανδρέας Μάνος, Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Κυριάκος Μικέλης, Επ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Μελίνα Μουζάλα, Επ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών
Κωνσταντίνος Νιάρχος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Μαρία Παπανίκου, Δρ. Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Greenwich
Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Στέφανος Ροζάνης, Καθηγητής Φιλοσοφίας
Μελίτα Σταύρου-Σηφάκη, Ομ. Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Θανάσης Στογιαννίδης, Επ. Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Τζήμας, Γεώργιος, Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Διονύσιος Τσιριγώτης, Επ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς
Βασίλης Φυντίκογλου, Αν. Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Κατερίνα Χατζοπούλου, Μτδρ. Ερευνήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Παναγιώτης Δόικος, Αν. Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ηλίας Βαβούρας, Δρ. Φιλοσοφίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, Δρ. Θεολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ζαφείρης Παπαβαρύτης, Υπεύθυνος διαδικτύου, Μτπ. ΤΕΙ Ανατ. Μακεδονίας & Θράκης
Μαρία Παπανίκου, Δρ. Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Greenwich
Θανάσης Στογιαννίδης, Επ. Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Ελένη Χατζάτογλου, Φιλόλογος-Αρχαιολόγος, Μτπ. Παιδαγωγικής
Κατερίνα Χατζοπούλου, Μτδρ. Ερευνήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τηλ: 6946-522-288, **6972-438-881** **E-mail:** philosophia.ancilla@gmail.com
philosophiein@ymail.com ή ilvavouras@gmail.com
Ταχ. Διευθ.: 7^{ης} Μεραρχίας 1, Καβάλα 65403 **Ιστοσελίδες:** synathena.gr/political-philosophy3/,
philosophiein-periodiko.blogspot.gr/

Επιμέλεια εμβλήματος συνεδρίου: Γεώργιος Αναγνώστου